הישיבה המאה־ותשעים־ושמונה של הכנסת התשיעית

יום שלישי, ל׳ שבט תשל״ט (27 בפברואר 1979)
ירושלים, הכנסת, שעה 15:01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו״ר י. מ. אברמוביץ:

הריני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון:

ברשות היושב־ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונח היום על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית חוק סמכויות שעת־חירום (מעצרים), תשל״ט—1979, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט.

כן הונחו מסקנות ועדת העבודה והרווחה בנושא: "הצורך במניעת שיווק מזון וצרכי קוסמטיקה המסכנים את בריאות האוכלוסיה בישראל".

ב. מצב החינוך הגבוה והמחקר המדעי במדינת ישראל *

1. דיון (המשך)

היו״ר י. מ. אברמוביץ:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר־היום: מצב החינוך הגבוה והמחקר המדעי במדינת ישראל, המשך הדיון. רשות הדיבור לחבר־הכנסת יצחקי, ואחריו — לחבר־הכנסת מויאל.

יצחק יצחקי (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ברצוני לתקן עיוות ולהעיר לחברים שנמסר לי שנשלחה הודעה למועצה להשכלה גבוהה שהכנסת תקיים דיון בנושא חשוב זה רק לגבי הדיון הקודם. אני מניח שכך קרה גם לגבי ראשי האוניברסיטאות. לכן רצוי שנבדוק את עצמנו אם הודענו למנהלי האוניברסיטאות לפני שנתקוף אותם. אני מבקש שאם אכן טעינו, להתנצל בשם החברים שהעירו הערה זו.

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בפתח דברי אני ריאה לעצמי חובה נעימה להודות לחבר־הכנסת אבא אבן על שהעלה נושא מרכזי וחשוב בחיינו, נושא החינוך הגבוה. כפי הנראה נושא עמו עדיין חבר־הכנסת אבן את המטען שנשא כאשר מילא את תפקיד שר החינוך.

חברי הכנסת, רק 40% מכל שנתון של יהודים מסיימים כיתה י״ב ורק 24% מהם מקבלים תעודת בגרות. משנתון של לא יהודים מסיימים כיתה י״ב כ־25% ורק 8% מקבלים תעודת בגרות. מנתונים אלה מתברר כי היקפה של האוכלוסיה שלא הגיעה לסיום לימודים על־יסודיים, ובעיקר של זו שלא זכתה בתעודת הבגרות שהיא תנאי הכרחי אך לא מספיק לכניסה לחינוך הגבוה, הוא גדול ביותר.

אני רוצה להתרכז בדברי באוניברסיטה הפתוחה. לפני כן אני רוצה להצביע על שני גורמים עיקריים אשר עיצבו בעבר את דרך כניסתו של הסטודנט לאוניברסיטה והעניקו לו כרטיס חלמיד: הגורם הראשון הוא תעודת בגרות עם ציון גבוה; והגורם השני הוא מצב כלכלי טוב. לכן לשכבות שונות של האוכלוסיה הישראלית קשה מאוד להגיע אל כתלי האוניברסיטאות בשל בעיות סוציאליות, כלכליות או גיאוגראפיות. אני רוצה להתרכז באפשרות אחת שהולכת ומתפתחת והיא האוניברסיטה הפתוחה.

האוניברסיטה הפתוחה הוקמה לאחר שבחודש מאי 1970 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדה בראשות הפרופסור שניאור ליפסון. מטרת הוועדה היתה לדון בהיבטים השונים של החינוך העל־תיכוני בישראל, להוציא את החינוך האוניברסיטאי. הוועדה המליצה על הקמת אוניברסיטה פתוחה בעיקר כדי להיענות לצרכיו של ציבור המורים בארץ, החסר בחלקו תואר אקדמי, וכדי לאפשר הזדמנות שנייה לאנשים שמסיבות סוציאליות ואחרות לא יכלו להשתלב במסגרת של לימודים אקדמיים בגיל המקובל.

בזמן הקצר העומד לרשותי אסביר מה הוא מוסד זה, מה הם יעדיו ואת מי הוא בא לשרת. האוניברסיטה הפתוחה פתחה אשנב ללימודים אקדמיים לציבור רחב של מבוגרים שעבודתם ומקום מגוריהם אינם מאפשרים להם להקדיש את כל זמנם ומרצם ללימודים במוסדות הקיימים. בתום תקופה קצרה התגבשה תמונה של אוכלוסיית הלומדים ומאפייניה.

היום לומדים כ־8,000 סטודנטים בתקציב שנתי של 80 מיליון לירות. זה ציבור רחב ומגוון של אנשים אשר מסיבות שונות לא הגיעו כלל ללימודים על־תיכוניים או הגיעו אליהם רק בצורה חלקית. הגיל הממוצע של הסטודנטים הוא 32. מקומות מגוריהם פזורים ברחבי הארץ. כמחצית מכלל הסטודנטים הן נשים. כמעט כל התלמידים עובדים וחתך עיסוקיהם מגוון ביותר. האוניברסיטה הפתוחה פתוחה לכול. אין דורשים תעודות בגרות או תעודות על השכלה קודמת או בחינות כניסה פורמאליות. מועמד יכול לקבל חומר

---

* "דברי הכנסת", חוב׳ י׳, עמ׳ 772.

לדוגמה הממחיש את תכנו של קורס מסויים, שיטת הלימוד ועוד. לאוניברסיטה הפתוחה אין אתרי למידה, אין קאמפוס ואין צורך לבקר בחדרי הרצאות. האוניברסיטה היא בביתו של כל תלמיד. האוניברסיטה פתוחה בבחירת תכנית הלימודים, אין מקצועות חובה ואין דרישה להתרכז במקצוע מסויים.

תחומי הלימוד הם מאתמאטיקה, מדעי הטבע והחיים, מדעי הרוח ומדעי החברה. הקורסים ניתנים בשלוש רמות, א', ב' וג'. תואר בוגר אוניברסיטה ניתן לאחר שהסטודנט עומד בבחינות ב־18 קורסים. האוניברסיטה פתוחה בכל הנוגע לשיטת הלמידה העצמית, בכל הנוגע לדחיית הלימודים או הפסקתם לתקופת מה, מעבר ממקצוע למקצוע, מתן הזדמנות נוספת. הסטודנט הוא המחליט תמיד מה יהיה קצב לימודיו ומה יהיה תכנם. הכנת הקורסים מלווה ייעוץ של אנשי מדע. הלמידה מתבססת על החומר הכתוב, בדרך־כלל חומר הכולל 500—600 עמודים.

בכל רחבי הארץ אורגנו 30 מרכזי לימוד במכוללות, בסמינארים למורים ובבתי־ספר. התלמידים מגיעים פעם בשבוע למרכז ונפגשים עם מנחה. במרכזי הלימוד יש ספרי עזר, סרטי טלוויזיה, רדיו ועוד. המערכת דורשת מאמץ פדאגוגי ואירגוני רב.

התוצאות מצביעות שקיים סיכוי טוב שהאוניברסיטה הפתוחה תאפשר לחלקים נרחבים ככל האפשר מאוכלוסיית הארץ ללמוד לימודים אקדמיים. הבעיה היא איך להגדיל את מעגל התלמידים ככל האפשר. אני מקווה שמנהיגי החינוך בארץ יעודדו מפעל חשוב וחיוני זה.

בהזדמנות זו ברצוני לפנות לסטודנטים בישראל בבקשה שיהיו יותר מעורבים בבעיות חברה וחינוך של הדור הצעיר.

אני שמח ששר החינוך והתרבות יושב אתנו כאן ואציג שלוש בקשות של סטודנטים מעיירות פיתוח: א. הקלה בשכר לימוד לתלמיד מעיירת פיתוח ולתלמידים הגרים מרחק של 50 קילומטר ממוסדות להשכלה גבוהה; ב. זכות קדימה בשיבוץ במעונות סטודנטים והנחה בשכר המגורים בהם; ג. הוצאות נסיעה, כלומר, יינתן כרטיס סטודנט בצבע מיוחד לסטודנט הגר בעיירת פיתוח וזה יקנה לו זכות הנחה מיוחדת לנסיעות. זכויות יינתנו לאחר אישור מהרשות המקומית כי הסטודנט גר בעיירת פיתוח שלוש שנים לפני הכניסה למוסד.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת מויאל, ואחריו לחברת־הכנסת אלוני.

אליהו מויאל (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני תמים דעים עם רוב הדברים שנאמרו על־ידי חבר־הכנסת אבא אבן בנאום הפתיחה שלו. ואכן, חסננו החברתי ואיכותנו הם הערובה לשמירה על קיומנו בכלל ועל קיומנו הייחודי כעם בפרט. חסננו החברתי יישמר רק אם נדע לשמור על איכותנו הרוחנית, האינטלקטואלית, המדעית והחברתית ונדע לבנות חברה המשלבת בתוכה פיתוח טכנולוגי יחד עם טיפוח ערכים חברתיים.

יש ייחוד בעם ישראל והעם דאג במשך כל הדורות לשמור על ייחודו. מאז הצו שקיבל אברהם אבי האומה לפני כ־3,750 שנה: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", שקד עם ישראל לשמור על קיומו הייחודי. אברהם עזב את ארץ מולדתו לא מתוך מצוקה כלכלית ולא מתוך רגש של הרפתקנות. הליכתו אל ארץ כנען, מטרתה היתה יצירת עם חדש והקמת חברה חדשה, מושתתת על ערכים אחרים מאלה ששררו במולדתו אור כשדים. ומאז ועד ימינו נמצאו תמיד כוחות בעם ישראל שידעו לשמור על קיומו הייחודי והאיכותי.

אמת אכזרית חייבים אנו לזכור: שכנינו עדיין אינם משלימים עם קיומנו באזור. אנו חזרנו לארצנו למרות רצונם והם יכבדו אותנו ויקבלונו כחלק מהאזור לא כאשר יכירו בזכויותינו אלא כאשר יכירו באיכותנו וידעו שיש ביכלתנו לתרום לקידומו, לפיתוחו ולשיגשוגו. איכותנו לא תהיה מובטחת לעולמי עד אם לא נשקוד לטפחה מדי יום ביומו. אדוני היושב־ראש, האימרה של חז"ל על התורה: "אם תעזבני יום, יומיים אעזבך", כוחה יפה גם לגבי איכותנו. השקידה והשמירה על איכות חברתנו חייבת להטריד אותנו מכיוון שחברתנו טרם הגיעה לגיבושה. היא הטרוגנית, קיימים פערים בה, פערים כלכליים, חברתיים יהשכלתיים אשר סימן ההיכר שלהם הוא ארץ המוצא. והבעיות המטרידות אותי הן: א. מה עושים המוסדות להשכלה גבוהה לגישור הפערים בתוכנו? ב. מה היא תרומתן של האוניברסיטאות לחינוך הדור?

אני יודע להעריך את תרומת האוניברסיטאות לקידום המחקר בישראל ואת הצלחתן בהעמדת דור של אנשי מחקר. אני סבור שהמדינה חייבת להעמיד לרשותן משאבים ואמצעים כדי שהן יוכלו למלא את המוטל עליהן תוך ייעול עצמי ושמירה על אורח חיים צנוע, כיאה לעם קטן ועני אשר הטבע לא פינק אותו ולא העניק לו מאוצריותיו. אך בזה לא סגי. כמו שיש ייחוד בעם ישראל כך צריך שיהיה ייחוד גם לאוניברסיטאות שלנו, ושהן לא תהיינה כמו כל האוניברסיטאות. לעניות דעתי נדרשת מהאוניברסיטאות מעורבות יתר בעיצוב פני החברה, וזאת בשניים: בהושטת עזרה לחינוך ובהאצת התהליך של הקטנת הפערים.

בעניין החינוך, אמנם יש בתי־ספר אוניברסיטאיים לחינוך, ואת בתי־הספר האלה מסיימים כל שנה כ־1,000 בוגרים בעלי תעודת הוראה בשעה שהאוניברסיטאות פולטות בכל שנה כ־9,000 בוגרים בעלי תואר B.A., כל 8,000 הנותרים נקלטים בשוק העבודה, לרוב במקומות שאינם מחייבים השכלה אקדמית. התפלגות של אותם 8,000 מראה שלפחות 5,000 מהם סיימו את האוניברסיטה במקצועות שיש להם קשר עם הוראה. מדוע אין מכוונים אותם להוראה? והלא יש מחסור במורים, אדוני השר. השנה, עם פתיחת שנת הלימודים, חסרו למערכת כ־1,500 מורים. סוד גלוי וידוע הוא שחלק לא מבוטל של המורים במערכת

החינוך אין לו הסמכה. אם כך, מדוע לא תגלינה האוניברסיטאות מעורבות יתר בענייני חינוך? חלק לא מבוטל מבוגריהן מסיים במקצועות שאין המשק וה־חברה זקוקים להם, ומנת חלקם של בוגרים אלה היא תיסכול.

הבעיה השנייה היא כאמור האצת התהליך של הקטנת הפערים בחברה. לכך יכולות האוניברסיטאות לתרום על־ידי פתיחת שעריהן בפני כל אלה הרוצים לרכוש דעת. אדוני היושב־ראש, לפנים, אחרי חורבן בית שני, היה מקובל בישראל שפעמיים בשנה, בחודשים אדר ואלול, היו הישיבות של סורא, נהרדעא ופומבדיתא, שהיו האוניברסיטאות של התקופה ההיא, פותחות את שעריהן לכל מאן דבעי, לכל יהודי שרצה להחכים ולשמוע תורה; במשך חודש שלם ישבו סתם יהודים, עמך ישראל, ולמדו תורה, זה מה שקראו אז "ירחי כלה". לעניות דעתי אנו מצווים להאיץ את תהליך החברה בישראל. עם ישראל לא יוכל לסבול עוד זמן רב את החלוקה של יוצאי אסיה ואפריקה מחד גיסא, ויוצאי אירופה ואמריקה מאידך גיסא. בלתי טבעית היא התופעה שיוצאי אסיה ואפריקה יהיו מיוצגים בחינוך הגבוה רק ב־17%—18%.

אני מציין בסיפוק נסיונות שנעשו על־ידי כמה אוניברסיטאות, כגון אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת בן־גוריון בבאר־שבע ועוד. ראויה לברכה מיוחדת אוניברסיטת בן־גוריון המוכרת לי היטב, אשר מקדישה משאבים אנושיים וכספיים לטיפול בנושא גישור הפערים בחברה הישראלית בעיירות הנגב למען קידומם של בני אותן העיירות.

בדין־וחשבון השנתי של נשיא אוניברסיטת בן־גוריון לחבר הנאמנים אנו קוראים בעמ' 3: "תשומת־לב מיוחדת הוקדשה למכינות קדם־אקדמיות, לפרוייקט החונכות, לקורסים בנושאי מורשת יהדות המזרח, לפתיחת הקאמפוסים לביקורי תושבי הנגב ולהקמת 'דירת פתוחות' לתושבי השכונות". ובמקום אחר כותב הנשיא: "בפרוייקט החונכות ובהפעלת מועדוני נוער וחוגים לקחו חלק השנה למעלה מ־1,000 סטודנטים אשר שימשו כ"אח בוגר" לתלמידי בתי־ספר תיכוניים ועממיים בבאר־שבע, בדימונה, באופקים, בירוחם, במרחבים, בנתיבות, במצפה־רמון, בשדרות ובכפר הבדואי שבע".

אדוני היושב־ראש, כך אני תופס את תפקידיה של אוניברסיטה במדינה כמדינת ישראל ובחברה הישראלית, עם כל הבעיות החברתיות המקופלות במושג זה, וזאת בלי לפגוע ברמה המדעית. לעניות דעתי חייבות האוניברסיטאות שלנו לאמץ את הרעיון של חונכות. הדוגמה של פרוייקט החונכות המופעל בהצלחה באוניברסיטת באר־שבע צריכה להיות נחלתן של כל האוניברסיטאות.

והיות שאני מדבר על אוניברסיטת הנגב יורשה לי, אדוני היושב־ראש, לייחד את סוף דברי לאוניברסיטה זו. אוניברסיטת בן־גוריון בנגב היא צעירה ונמצאת בלב לבו של אזור צחיח ודל אוכלוסין, אוניברסיטה הנמצאת בראשית צעדיה.

קראתי בעיון רב את המסמך של המועצה להשכלה גבוהה הקרוי "הנחיות לקביעת תקציבים רב־שנתיים למוסדות להשכלה גבוהה בישראל" שהוצא לאחרונה, בדצמבר 1978. המועצה להשכלה גבוהה ראויה בהחלט להערכה על אותם הקריטריונים שנקבעו מפני שהם מכניסים סדר בחלוקת המשאבים, ואני מברך את אנשי המועצה על כך. יחד עם זאת אני חייב להעיר שההנחיות והקריטריונים אינם יכולים להיות שאבלוניים. לא הרי מוסד אקדמי צעיר כהרי מוסד ותיק. לא דומה מוסד אקדמי באזור מתפתח בדרום הארץ למוסד אקדמי באזור מפותח במרכז הארץ. לא הרי מוסד אקדמי באזור מאוכלס בתושבים ותיקים כמוסד אקדמי הנמצא בתוך אוכלוסיה חדשה. האוניברסיטאות הוותיקות נהנות מהפיתוח שהיה בהן בשנים הרבות של קיומן, ולכן חלוקה מאתמאטית של משאבים לפי קריטריונים אחידים פוגעת במוסדות החדשים. המדיניות של פיתוח הארץ ויישוב הנגב והגליל מחייבת מן הדין העדפה של מוסדות אקדמיים הנמצאים בנגב, וזאת מפאת מיקומם הגיאוגראפי ומפאת הרכבם הדמוגראפי.

אינני מקבל את הטענה המושמעת שבמוסדות להשכלה גבוהה אין מפתחים את הארץ. זוהי ללא ספק אחת הדרכים לפיתוח אותם אזורים, להעלאת רמת התרבות בהם, לגיוון האוכלוסין בהם. על־ידי פיתוח אוניברסיטאות ומכוני מחקר, כמו מכון לחקר המדבר, המכון לחקר הנגב, גדל מספר אנשי הסגל האקדמי והמדעי ושל הסטודנטים ונוצרת במקום עתודה מדעית־תרבותית המביאה בעקבותיה אוכלוסיות אחרות.

והיבט נוסף: בעקבות ההתפרסות החדשה של צה"ל בנגב תגדל האוכלוסיה של הנגב ויש חשש שאוניברסיטת בן־גוריון לא תהיה ערוכה למשימה שיהיה עליה למלא עקב התנופה החדשה. לעניות דעתי תיטיב המועצה להשכלה גבוהה לעשות אם תקבע אמות מידה מיוחדות לאוניברסיטת הנגב, וזאת, כאמור, מפאת אופיה המיוחד, מפאת מיקומה הגיאוגראפי, מפאת הרכבה הדמוגראפי, מפאת היותה אוניברסיטה צעירה ומפאת המשימות שהיא אמורה למלא בעתיד הקרוב.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחברת־הכנסת אלוני. איננה באולם. רשות הדיבור לחבר־הכנסת בן־מאיר. איננו באולם. רשות הדיבור לחבר־הכנסת יגורי, ואחריו — לחבר־הכנסת מילוא.

אברהם יגורי (יעד):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להצטרף לרשימת המברכים את חבר־הכנסת אבא אבן על כך שהעלה על סדר־יומה של הכנסת נושא מרכזי זה של החינוך הגבוה בישראל.

הנושא שאנו דנים בו היום מתייחס אמנם לחינוך הגבוה אך כל אחד מאתנו מודע לכך שהחינוך אינו מתחיל באוניברסיטאות ובאולפני מדע גבוהים. רק בשבוע החולף שמענו מפי הרמטכ"ל התייחסות מרחיקה לכת לגבי דמויות, אישים ומנהיגים פוליטיים וחברתיים בישראל שיש להם מה לומר ושיש להם אפשרות להת דוגמה לאחרים, כאשר גם הרמטכ"ל עמד על העובדה שהחינוך מתחיל בבית, בסביבה, בחצר, בבית ההורים, בספר שאותו נער קורא, קולט ולומד משחר נעוריו.

אני רוצה לייחד את דברי אלה ולתרום משהו לדיון המתקיים היום בכנסת בתחום אחד ספציפי של־דעתי ראוי לתת לו את תשומת־הלב, והוא שצריך להפוך את מדינת ישראל לגורם בין־לאומי רב השפעה כפי שהיה חזונו של אחד מגדולי אנשי הרוח של העם היהודי, אחד־העם, שרצה לראות בארץ־ישראל — הלא היא מדינת ישראל — מרכז ריחני לעם היהודי. חברו כאן יחד תחומים מספר כאשר ראש לכול עומדים, לדעתי, המגמה, הרעיון להציב את הנושא של החינוך, של המחקר, של המדע, של הטיפוח בקבוצת הנושאים החשובים והמרכזיים בדורנו.

אדוני היושב־ראש, מדינת ישראל אמורה היתה להיות אבן שואבת לכשרונות יהודיים מכל העולם ולא כן הוא. במקום שנהיה למדינה שיש לה, בנוסף לחקלאות שלה ולצבא שלה, גם מעמד מיוחד, ערך מיוחד, בתחום הרוחני נתקלנו בעובדה מדאיגה שדווקא הכשרונות הטובים והברוכים שקיבלו את החינוך היסודי, שקיבלו את החינוך התיכון ובגרו בצה"ל, חלק ניכר מהם עוזבים את הארץ ומחפשים להם קריות מדע ואתגרי מחקר ופיתוח בארצות העולם הרחבות. במקום שנחפש דרך לשאוב לקרבנו ולתוכנו את הכשרונות הצעירים והמבוגרים של הגניוס היהודי בכל הדורות אנו עדים לתופעה שיהודים ישראלים מעדיפים להשתלב במפעלים וברשויות זרות, עושים הסכמים מיוחדים וחלק גדול מן המטען הערכי הזה — שהוא אולי היקר ביותר שיש לנו — הולך ונעלם, הילך ומתבזבז ונטמע ברחבי העולם בלי להשאיר את עקבותיו כאן בארץ שלנו.

לדעתי יש לשנות נוהג זה מיסודו ולבנות תכנית מאסיבית שבמסגרתה ניתן יהיה לקלוט, בנוסף לכשרונות בוגרי האוניברסיטה, גם אישים בעלי שם בין־לאומי מארצות מזרח אירופה, מהעולם החפשי ומארצות אחרות כדי שמדינת ישראל תיהפך באמת לאור לגויים — אבל ראשית־כול אור לעצמנו — מרכז לחיים רוחניים, מדעיים, רבי אנפין.

חברי הכנסת, המצב הקיים משאיר תחום חיוני זה שעליו עמדתי כאן בדברי לטיפול מקרי. אין קריטריונים ציבוריים ומדעיים מוסכמים ולכן קורה שכל אותם רצונות טובים וכל אותן מגמות חיוביות מתבזבזים ונעלמים במציאות, בשטח. אמנם נכון שיש פיזור אוכלוסיה אבל, לדאבוננו, של ישראלים טובים ברחבי העולם. יש לנו מה לעשות ואפשר לתקן מצב־אות זו על־ידי הפיכת ישראל למרכז מדעי טכנולוגי בין־לאומי. אני פונה לשר החינוך והתרבות — אני שמח שהוא משתתף בכל ארכו של הדיון הזה — ליזום בשנה הבאה שנת מדע לפיתוח טכנולוגי מדעי בישראל. אני פונה לשר החינוך והתרבות שיקרא לצעירים ומבוגרים יהודים, ולא רק יהודים, מכל העולם שיבואו לישראל בשנה הבאה ויקימו כאן מרכזים רבי שלוחות, רבי ענפים. רק על־ידי יזמה לא שיגרתית כזאת של שנה מרוכזת, שנת מאמץ מירבי גם של משאבים, גם של תשומת־לב, גם של נכונות ופתיחות יש אפשרות לשנות את המומנטום הזה, את הגישה הזאת.

אדוני היושב־ראש, יש מן הטובים בתוכנו שגדלו כאן בארץ וסיימו פאקולטות למדע, למחקר ולתעשיה, והם קמים ועוזבים. אני פונה במסגרת הדיון הזה לשר החינוך והתרבות ליזום חוק חדש שעל־פיו אפשר יהיה — כפי שמקובל לגבי יזמים בתחומי תעשיה ופיתוח — לרשום פאטנטים על רעיונות ומחקרים ועבודות שייעשו ושלפי רישום זה תהיינה ליוזמים האלה זכויות. יתוקק חוק שבמסגרת קריטריונים מומלצים ומוכרים ייהנה כל מי שיפתח ויפעל בתחומים אלה בישראל מהטבות מפליגות. אני חושב שצריך לראות את הפיתוח המחקרי והמדעי הממוקם באוניברסיטאות, במכוני המחקר והמדע המוכרים, במפעלי התעשיה, במרכזי החינוך, בסמינארים, באולפנים, בבתי־החולים, בענפי המשק התקלאיים המומלצים ובענפי התחבורה והתיירות כי בכל אלה ובאחרים יש לנו הידע, היכולת והנסיון שהצטבר שיכולים להעלות אותנו על המפה הבין־לאומית של הקריה הטכנולוגית והמדעית בעולם.

אני חוזר ופונה לשר החינוך והתרבות ליזום את שתי הפעולות האלה: להכריז על השנה הבאה, לאחר שנת ה־30 למדינה, כשנת פיתוח מדעי לישראל; ליזום חוק למשיכת יזמה, פיתוח ומחקר בתחומי הרוח והחברה, ובכך להעלות את ישראל על מפת הכוחות הבין־לאומיים. בזה נראה ברכה לנו ואולי גם לעולם כולו.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת קצב, אחרון המשתתפים בדיון זה.

משה קצב (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אנחנו רוצים להתייחס אל איש האקדמיה, אל איש המוסד להשכלה גבוהה — וכך אמנם מצטיירת דמותו בעיני האזרח הפשוט במדינת ישראל — כאל איש טהור, בעל מוניטין הראוי ליהנות ממידה רבה מאוד של יוקרה, של אהדת הציבור ושל אמונו. חשוב שהמוסדות להשכלה גבוהה לא יאכזבו ושינהגו בחיי היומיום ובחיי המעשה בהתאם לציפיות האוכלוסיה במדינת ישראל מהם. היו כבר דברים מעולם, כאשר היתה במדינה הערכה רבה מאוד כלפי ממלאי תפקידים בכירים בשירות הצבאי ולאחר תקופה לא ארוכה היתה אכזבה מסויימת וחלה ירידה גדולה מאוד בהערכת הציבוריות הישראלית כלפי אנשי צבא קבע וקצינים בגלל מאבקים שלא לשם שמיים ובגלל מאבקים שלא לטובת העניין. כך נפגמה בסופו של דבר התדמית החיובית מאוד שהיתה בעיני אוכלוסיית מדינת ישראל כלפי אנשי צבא הקבע. חשוב שאנשי המוסדות להשכלה גבוהה יקפידו לשמור על טוהר, על מאבקים לשם שמיים, על מאבקים לטובת העניין ובלבד שהתדמית והמערכת הציבורית שהם אחראים עליה לא ייפגעו.

המוסדות להשכלה גבוהה חייבים להבין שבעצם הם ממלאים בחיינו הציבוריים תפקיד מרכזי מאוד שאולי מעולם לא היה לו אח ודוגמה בתולדות החיסוטוריה הישראלית והכללית וכפי הנראה גם לעולם לא יהיה להם תפקיד דומה בשום דור בעתיד. אין ספק שאין כיום בכל העולם, בכל ארצות תבל, מוסדות להשכלה גבוהה הנהנים מאותה אחריות ומאותה חשיבות שנטלו על עצמם המוסדות להשכלה גבוהה בישראל. בסופו של דבר הולך ונכחד דור שהיה מיוחד

במינו, דור אשר חזה על בשרו גם את הציפיות של העם היהודי במשך אלפי שנים וגם את הטראגדיה הגדולה של העם היהודי באמצע המאה הזאת. לכן המוסדות להשכלה גבוהה חייבים לכלכל את צעדיהם בהתאם לכך ועליהם להבין שאין סוף האינפורמאציה והמידע ואין סוף הארכיונים בתקופה הזאת עלולים לא להיות מנוצלים אם לא ידעו אנשי המוסדות להשכלה גבוהה, בימים אלה ממש, להפיק את התועלת מאותו דור שאנו עדים יום יום להסתלקותו מן העולם. טוב יהיה אם המוסדות להשכלה גבוהה ידעו לנצל את המשאבים הרוחניים העצומים של דור הנפילים, אותו דור אשר סייע להקמת המדינה והקים אותה אבל גם חזה על בשרו את הטראגדיה הגדולה.

למוסדות להשכלה גבוהה יש תפקיד מרכזי מאוד דווקא בקשר לדור הנפילים, תפקיד מרכזי אשר מתרכז בעיקרו של דבר בהחייאת המורשת שהכרתה ותודעתה לקויות הן אצל כולנו עקב משברים הקשורים בעלייה למדינת ישראל ובקליטה. על המוסדות להשכלה גבוהה, בעיקר בנקודה זו, להביו, להיטיב את דרכם ולתכנן את פעולתם ברחבי מדינת ישראל כדי להבטיח שאותה מורשת אשר החזיקה אותנו במשך אלפי שנים, אותה מורשת שהיתה חשובה בחיי היהודים בגולה, תעבור תהליך של תחייה. התפקיד המרכזי בנושא זה נתון בידיהם של אנשי המוסדות להשכלה גבוהה. לא הייתי רוצה לראות את הפוליטיקאים — שאינני מזלזל בהם — לוקחים את דגל המורשת הזאת כי לא תמיד דרכם ישרה ולא תמיד כוונותיהם טובות.

המוסדות להשכלה גבוהה צריכים להיות חלק אינטגראלי של מערכת החיים הציבוריים שלנו. לא ייתכן שהמוסדות להשכלה גבוהה יהיו בניתוק מן החיים הציבוריים במדינת ישראל. הם צריכים להיות ערים להתפתחויות של היום יום.

אם עסקני לאחרונה במשבר שעבר על הקהילה היהודית באיראן הרי זו דוגמה טובה לכך שהמוסדות להשכלה גבוהה במדינת ישראל צריכים ליצור קשר רצוף ומגע שוטף עם מדענים יהודים ברחבי עולם, לגייס אותם ולעודדם לעלות למדינה ולהשתקע בה. בתקופה האחרונה, כאשר מדענים יהודים מאיראן חיפשו ארץ מקלט, טבעי היה לא שהסוכנות היהודית תסייע להם ולא שאנשי ציבור יגישו להם עזרה אלא שייווצר מגע מקצועי בלתי אמצעי בינם ובין המוסדות להשכלה גבוהה, ממש כפי שהדבר נעשה עם מדענים מסויימים כיום, עם חלק קטן של המדענים היהודים בעולם. אין ספק שאם נלך בדרך זו תצא גם מדינת ישראל נשכרת ואין ספק שאותם מדענים יהודים בעולם ירצו לעלות למדינת ישראל כי בסופו של דבר הם מחפשים את המדינה שאליה יש להם קשר נפשי וזיקה.

המוסדות להשכלה גבוהה יכולים להציע לנו וצריכים להציע לנו מדי יום פתרונות לבעיות ציבוריות חריפות ביותר. יושבים כאן שר החינוך לשעבר ושר החינוך הנוכחי. הם יודעים כיצד מדינת ישראל מתלבטת מזה שלושים שנה בבעיה של טעוני הטיפוח. טבעי היה שהמוסדות להשכלה גבוהה יציעו תכנית רב־שנתית להתמודדות עם בעיה זו, לא תכניות מקריות ולא תכניות מאולתרות אלא תכניות של אנשי מקצוע אשר יסייעו בידי אנשי הציבור, הפוליטיקאים ואנשי משרד החינוך והתרבות ביצירת תכנית מעשית להתמודדות עם הבעיה הזאת. תכנית כזאת שאם היו מפעילים אותה בזמן בצורה רציונית ייתכן שהיום, שלושים שנה מאז קום המדינה, לא היינו חשים בבעיה בצורה כה חריפה.

אדוני שר החינוך והתרבות, לאחרונה בדק משרד החינוך באיזו מידה אפשר ליישם את מסקנותיו של פרופסור מינקוביץ', מתברר שמאז 1973, במשך שש שנים, חל שיפור זעום בלבד בהתקדמותם של התלמידים טעוני הטיפוח במדינת ישראל. אין עיני צרה בהתקדמותם של התלמידים בבתי־הספר המבוססים. להיפך. אבל בהשוואה בין התקדמותם של תלמידים אלה לבין התקדמותם של טעוני הטיפוח נמצא שיש פער פי עשרה בקצב ההתפתחות מאז 1973. פירוש הדבר שכל התכניות, כל הרצון הטוב וכל הכוונות הטובות לא סייעו לקדם את הבעיה היסודית והמטרידה, בעייתם של טעוני הטיפוח.

המוסדות להשכלה גבוהה צריכים להרים את הדגל בנושא זה ולהנחות אותנו, את אנשי הציבור, בהתמודדות עם הבעיה הזאת.

ולא רק בעייתם של טעוני הטיפוח קיימת אצלנו. במשך שנים מרבים לדבר אצלנו על הכשרתם של עובדים סוציאליים. המוסדות להשכלה גבוהה יוצרים רושם שהם סגורים ומנותקים מהבעיות האמיתיות של הציבור ואילו היה להם קשר רצוף ולא היו מנותקים, אילו היה להם קשר אינטגראלי, כי אז היו אנשיהם מבינים שיש מחסור בעובדים סוציאליים ואולי אז הם היו יכולים לסייע בפתרון הבעיה ועל־ידי כך להתגבר על בעיות פנימיות של רווחה וסעד.

2. תשובת חבר־הכנסת א. אבן

היו"ר י. מ. אברמזון:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת אבן, לסיכום הדיון.

אבא אבן (המערך):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ארשה לעצמי להזכיר את הסיבות שהניעו אותי להעלות את הסוגיה הזאת לפני הכנסת.

הייתי מודאג עד כדי חרדה מהקיצוץ האכזרי אשר הונהג בארבע השנים האחרונות בתקציבי הממשלה במערכת החינוך הגבוה, קיצוץ בשיעור של 45% במונחים ריאליים. זה קיצוץ אשר לא חל כמוהו בשום מפעל לאומי אחר.

נוסף לעדות זו על הורדת החינוך הגבוה בסולם העדיפויות הלאומיות — דבר שהוא נגד הטבע, נגד ההגיון ונגד כל חשבון לאומי סביר ושקול — הרי הבחנתי בליקוי חמור בתודעה הציבורית כלפי החינוך הגבוה. אין בהירות ואין איזון בשאלה כיצד צריך

להתייחס למערכת הזאת על כל משמעויותיה והשלכותיה.

אלו הן שתי הבעיות: קיפוח חמרי וקיפוח תודעתי, וברור כי הא בהא תליא. אילו היתה תודעה יותר חיובית כלפי הסוגיה הזאת כי אז לא היתה קיימת האפשרות להניף על החינוך הגבוה אותו גרזן מקצץ ומקפח.

עד כמה שהתודעה הבלתי מאוזנת מתפשטת בקרבנו יעידו דברים אשר נאמרו בוויכוח הזה עצמו, במיוחד במושב הראשון, ב־2 בינואר. "דברי הכנסת" מיום 2 בינואר מהווים אנתולוגיה של כל הדעות הקדומות, כל ההערכות הבלתי מאוזנות, כל יצרי החשדנות והזילזול שמרשים לעצמם נבחרי הציבור להשמיע נגד אחד מנכסיהם היקרים והמפתיעים ביותר של מדינת ישראל והעם היהודי.

חברת־הכנסת אורה נמיר, יושבת־ראש ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, מנתה בחינוך הגבוה, אני מצטט: "חוסר איכפתיות, תרומה בלתי מספקת למצרקותיה היומיומיות של החברה". והיא שואלת אותי שאלה ישירה: "האם מדינה יכולה להתקיים, חברת־הכנסת אבן, עם איי איכות קטנים ומסוגרים המתבדלים ברובם של המקרים מהסובב אותם?".

חברי הכנסת, התשובה צריכה להיות לא פחות ברורה מהשאלה. לא צריך להתקיים מצב כזה אולם הוא איננו מתקיים. התיאור הזה הוא בלתי מדוייק, בלתי מאוזן, בלתי צודק מיסודו ומעיקרו. חוסר המעורבות הזה, כביכול, כל ההנחה של התבדלות ומסוגרות הן אגדה, אמנם שגורה מאוד, רווחת הרבה, אולם חסרת שחר לחלוטין. רבותי חברי הכנסת, חקלאות המשמשת מופת לכל העמים המתפתחים, מדינה קטנה הנמנית בין עשר המדינות המייצרות מטוסי סילון מתוחכמים, מדינה יחידה בין מאה מדינות חדשות אשר הגיעה לתעשיה עתירת מדע וליצוא שרובו מוצרי העשיה המתחרים בשווקים התובעניים של הקהיליות האירופיות — כלום אפשר היה להגשים כל אלה, האפשר היה להגיע, אפילו להתקרב, למצב זה, אלמלא מעורבות מופלגת של הקהיליה המדעית בבעיות המשק והפיתוח? הרי מטוסי סילון ומוצרים אלקטרוניים ויישומים מקוריים באנרגיות הגבוהות, כלום אלה נוצרו אי פעם על דרך אוטודידאקטית?

בכל הספרות על הבעיה הכאובה של מדינות מתפתחות, החל מרוסטו וגאלבריית דרך דיווחי המוסדות האירופיים הקהיליתיים, מוזכרת ישראל תמיד בשני הקשרים הכרוכים זה בזה: כמדינה יחידה שחוללה מעבר ממשק של קיום — subsistence economy — למשק המייצר עודפי מוצרים בעלי איכויות טכניות מעולות; וכן כמדינה יחידה בין תריסרי המדינות המתפתחות שזכתה לציבור מדעי ואקדמי המהווה מנוף לקידום החברה והמשק על־ידי מעורבותו המיוחדת במינה, שלא לדבר על איכפתיותו הרבה. אם בתוך מאות החוקרים והמורים שבמוסדותינו להשכלה הגבוהה יש כמה המתמסרים רק לתורה לשמה ללא חשבון של תועלת חברתית מראש, אני אומר: תבוא גם עליהם הברכה, גם על אלה המקיימים את המצוות היהודית של תורה לשמה. לא כל שכן מול הפאראדוקס המדעי ההיסטורי הקובע שרובם של ההישגים הטכנולוגיים, היישומיים והמדעיים באו עקב מחקרים צרופים שחתרו לפענח חידה עיונית כלשהי שבמערכות הטבע ללא מחשבה תחילה על תועלת.

כנסת נכבדה, חשובה התזכורת שבדבריה של חברת־הכנסת תמר אשל, לאמור: 60% מהמחקר המדעי היישומי בישראל מקורו במוסדות המדע; אחוז גבוה ביותר מהווים המחקרים והפעילות הנוגעים לתחומי החברה והכלכלה. אני מזדהה עם הסיכום של חברת־הכנסת אשל לגבי תרומות ההשכלה הגבוהה למחקר החינוכי, נוסף לתרומה שהיא תורמת לפיתוח הבטחוני, המדעי והחקלאי. אין שום צורך, חברי הכנסת, להתעלם מליקויים ומחסרונות במערכת הזאת כדי להגיע למסקנה הוגנת. כל מה שההשכלה הגבוהה זקוקה לו אינו תשבחות שלא בזכות אלא דיוק ואיזון. "תנו לה מפרי ידיה", לא יותר אבל גם לא פחות.

רבותי חברי הכנסת, אילו היתה התייחסות תודעתית צודקת לנושא הזה לא היינו קוראים בדין וחשבון האחרון של יושב־ראש הוועדה לתיכנון ולתיקצוב של המועצה להשכלה גבוהה את הפיסקה הזאת: "אי יכולת לשמור על הקצב של החידוש המדעי הן במה שנוגע בספרות המדעית, הן במה שנוגע במיכשור המדעי — אי יכולת זו היא עצמה משאירה אותנו או עלולה להשאיר אותנו בצד, ונימצא במצב נחיתות כשאיננו צריכים ואיננו יכולים להישאר במצב זה". הרי כאן מצויין לא פחות ולא יותר מאשר מחסור במכשירים מדעיים, מחסור בספרי לימוד עקב הקיצוץ אשר דיברתי עליו זה עתה.

על כן, לפי דעתי, כל הטענה של חוסר מעורבות צריכה להיעקר מקרבנו. אילו היה חוסר מעורבות לא היתה החברה הישראלית התעשייתית, הבטחונית, נראית כפי שהיא. זאת לגבי פתיחתו של הוויכוח.

אמר קוהלת בן דוד: "טוב אחרית דבר מראשיתו". זה לגמרי לא חל בוויכוח הזה שהרי הוא נפתח באישום סיטוני על אי מעורבות ונסתיים ב־2 בינואר בדין החמור שחרץ חבר־הכנסת פעיל על בינוניות. אני מצטט: "בינוניות משוועת שם, זועקת מכל רגב ומכל מעבדה, מכל מחשב, מכל אולם הרצאות." — שימו לב: כל רגב, כל מחשב. כלומר, חבר־הכנסת פעיל ביצע סקר מקיף, סייר בכל המערכת כולה ולא גילה בכל מרחביה אפילו רגב אחד צנוע של אדמה פוריה. הביקורת טובה אבל לדעתי היא מוגזמת מאוד. אינני אומר כי אין קיימת בינוניות בכללי.

שולמית אלתי (חנועה לזכויות האזרח):
ראה את המוסד הזה.

אבא אבן (המערך):

יש הרבה אזרחים בינוניים בכל מדינה בעולם ומגיע להם ייציג הולם לא רק בפארלאמנטים אלא גם במערכות של האוניברסיטאות. אך כיוון שחברת־הכנסת פעיל הזכיר בהערצה אוניברסיטאות עתיקות יומין, קיימברידג' ועוד אחת, עלי להעיד כי בוגרים ומורים וחוקרים ישראלים המגיעים לבתי אולפנא מסוג זה אינם נחשבים לנחותים. יש לישראל מוניטין בקהיליה האקדמית הבין־לאומית בגלל הצטיינותם של ישראלים אשר נזדמנו שם.

אם חבר־הכנסת פעיל שואל באיזו מידה אנחנו

מרכז של חקר מחשבת ישראל, חקר תולדות ישראל, תשובתי היא כי דווקה מדינת ישראל צועדת עכשיו בראש מדעי היהדות. אין שום ספק במרכזיותנו במדעים הללו. אוסיף, דווקה בחקר הספרות והמחשבה הערבית הפגינו האוניברסיטאות הישראליות רגישות גדולה יותר לעובדת היותנו נטועים בתוך המזרח התיכון, יותר משעשו רוב המוסדות ירוב החוגים בישראל. בעצם תודעה מזרח תיכונית מטופחת מאז ראשיני המחקרים של המזרחנים בירושלים בשנות ה־30.

רבותי חברי הכנסת, אין להתעלם מתבונת דבריו של חבר־הכנסת האוזנר בדבר תפקיד נוסף של המוסדות להשכלה גבוהה: קליטת עלייה של מדענים ואנשי מקצוע מקרב התפוצות היהודיות.

כללו של דבר, שעה שחבר־הכנסת משה שמיר טוען כי החינוך הגבוה הוא חלק מתמונה חברתית מדאיגה ביותר יש לי הרושם שאולי יש בדבריו משום קיפוח זכות. הנוף התרבותי בארץ סדוק ומצולק במרחבי שממה רבים, החל ברחובות בערים הגדולות המתביישים בשלט עברי דרך סימן היכר ראשון למקוריותנו הלאומית, השפה העברית הנפגעת פגיעה חמורה מאוד עקב השיבושים המשתרשים עד לבלתי היעקר עוד עד ליצרי חיקוי של כל הנמצא בחוץ, עד לשטחיות וקרתנות בשיחת יום יום ובסגנון בהתייחסות לאירועי הזמן והמקום. אך לעומת רמה כוללת של תחומי מעשה ופעולה בארץ יש לי הרושם כי המערכת המדעית והאוניברסיטאית מהווה אחד ההישגים ולא אחת האכזבות של ההווי הישראלי בכללותו.

חבר־הכנסת משה שמיר מתפעל מאוד מעצמת ההשקעה, שני מיליארד לירות, בתקציבים ובפיתוח יחד. אך לעומת ההשקעה בבטחון, בכלכלה ובתחומים אחרים אין כאן סיבה להתפעלות מיוחדת. מוצדקת יותר היא החרדה שהביע חבר־הכנסת רוזוליו מהחלכות הנובעות מהקפאת התקציבים ומהעדר יזמה לפתוח נדבכים נוספים ובמיוחד הנדבך החיוני של מכללות המסוגלות להעניק בסיס רחב יותר, עממי, לחינוך העל־תיכוני, להרחיב את הפתח ולהביא — בחלקו על־כל־פנים — על סיפוקו את העניין אשר העלה חבר־הכנסת יצחקי.

אדוני היושב־ראש, כמה מחברי הכנסת ראו לייחד את האוניברסיטאות, משום מה, כאחראיות לכל מומי החברה. חבר־הכנסת גרוס לא שיכנע אותי כי חילול כללי מוסר הוא דווקה אופייני לקאמפוסים. וחבר־הכנסת לין רואה חיוניות של קיצוניות, הסתה וחוסר סובלנות בקרב כמה סטודנטים ערבים אבל הוא רואה את התופעות הללו אצלם בלבד.

חברי הכנסת, ארשה לעצמי לסכם את דעתי בסוגיה זו בקיצור מפלג, באשר היא עלתה לדיון בהקשרים אחרים. לגבי הנושא של הבעת דעות פוליטיות קיצוניות בקאמפוסים צריך הכלל להיות זה שנוסח על־ידי וולטיר, לאו דווקה אישיות מושכת ביותר אך לעתים אמר דבר נבון: עלינו להגן על זכותם של אלה רחים לומר דברים שאנחנו סולדים מהם ולא רק דברים שאנו מרוצים בהם. את הסייגים לחופש זה — כלומר, הכלל הוא חופש — של התבטאות צריכה לקבוע הכנסת ולא האוניברסיטאות. שהרי שיקול דעת זה, היכן נדחה הכלל של חופש ביטוי בפני משקל של ערך מוסרי אנושי או בטחוני, זהו שיקול דעת אשר אין רגיש ועדין ממנו בכל מערכות חייה של חברה דמוקראטית. אם יש ייחוד כלשהו לאוניברסיטה הרי דווקה בכיוון של סובלנות מיוחדת, מירבית, גם כלפי דעות מרגיזות ופסולות. תחום האיסור יחול — במידה שהוא צריך לחול, והוא צריך לחול — על הסתה אנטי ישראלית העלולה לפגוע בשלום הציבור, ואותו כלל חייב לחול על הטפה זוועתית לגירושם של תושבי ישראל הערבים, דברים שמשמיע מאיר כהנא אשר כל הופעה שלו פירושה פגיעה בכבודה, במעמדה, בתרבותה ובמוסרה היהודי של מדינת ישראל.

חברי הכנסת, קהילות יהודיות בגולה — כגון זו שבבריטניה — נאבקו בהצלחה כדי להשיג איסור תחיקתי על הסתה הפוגעת בשלומם ובכבודם של ציבורים, כגון תעמולה המכוונת לגירושם של סוגי אזרחים מסויימים. כלומר, הכלל הוא חופש דעות. הסייגים צריכים להיקבע על־ידי המחוקק ואין להטיל על האוניברסיטאות את האחריות הזאת.

הוויכוח המסתיים היום שיכנע אותי, חברי הכנסת, שיש לשקול בכובד ראש את ההצעה אשר העלו שלושה מחברי הכנסת אשר השתתפו בדיון בדבר קביעת אחריות מיניסטריאלית מיוחדת לחינוך הגבוה ולמדע, והייתי מוסיף, לתרבות. שר החינוך והתרבות, ככל קודמיו, מתייחס באהדה מובהקת לסוגיה הזאת. אולם לפנינו עובדה אובייקטיבית: מערכת החינוך היסודית והעל־יסודית הגיעה בעיקר בעשור האחרון לממדים כאלה, להיקף כזה, למתח כזה של דחיפות אנושית וחברתית שאין מנוס מראיית החינוך הגבוה, אולי גם המדע, התרבות והאמנות כסוגיות שוליות יחסית. יש נטייה במדינות בעלות דרגה מדעית וחינוכית מפותחת להגיע למבנה כזה.

הוזכר לי לפני פתיחת המושב הזה כי כאשר זכיתי לכהן כשר החינוך והתרבות היה תקציב משרדנו 199 מיליון לירות. כאשר שאלתי: מדוע לא 200 מיליון? אמרו: שום שר אוצר לא יאשר 200 מיליון לירות, 199 מיליון לירות — אולי. אינני יודע במה היה הקצב מאז נמרץ יותר, בהתרחבותו של החינוך או בפיחות של הלירה, אך על־כל־פנים אין ספק שהאימפריה הזאת היא מן הגדולות ביותר ויש בהחלט לבדוק את האפשרות הזאת. ייתכן מאוד שעל־ידי כך נמנע אווירת תחרות בין תחומי פעילות חינוכית שצריכים לרצות כל אחד בקידומו של כל אחד ולא בקיפוחו על חשבון הזולת. ייתכן כי אילו היה משרד מיוחד לתיכנון המערכת ולפיקוח על תקציבי הממשלה היו כמה מליקויי האירגון, התיאום והפיתוח שעליהם הצביע חבר־הכנסת אמנון רובינשטיין באים על תיקונם. ההיסטוריה החינוכית אינה מלמדת על מבנה פיראמידאלי. ברוב המדינות — לרבות ישראל — שימש כינונן של אוניברסיטאות אחד השלבים הראשונים ולא האחרונים בהקמת המערכת החינוכית הכוללת.

בין השאר, יש להבטיח לחינוך הגבוה גיבוי פארלאמנטארי אוהד.

חברי הכנסת, אסכם ואומר שכל שידור, כל כותרת, כל אירוע מאלה המסעירים את חיינו מזכירים לנו כמה מעטים אנחנו בכמות ובחומר. אין לנו גאולה

אלא באיכות וברוח. יחס של יתר הקשבה לנושא זה יקבע ממילא סיכוי להענקת עדיפות יותר דינאמית לפיתוח המערכת.

כאן נאמנים עלי הדברים המאופקים והקולעים שפירסם בימים האחרונים יושב־ראש הוועדה לתיכנון ולתיקצוב של המועצה להשכלה גבוהה. ואלה דברי פרופסור נתן רוטנשטרייך : "כיצד לנהוג כלפי מערכת שנהגה כפי שנהגה ; האם העובדה כי המערכת ספגה קיצוצים — תוך שנשאה בהוצאות של יחידות חדשות ובתי־ספר שעל כינונם החליטה ממשלת ישראל בעבר — האם עובדה זו היא גם סימן לבאות וכי אפשר להמשיך בקיצוצים ? או שמא להיפך, יש להתחשב בקיצוצים שהיו ולא להמשיך בהם. הוועדה לתיכנון ולתיקצוב שהיא גוף בין האוניברסיטאות לבין הרשות הממלכתית והלאומית סבורה שאין להמשיך בקיצוצים והיא עומדת ותעמוד על התחשבות במה שקרה בעבר ועל מה שמתחייב מכך בעתיד".

חברי הכנסת, אמרו חכמינו בפרקי אבות כי ה־ תורה נקנית בארבעים־ושמונה דברים. לא אשנן את כולם באוזני הכנסת, ודאי יודעים חבריה את כולם בעל־פה. אציין רק כי בין הארבעים־ושמונה כלולים בינת הלב, ארך אפיים וקבלת יסורים. כל אלה באו לידי ביטוי בדיון הזה, ועל כך יבורכו כל אלה שהש־ תתפו בו.

3. סיכום הדיון

היו"ר י. מ. אברמוביץ :

אנו עוברים להצעות סיכום. את הצעת הסיכום בשם הסיעות : הליכוד, המערך וחזית דתית לאומית יביא חבר־הכנסת רוזוליו.

דניאל רוזוליו (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד לה־ ביא הצעת סיכום מטעם הסיעות : הליכוד, המערך וחזית דתית לאומית, לדיון במצב החינוך הגבוה :

א. הכנסת מציינת את החשיבות המרובה שיש לקידום מערכת החינוך הגבוה והמחקר המדעי ואת החשיבות של הבטחת הצטרפותם של חוקרים צעירים למפעלי המחקר הבסיסי והשימושי כדי לספק את צרכיה המיוחדים של ישראל בפיתוח עצמתה, כל־ כלתה וחברתה.

ב. הכנסת מציינת הצורך בחינוך על־תיכוני למספר גדל והולך של בני נוער. כינונן, פתיחתן של מכ־ ללות והרחבת האוניברסיטה הפתוחה, אשר פעולתה הברוכה עוזרת בהפצת השכלה על־תיכונית לציבור הרחב, מספקים צורך זה ועל כן יש לעודדם.

ג. הכנסת קוראת למוסדות ההשכלה הגבוהה להג־ ביר את תרומתם לקידומו של החינוך על־ידי הכשרת מורים וכן על־ידי פיתוח וקידום המכינות הקדם אקדמיות המסייעות לתלמידים טעוני הטיפוח להשתלב בהן.

ד. הכנסת מציינת בדאגה את הקשיים שבהם נתקלת מערכת החינוך הגבוה עקב צימצומים רי־ אליים שחלו בשנים האחרונות בתקציביהם של מוסדות החינוך הגבוה.

ה. הכנסת קוראת לממשלה להיערך בתקציב ה־ ממשלה בדרך שתאפשר לקדם את מערכת החינוך הגבוה ולהרחיב באופן מבוקר את המערכת הזאת.

ו. הכנסת קוראת לעשות לגיוס משאבים שי־ סייעו לתלמידים מעוטי היכולת להגיע לחינוך גבוה.

ז. הכנסת פונה להנהלת האוניברסיטאות ולמור־ עצה להשכלה גבוהה בקריאה לפעול לניצול מירבי של המשאבים המוקדשים להשכלה הגבוהה, תוך חי־ זוק התיאום וקביעת עדיפויות סבירות בכינון מח־ לקות חדשות.

ח. הכנסת פונה לאירגונים בחוץ־לארץ, התומ־ כים בקידומם של מוסדות החינוך הגבוה, בקריאה להגביר את המאמצים שיעמידו לרשותם של מוסדות אלה מתוך אמונה שעל העם היהודי כולו מוטלת אח־ ריות היסטורית להבטחת רמה גבוהה של הישגים רוחניים, תרבותיים ומדעיים במדינת ישראל.

ט. הכנסת מביעה את הערכתה לפעילותה של הוועדה לתיכנון ותיקצוב למען ריסון הבנייה, מניעת כפילויות ודאגה לתקציבים מאוזנים.

היו"ר י. מ. אברמוביץ :

את הצעת הסיכום מטעם סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון יביא חבר־הכנסת טובי.

תופיק טובי (התנועה הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מביא את הצעת הסיכום של החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון, לדיון על החינוך הגבוה :

1. הכנסת מחליטה שלא יחול קיצוץ בתקציב משרד החינוך והתרבות לשנת התקציב 1979 ובהתאם לכך אין לקצץ בתקציב החינוך הגבוה בישראל.

2. הכנסת קובעת שאין להעלות את שכר הלימוד במוסדות לחינוך גבוה.

3. הכנסת קובעת שעל משרד החינוך והתרבות והנהלות האוניברסיטאות לעבד תכנית להרחבת האפ־ שרויות לקבלת סטודנטים ערבים לאוניברסיטאות כדי להבטיח שוויון בקבלת השכלה גבוהה לכל תושבי הארץ.

4. הכנסת מטילה על משרד החינוך והתרבות ומשרד הביטוי והשיכון לעבד ולבצע תכנית לפתרון מצוקת הדיור של הסטודנטים, ובמיוחד של הסטו־ דנטים הערבים, באוניברסיטאות בישראל.

5. הכנסת מביעה את דאגתה נוכח השימוש באמ־ צעים האדמיניסטראטיביים — השימוש בתקנות שעת חירום המאנדאטוריות — כדי להרחיק סטודנטים ער־ בים מהלימודים האקדמיים ותובעת ביטול צווים אלה המרחיקים סטודנטים מהאוניברסיטה בגלל עמדותיהם הפוליטיות.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

את הצעת הסיכום מטעם סיעת מחנה שלי יביא חבר־הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (מחנה שלי):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להגיש את הצעת הסיכום מטעם סיעת מחנה שלי:

1. הכנסת רואה בדאגה את הירידה ההדרגתית בשיעור הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה לעומת כלל האוכלוסיה, ירידה שאינה עולה בקנה אחד עם הצורך בחברה משכילה ותרבותית ובמודרניזאציה של המשק הישראלי.

2. הכנסת קובעת כי יש לעשות לשינוי המצב שבו מהווים יוצאי ארצות אסיה—אפריקה כ־16% מתל־מידי המוסדות להשכלה גבוהה בשעה שהם מהווים כ־45% מהאוכלוסיה, מצב הנובע בעיקרו ממצבם הכלכלי־החברתי של יוצאי ארצות אלו וממחדלי החינוך בדרגים הנמוכים יותר.

3. הכנסת רואה בדאגה את האפליה הנמשכת כלפי הערבים הישראלים המהווים רק 2.5% מתל־מידי המוסדות להשכלה גבוהה בשעה שהם מהווים 15% מאוכלוסי ישראל. מצב זה חמור במיוחד לנוכח העובדה כי שיעור מקבלי ההשכלה הגבוהה בין הערבים הישראלים נמוך גם לעומת הפלשתינאים תושבי הגדה והרצועה ואף לעומת תושבי מחנות הפליטים.

4. הכנסת קובעת כי יש לעשות למען הרחבת מערכת החינוך הגבוה והעמדת מוסדותיו באורח שוויוני ככל האפשר לרשות כל שכבות האוכלוסיה, העדות והעמים בישראל.

5. לשם כך יש להגיע תוך זמן סביר לביטול שכר הלימוד בכל המוסדות להשכלה גבוהה ולתשלום דמי קיום לסטודנטים מוכשרים אשר מצבם הכלכלי אינו מאפשר להם ללמוד במוסדות אלה.

6. הכנסת מטילה על משרד החינוך והתרבות למנות צוות מעקב שיפרסם מדי שנה דין־וחשבון מוסמך על הרכב אוכלוסיית הסטודנטים בכל המוסדות להשכלה גבוהה על־פי חלוקתם מבחינת ההשתייכות לשכבות סוציאליות, עדות, לאומים ומינים. דין־וחשבון זה יובא לידיעת הכנסת.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה על הצעות הסיכום.

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על־ידי חבר־הכנסת א. אבנרי לא נתקבלה.

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על־ידי חבר־הכנסת ת. טובי לא נתקבלה.

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על־ידי חבר־הכנסת ד. רוזוליו נתקבלה.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

עתה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מנהל מזכיר הכנסת ש. יעקבסון:

ברשות היושב־ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: חוק סמכויות שעת חירום (מעצרים), תשל"ט—1979.

לקריאה שלישית: חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 24) (תיקון), תשל"ט—1979.

כן הונחו מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בעניין הפיצוץ באוטובוס בירושלים.

ד. הצורך בהגברת פעילותן של תנועות הנוער בארץ *

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

חברי הכנסת, אנו ניגשים לסעיף ו' בסדר־היום: הצורך בהגברת פעילות תנועות הנוער בארץ, הצעה של חבר־הכנסת מנחם סבידור. רשות הדיבור לחבר־הכנסת סבידור.

מנחם סבידור (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ב־2 באוגוסט 1978 העליתי הצעה לסדר אשר תשמש נושא הדיון היום. בנאומי אז הצבעתי על השליחות ההיסטורית שמילאו תנועות הנוער בתקופה הטרום־ממלכתית וב־שנים הראשונות לקיומה של המדינה בעיצוב קאדרים של מנהיגים, חלוצים ולוחמים, ביציקת חוסן רוחני ומוסרי ובטיפוח האמונה — תסכימו אתי שחשוב יותר שלכל אדם תהיה אמונה אפילו אם כמה מאתנו סולדים מאמונה זו או זו מאשר לא תהיה לו אמונה כלל — וערכי היסוד של הציונות על גוניה.

הרמתי אז את קולי נגד מה שהצטייר בעיני כשקיעה איכותית והצטמקות כמותית של תנועות הנוער בתקופתנו אנו. קראתי תגר על השיגרה שפוקדת, לדעתי, את תנועות הנוער בעוד הציונות, התנועה הלאומית, תנועת השיחרור הלאומית שלנו נמצאות עדיין בפני אתגרים אדירים של הגשמה, של

* "דברי הכנסת", כרך 83, עמ' 3990.

קיבוץ רוב העם במדינתו, של אינטגראציה של שבטי ישראל, של קליטת העם בתוך הארץ ושל קליטת הארץ בתוך העם. עדיין רחוקים אנו מן היעד ואולי מתרחקים אנו ממנו. וזאת כאשר ההידרדרות המוסרית, החמרנות, האלימות והפשיעה מרחיקות אותנו מהמשימה של יצירת חברה ייחודית.

הבעיה שניצבת בפנינו בתקופת "חברת הצריכה" היא, כיצד להחדיר את התודעה והאחריות לענייני הכלל תוך כדי הצלת אישיותו של הפרט.

חברי הכנסת, אויבה ומשחיתה של האנושות הוא זה אשר מחנך לעצלות מחשבה על־ידי הטפה לדוגמות קשוחות ולדוקטרינות כי אמונה ופיקפוק משליכים זה את זה ומפרים את המחשבה.

בנאומי קראתי לתנועות הפוליטיות אשר בחסותן פועלות תנועות הנוער להציב את מיטב המנהיגים ולגייס הוגי דעות וסופרים כדי להעמיק חשוב ולמלא את המסגרות תוכן אידיאי ואתגרים אשר יוכלו לעמוד מול תרבות הבידור, המתירנות והחמרנות שלה אנו עדים בימים אלה.

אמת, אז הטלתי ספק בנתונים על מספר בני הנוער המאורגדים בכל התנועות, 230 אלף, שהם כ־40% של גילאי 10—17, וטענתי שלפי הערכתי אין מקיפות התנועות אלא 20% בלבד מכלל גילאים אלה. עתה, לאחר השיחות והפגישות עם מועצת תנועות הנוער ועם ראשי התנועות, הנני נוטה להאמין שהמספרים הנקובים על־ידי תנועות הנוער במשרד החינוך והתרבות, כלומר 230 אלף, הם אמנם קרובים יותר למציאות מאשר המספרים שאני נקבתי.

אני גם שמח להודיע שאני השתכנעתי שגם היום ממלאות תנועות הנוער שליחות חשובה באזורי מצוקה, בקרב נערים ונערות שאינם לומדים ואינם עובדים. וכי מילתא זוטרתא היא, 300 סניפים המקיפים 50 אלף בני נוער בישובי פיתוח ובפרברים עירוניים, בצד הכשרת גרעינים להגשמה התיישבותית ובתחומים רבים אחרים אשר תנועות הנוער מגשימות הלכה למעשה?

ייתכן, חברי הכנסת, שכולנו חוטאים. אנו המבוגרים והזקנים התרחקנו יתר על המידה מתנועות הנוער. מתוך חוסר ידע ואינפורמאציה אנו מזמן לזמן מגזימים ומפריזים בביקורת, בלי שנעריך את המלאכה הרבה והחשובה שמתבצעת בתנאים קשים ובאקלים כלכלי וחברתי שונים לחלוטין מאלה שבהם אנו חיינו והיינו רגילים להם בהיותנו צעירים, נערים ונערות, חברי תנועות הנוער דאז.

מכל־מקום, עובדה היא — אף אם נראה את המספרים כמדוייקים — שעדיין למעלה מ־50% מכל גילאי 10—17 הם מחוץ למסגרות של תנועות הנוער. אני מרהיב עוז לומר שגם אם נרצה ללכת בדרך של סיפוק ושביעות־רצון עצמית, התכנים שבהם מתמקדת הפעילות החינוכית ראויים להעשרה מהותית ואידיאית־רעיונית. מה לעשות כדי להרחיב את שורותיהן של תנועות הנוער, כדי לחזק את המנהיגות, כדי להציב אתגרים ומשימות וכדי לתת יותר תוכן אידיאי־מהותי למסגרת של תנועות הנוער? על כך עלינו לתת את הדעת בדיון רב חשיבות זה.

צר לי לקבוע שכה מעטים מחברי הכנסת מצאו לנכון להשתתף בדיון עצמו ולהיות נוכחים לפחות כאשר דנים על עתיד האומה, על הנוער.

אוסיף מהירהורי לבי על מה שכבר אמרתי בהזדמנות אחרת: דומה שיותר מאמץ מושקע הן בבתי־הספר והן במערכות החינוך של תנועות הנוער בדברים אשר מפרידים בין אנשים, עמים וזמנים מאשר בהענקת ערכים המאחדים איש עם רעהו, עם עמו ועם עמים. אכן, שליחותו של המדריך־המחנך אינה, לדעתי, בהטפה אובייקטיבית לטוב ביותר שקיים, אם זה קיים, כי אם בהשקעת ה"אני" שלו, ה"אני" כולו, ובדוגמה האישית שהוא מראה לחניכיו.

במאמץ שכלי משותף נוכל להפיק מהדיון תועלת מירבית. אקשיב בדריכות לדיון ואדלה ממנו כל רעיון ומשב רוח חדש שעשוי לתרום לסיכום. אני מקווה שנוכל להתלכד סביב סיכום מטעם הרוב המכריע של הבית וכי הדיון והסיכום יחד יפרו את המחשבה וישמשו עידוד לנשאים בעול השליחות ומנוף להעלאת קרנן של תנועות הנוער, הרחבת שורותיהן והעמקת מטענן האידיאי תוך כדי גיבוש והצבת משימות לאומיות, להן ולרבבות נערים ונערות נוספים בארץ כולה.

1. דיון

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת זאב כץ, ואחריו — לחבר־הכנסת יצחקי.

זאב כץ (המערך):

כבוד היושב־ראש, חברי הכנסת, תיתי לחבר־הכנסת מנחם סבידור שהעלה על סדר־יומו של בית זה את הצורך בהגברת פעולתן של תנועות הנוער בישראל. נדמה לי שיש לנו גם משלחת נכבדה של תנועות הנוער ביציע.

בוודאי יש צורך לבחון כיצד ניתן להפוך את הכוח האצור במאות אלפי ילדים ונוער לנושא בהגשמת היעדים הלאומיים ואף בהתווייתם. אנחנו ערים לשתי עובדות: אחת, שהסטיכיה והגראביטאציה לא יפעלו בכיוון זה; השנית, שכל נסיון למסד את העבודה החינוכית במיסוד ממלכתי בתוך תנועות הנוער או אף להמיר את תנועות הנוער באירגון נוער ממלכתי צפוי לכשלון, הן מבחינת הנוער והן מבחינת המטרה. ואין חכמים כבעלי הנסיון. אל לה, לכנסת, לראות בתנועות הנוער מכשיר למשימות.

חברי הכנסת, תכונה יסודית מציינת נוער: חוסר שביעות־רצון מן הסדר הקיים: האינטלקטואלי, המוסרי, החברתי, הכלכלי והפוליטי. יש בנוער מאוויים לשנות סדר זה ויש בו אמונה בכוחו לבצע את התמורה. אל לנו לראות את תקופת הנעורים כפרוזדור, כהכנה

אלא כתקופה בעלת־זכות קיום לעצמה, תקופה שבה אפשרית, לגיטימית ואף הכרחית אי ההשלמה עם אי השלמות של הסביבה. בנוער טבועה ההתנגדות לעוול ולא כמצוות אנשים מלומדה, לא כאמצעי להשגת מטרה אחרת, לא כקרדום לחפור בו אלא התנגדות שבמוחלט לעוול אשר מופיע בעיניו של הנוער כעוול מוחלט. אין בנוער היכולת להתפשר נפשית עקב טיעונים ראציונאליים עם אי הצדק הניבט מכל קרן רחוב. מכאן ההתקוממות הפרמאננטית של הנוער כנגד ההורים, כנגד בית־הספר, כנגד הממסד וכנגד כל התפשרות.

אדוני היושב־ראש, בשער הכנסת שובתות רעב זה ארבעה ימים שתי חייבות גיוס מילואים על עניין צודק אשר משולבים בו הכרת החובה האישית של מילוי שירות צבאי עם מחאה עזה נגד העוול של השתמטות שקר מכל שירות לאומי, שקר המבוסס על קנוניה קואליציונית. אל להן, לתנועות הנוער, לחכות ולשאול את פינו. האמת הפנימית של תנועות הנוער תביא אותן לצעדי הזדהות עם כל מאבק צודק.

אמר מרטין בובר: הנוער הוא זמן הפתיחות הכוללת. בחושים פתוחים המכוונים לכול הוא קולט את מלאות העולם ורבגוניותו. ברצון פתוח המכוון לכול הוא מתמסר לחיים האין סופיים. הוא טרם נשבע אמונים לאמת אחת ויחידה שלמענה הוא עוצם את העיניים מפני כל פרספקטיבה אחרת ועדיין לא הטיל על עצמו נורמה אחת ויחידה שמפניה משתתקים כל יתר המאווים.

חברי הכנסת, על יסוד ראייה כזאת צמחה תנועת הנוער האוטנטית, הראשיתית, אולם ההתפתחות שהביאה לידי הכרת הערך הטמון בתנועת נוער הביאה לסתירה: לנסיון לייסד תנועת נוער על־ידי אנשים בוגרים כדי שתשמש מכשיר למטרותיהם שלהם.

אדוני היושב־ראש, חסד עשה שר ההיסטוריה לעם היהודי בדרך עלייתו לארץ ובדרך בניינה של הארץ כאשר הציב את הנוער במרכז המחנה החלוצי. לא בכדי הפכה תנועת הנוער לתקוותה של תנועת השיחרור הלאומית של העם היהודי, היא הציונות. הנוער שבחדות ראייתו הבחין מוקדם מאוד בריקנות הדקלראציות, הנוער אשר בכנותו לא יכול היה לשאת את הפער בין המלל לבין המעשה, נוער זה בנה לעצמו את תנועתו המורדת במציאות, המחפשת נתיב לתיקונו של עולם ושביל למימושו העצמי של האדם בדרך ההגשמה הציונית החלוצית. נוער זה שהפך את תנועתו לנושאת דגלי האמת של הציונות מצא עצמו אף כנושאו הטהור של כוח המגן היהודי בכל אתר שבו הורמו היד והגרזן על הקיום היהודי. נוער זה לא ביקש רשות הדיבור, הוא נטל לעצמו את רשות הדיבור בכוח העשייה היהודית, הציונית, החלוצית.

כבוד היושב־ראש, נוער זה נטל לעצמו לא רק את רשות הדיבור אלא אף את זכות הזעקה בכל שעת מבחן למפעל התקומה הלאומי, החברתי, האנושי; זו זכות הזעקה של המעטים העומדים במערכה לאורך זמן ואינם מרפים; זו זכות הזעקה של המעטים אשר שוחים נגד הזרם, נאבקים בסטיכיה אשר תמיד איימה להנמיך קומתנו, תמיד לחצה — בכוח דעת־הקהל — להתפשר עם היש, תמיד זרעה את השאיפה לחיים הקלים בבחינת "תנו לחיות בארץ הזאת". ואמנם זינבה הסטיכיה בשורות של הנוער, של הממאנים להיכנע לפיתויי היום על חשבון אופקי המחר.

יישוב הארץ, הריה ועמקיה, על גבולותיה החיצוניים והפנימיים, זריעת הארץ בתאים חברתיים נושאי החזון של החברה האחרת — או כביטויו של חברי הכנסת סבידור "של החברה הייחודית" — הוויה זאת של יישוב הארץ קרנה ואיפשרה לנוער למצוא את אפיקי הגשמת עצמו. כך קמה המזיגה המופלאה של תנועת הנוער החלוצית עם אהבת הארץ, בבחינת "בברייתך", בבחינת "עלה נעלה", בבחינת "היה נכון". את רשות הדיבור לקח לעצמו הנוער לא בזכות פתק ההצבעה אלא בכוח העשייה המתגשמת יום יום מחדש, לא כאפיזודה של נוערים אלא כדרך חיים. כך הגיעה תנועת הנוער אל התנועה הקיבוצית, זה "חבר האנשים המשונים מאוד", כלשונו של אלתרמן.

חברי הכנסת, תנועת הנוער לא נוצרה למען הקיבוץ והיא אינה קיימת כדי לשמש בתפקיד של מילואים לתנועה הקיבוצית. טעות היא לחשוב שהעבודה החינוכית רבת הממדים אשר התנועה הקיבוצית נושאת בה בשכבות נוער רחבות היא פונקציה של חשבון תשומה ותפוקה, של השקעה ופרי. ביסודו של דבר ממלאת התנועה הקיבוצית תפקידים חינוכיים מחוץ לביתה לא בשל רצונה הלגיטימי לגדול, להתרחב, לאגור כוח, להתעצם ולהתפשט אלא היא נשלה על עצמה עול חינוך בגלל עצם דרכה החברתית המגשימה אשר קוראת לאדם למרוץ במירוץ העכברים, אשר בונה ומגשימה חברה שלא המרפק ולא הברך הם סימני ההיכר שלה, תנועה קיבוצית אשר מאמינה ומגשימה את אמונתה שהאדם הוא יצור חברתי וחברותי, שעוול הוא לנצל אדם, שמלחמת האדם היא מאבקו בטבע ולא מלחמתו באדם; באחד שלא אדם לאדם זאב. באמונתה הצעירה הזאת, בראיית הנעורים הזאת שלה, רוצה התנועה הקיבוצית להתנער כל העת מחדש. באלה היא ממשיכה להיות מושפעת מרוח הנעורים התוססת סביבה ובתוכה, ובכך — מעצם היותה תנועה חברתית מגשימה, בלתי מושלימה עם ניצול אדם על־ידי אדם, מעצם היותה מתמרדת ומגשימה כעין מהפכה פרמאננטית של האדם — מעצם תחושתה זאת היא נחלצת לעבודה החינוכית מחוץ לגדרה היא. היא מצליחה בעבודתה החינוכית כאשר היא מען למאוויים של נוערים. היא נכשלת כאשר היא מתפתה לראות בתנועות הנוער מכשיר אשר תפקידו לשרת אותה, לתת לה רזרבות.

מכאן הקסם שבתנועת הנוער המגשימה שאיננה באה למלא פונקציה של חינוך משלים, כעין עוד נדבך בחומה של בית־הספר ובית ההורים וכיוצא באלה, שאיננה באה כדי להיות מחסום בפני תרבות "רעה" רחמנא ליצלן.

יש לתנועת הנוער השפעה של הדגשת היצירתיות, של מתן משקל יתר למה שמכונה חיובי בחברה הסוערת של ימינו. אבל אלה הם מוצרי לוואי מבורכים של חיי חניכים בתנועת נוער, אלה הם מוצרי לוואי אשר מבורכים לא רק על־ידי החברה הבוגרת של היום אלא אף יבורכו על־ידי עתידם הם, עתידם

של הנעורים של היום. החוויה של תנועת הנוער המגשימה, החלוצית, איננה מתמצית על־ידי חייה הפנימיים, היא מקרינה על סביבתה ומקרינה על חניכיה היא. אך אלה הן תוצאות חיוביות של אגב.

ולסיום, למה אנו נדרשים על־ידי הנוער בבית זה? אנו נדרשים לדברים צנועים ביותר, למקום למועדון, לאהדה לפעולה, להענקת חופש ההשתייכות, למתן הזכות שלא להיות משולבים בשתי וערב של החיים הפנים־מפלגתיים — המפוכחים לכאורה — ולהכרת הזכות להיות נוער, להיות נעורים.

הנוער נושא אתו את אופקי המחר. מה שהנוער מבקש מאתנו, מן החברה הבוגרת, הראציונאלית כל כך, שלא נמלא את העולם באובך, בסמוג, שלא נערפל את האופקים. הוא מבקש מאתנו אווירה שלא תחניק אותו במאווייו. הוא מבקש מאתנו לתת לו להנשים את עצמו בדרך בניין הארץ, בבניין חברתה. וכאן, במפגש של מאוויים אוטנטיים של הנוער מחד גיסא וצרכי תקומתו של העם מאידך גיסא, כאן שומה עלינו להשכיל כדי שנוכל לומר: לא ביזבזנו את פקדון האנרגיה הזאת שנציגות העם מופקדת גם עליו.

הבה ניתן כתף ונדע לעמוד בציפיותיהם של בני הנעורים.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת יצחקי, ואחריו — לחבר־הכנסת רובין.

יצחק יצחקי (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בבואי לכנסת הצבתי לי מטרה: התמקדות בבעיית הפערים החברתיים במדינת ישראל והתרכזות בכמה תחומים מרכזיים הזקוקים ל"טיפול שורש". האחד מהם הוא מערכת תנועות הנוער. ברצוני להודות לחבר־הכנסת סבידור על שהעלה את הנושא לדיון במליאת הכנסת.

חברי הכנסת, כ־50% של בני הנוער גילאי 10—17 פעילים בתקופות זמן שונות במסגרת תנועות הנוער. אחוז הפעילים גבוה יותר בגילים הנמוכים והוא יורד עם ההתבגרות. ניתן למיין את תנועות הנוער לתנועות כלליות, לתנועות השמאל ולתנועות הדתיות.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

חבר־הכנסת יצחקי, האם הימין הוא במרכז?

יצחק יצחקי (הליכוד):

אני חושב שאפשר להחיל זאת על התנועות הכלליות.

יוצאי אסיה—אפריקה ממעטים לפעול במסגרת תנועות נוער. בתנועות הנוער הכלליות חלקם כ־21%, בתנועות השמאל חלקם כ־35% ובתנועות הנוער הדתיות כ־40%. עם הקמת המדינה התחילה מסתמנת נסיגה במעמדן של תנועות הנוער, נסיגה שבאה לידי ביטוי בנשירה גדלה והולכת משורות התנועות. הנוער לא הצליחו לדבר אל לבו של הנוער בעיירות הפיתוח ובשכונות מצוקה.

בשנת 1952 — במגמה לשמור על אופיו הממלכתי של בית־הספר — אסרה הממשלה את פעילותן של תנועות הנוער בבתי־הספר. החלטה זו אמנם בוטלה ב־1961 אך יש טוענים כי הביאה להחלשתן של התנועות.

עיון במחקר סטאטיסטי שנערך בין חניכי תנועות הנוער על סיבת הימצאם בהן מראה כי 23% מצטרפים לתנועות נוער בגלל החברה, 22% — בגלל ההווי, 10% — בגלל השפעת החברה, 7.3% — בגלל רצון להגשים, 5% בהשפעת בית־הספר, 3.7% — בשל הסכמה אידיאולוגית, 3.2% — בשל השפעת ההורים, 1.5% — בהשפעת המדריכים.

חברי הכנסת, לתנועות הנוער אין כמעט קשר ומגע עם הנוער שבשולי החברה. כל הדיבורים על 50% הם בגדר השערה. ואם שומעים על נוער זה הרי זה כאשר הוא מגיע לכותרות. הנוער השולי, הנוער הישראלי החי בשולי החברה ורוצה להדגיש בדרכי בריונות ואלימות את מקומו וקיומו, לא השתלב למרבה הצער במסגרת תנועות הנוער הקיימות. הנוער השולי שלא נקלט בתנועות הנוער מצוי בבידוד מהחברה הכללית המקיבלת. מבחינת המעמד שייך נוער זה לשכבת המעמד הנמוך, שבבה המתרכזת בדרך כלל בשכונות עוני ובפרברי הערים. מה קורה? נוער זה מוזנח, הוא חסר שרשים ונמצא בשולי החברה. ואת התוצאה שמענו לא מכבר מפי הרמטכ"ל: 30 אלף בני נוער לא גוייסו לצה"ל. מי מפסיד? זהו נוער ממורמר היוצר לעצמו, במסגרת הקבוצות שאליהן הוא משתייך, ערכים שליליים העומדים בניגוד גמור לרוב הערכים שעליהם מתחנך הנוער האחר שאינו משתייך לקבוצות אלו מבחינה אירגונית.

אמנה שלוש סיבות מרכזיות למצב זה: הראשונה, הפער בין החברה הענייה לחברה העשירה. המירוץ השגעוני אחר העלאת רמת החיים הביא להיווצרות שנאה לשכבות העשירות ולקנאה בזה ש"יש לו" והרגשת קיפוח אצל זה ש"אין לו". אני רוצה לומר שכדי להיות היום חבר בתנועת נוער צריך להיות בן להורים עשירים. בני בן ה־10 חבר בתנועת הצופים, וזה עסק העולה כ־150—200 לירות בחודש, לא פחות.

אברהם כץ (עוז) (המערך):

בחור עסק עשית עסק טוב.

(חברת־הכנסת ש. אלוני קוראת קריאת־ביניים)

יצחק יצחקי (הליכוד):

כן. אני רק רוצה לומר שאתה ואני וחברת־הכנסת אלוני מודעים לכך שזה עסק טוב. בחברות השוליות ההורים אינם מודעים לזה.

הנושא השני הוא התמוטטות התא המשפחתי הפאטריארכאלי. החברה הקרויה כיום החברה המערבית מצויה בתהליך של התמוטטות התא המשפחתי והערכים שציינו אותו. נמצא בכנסת אמרי רון, שהיה אתי בקורס מ"כים בגדנ"ע בדמון לפני שלושים שנה. כדי להבהיר לכם מה הוא משבר פאטריארכאלי אספר לכם שכדי להגיע לקורס הייתי צריך לברוח מהבית. הגעתי איך שהוא לדמון שבכרמל עם מזוודה, אמרי רון הגיע כמובן עם תרמיל. רוב החברים בקורס היו בני קיבוצים. במשך חדשיים למדתי דברים רבים.

כשחזרתי הביתה שאל אותי אבי: ידידי היקר, זה שברחת מן הבית, מילא, אבל איפה ה"חית" וה"עין" שלך? רוצה לומר שהערך של האב והאם בבית איבדו את חשיבותם. ומה קרה לנוער השולי? הוא ברח אל שולי הרחוב. ומכאן הסיבה השלישית, השפעת הרחוב, תנאי המגורים ומספר הנפשות בבית. אין צורך שאספר לכם באיזו מציאות חיות היום, ב־1979, משפחות רבות, לא רק במגזר הערבי, גם במגזר היהודי. וכך נוצרות קבוצות הרסניות.

אני פונה לתנועות הנוער, לכולן ביחד ולכל אחת לחוד, בשאלה איפה הן היו שלושים שנה. קל מאוד לארגן תנועת נוער בצפון תל־אביב, קל מאוד לארגן תנועת נוער במושב ובקיבוץ. הנוער בשולי החברה לא ילך לתנועת נוער בשום פנים ואופן. צריך לבוא אליו.

חברי הכנסת, הנוער השולי שאיננו מאורגן בתנועות נוער חי בהרגשה שהוא מיותר, שהחברה אינה זקוקה לו ושהוא מהווה אבן נגף בדרכם של כולם. ההרגשה הזאת ש"אנחנו מיותרים" יוצרת בקרבם זעקת מחאה והתפרצות שבאה לציין בעצם כי "איננו מיותרים". שאלתי פעם נער כזה בן 16 אם הוא סבור שהוא רע לב ואכזר. השיב לי: לא, אינני רע, אבל אני משתדל להיות רע. זו היתה התשובה והיא אומרת הכול. צעירים אלה נושאים באמתחתם מטען עצום של מרירות, של קנאה, של רצון לנקמה ושל שנאה. את השנאה מכוונים וממקדים הם בעיקר לכל מה שמייצג את השלטון. ומכאן יחס הבוז והלעג המכוונים לעבר הפקיד, השוטר, איש המס וכן הלאה. מכאן גם חוסר שיתוף הפעולה עם כל הגורמים האלה. הקנאה באה לידי ביטוי ברצון להשיג אותם סמלי הסטאטוס המאפיינים את המעמדות ה"עשירים" יותר. וכפי שאמרתי, כדי להיות היום חבר בתנועת נוער צריך להיות קצת עשיר.

אני רוצה לסיים ואני קורא לתנועות הנוער, אני קורא לשר החינוך והתרבות: עם הפנים לשכונות, עם הפנים לאזורי מצוקה, עם הפנים לסקטור הערבי. זה יביא לכך שתהיה פחות שנאה. גם שם צריכים לטפח את תנועות הנוער.

חיד"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת רובין, ואחריו — לחבר־הכנסת אברהם כץ.

בן־ציון רובין (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, מתבקש היה לפתוח דיון חשוב זה על תנועות הנוער בשיר הלל למפעלן. התנועות הללו נשאו על גבן חינוך של דור שלם, הדור שעבר את התהוויה האדירה של תקומת ישראל. הערכים שהעניקו תנועות הנוער לחניכיהן היו דחף עצום ומסד טוב למדינה שבדרך ולעשור הראשון והקשה לקיומה, ואין ספק שאלמלא תנועות הנוער פני המדינה היו אחרים.

אבל אינני רוצה לשיר עתה שיר הלל, די במלים שאמרתי ושאמרו קודמי. כפי שאמרתי, אלמלא תנועות הנוער פני המדינה היו אחרים. אנו רשאים לקבוע כי אילו היתה הפעילות של תנועות הנוער בשני העשורים האחרונים מקיפה ורחבה יותר היו פני החברה במדינת ישראל היום אף הם שונים. וחבל על שתי עשרות שנים שהתבזבזו, חבל על דור שלם של הנוער שלנו שמנענו ממנו את טעמה של ההסתופפות בתנועת נוער חלוצית.

אי אז בעשור הראשון של המדינה חל משבר בפעולתן של תנועות הנוער, ובמקום שהקיפו לפני כן כמעט את אוכלוסיית הנערים כולה, הן התכנסו בתוכן והצטמצמו על־פני איים קטנים של המדינה, בערים ובהתיישבות העובדת. תנועות הנוער לא הצליחו לצערנו לפרוץ מן הישוב הוותיק אל מרבית האוכלוסיה של העלייה החדשה ולא עיכלו אותה בכור היתוכן, כך שרק אחוז קטן מהאוכלוסיה הגדולה והמאסיבית שנוספה למדינה נקלט בתנועות הנוער. אולי היתה הסיבה לכך ההתרפקות על "ממלכתיות" שאפפה את המדינה בשנותיה הראשונות וגרמה לתו של גנאי לכל מה שמסומן בתווים פוליטיים, והרי תנועות הנוער בנות ל"גורמים פוליטיים" הן. אולי סיבה אחרת היתה כאן, הקמת מערכת ממוסדת של המדינה לחינוך משלים, מערכת גדלה והולכת של בתי־תלמיד ובתי־נוער, ובשנים האחרונות מתנ"סים מפוארים, הכול משופע בתקציבים גדושים, מדריכים מקצועיים, מבני פאר. כל זה לעומת תנועת הנוער שנשארה בצריף הרעוע והישן.

מסיבות אלה ואחרות האוכלוסיה הנמצאת היום בתנועות הנוער היא בעיקרה בנים ליוצאי תנועות הנוער ומקיפה אחוז קטן מן האוכלוסיה אשר בעיקרו הוא בן השכבה המבוססת בעם. אבל לא כאן המקום לעמוד על הסיבות לכך. על זה יתנו את הדעת סוציולוגים ואנשי חינוך ובוודאי יצביעו על לקחים שאנו צריכים ללמוד מהן.

לדידי אין ספק שאחת התוצאות ממצבן העגום של תנועות הנוער משתקפת ברחובותינו ובכרוניקה של העתונים היומיים. אנא נסתכל על כל עתון ונראה פשיעה "תוצרת הארץ". נסתכלו על גילם של הפורצים, השודדים וחוטפי הארנקים ותראו: 17, 18, 21, 24, 27, 30, כלומר, ילידי הארץ או אלה שבאו לכאן בגיל צעיר כילדים קטנים. אין לי ספק שאילו נתנו להם הזדמנות לפרוק את מרצם בטיולים מתישים בוואדיות ובהרים בפינות רחוקות בארץ, אילו נתנו להם להתבשם מערכים של תנועת נוער חלוצית, לא היו ילדים אלה מגיעים לכותרות העתונים כגנבים, כשודדים וכרוצחים.

מה מצבן של תנועות הנוער היום? האם ערוכות הן להתמודדות עם המשימות החברתיות שהיינו רוצים להטיל עליהן? בתיאור מצבן זהות כל תנועות הנוער, מעבר לאידיאלים ולגוונים פוליטיים. כל תנועות הנוער מתלבטות בקשיים גדולים מאוד של תקציב, כולן מתאוננות על תקציב דל מאוד של פיתוח לבניין סניפים חדשים. התקציב המיועד לשיפוצים כפי שניתן להן על־ידי משרד החינוך והתרבות מספיק בערך להחלפת ידית או חלון במועדוני התנועות בארץ. כתוצאה מכל אלה יש דילדול בהיקף פעולתן, ולא פחות מזה אבל לא בגלל זה, גם דילדול בתוכן פעולתן. רבותי, גם אם תיאור זה עגום וכואב תנועות הנוער הן מכשיר חשוב מאין כמוהו שעלינו לעשות הכול כדי לקוממו וכדי לתת לו אפשרויות להת־

פעם כהלכה ולכלול את רוב אוכלוסיית הגיל הצעיר בישראל.

התיאור הקודם של המצוקה הנוראה של תנועות הנוער חוטא לאמת כי בתוך המצוקה הזאת עדיין נעשית פעילות נפלאה המקיפה רבבות רבות של בני נוער בעיר ובכפר. ואני רוצה להעלות כדוגמה לפעילותן של תנועות הנוער את סיפורן של שתי תנועות הנוער שהצמיחה יהדות התורה והעבודה: האחת, תנועת "בני עקיבא" הידועה יותר, אשר פעילותה חובקת זרועות עולם וסניפיה נמצאים מקצה העולם ועד קצהו; ולידה אחותה הצעירה, "הסתדרות הנוער הדתי העובד והלומד" אשר שמה לה למטרה לעודד את בעלי הצווארון הכחול בין חובשי הכיפות הסרוגות.

(קריאה: וגם הבלתי סרוגות.)

תנועת "בני עקיבא" שעיקרה נוער לומד מקיימת היום ברחבי ישראל כ־120 סניפים, ובהם קרוב ל־30 אלף חניכים, כן ירבו. לא יהיה זה יומרני לומר שבלעדי "בני עקיבא" היתה מפת הארץ נראית שונה, ואין אני רוצה להקטין בכך את זכותן של תנועות נוער אחרות שידן רב להן ביישוב ארץ־ישראל. כולם יבואו על הברכה. יוצאי "בני עקיבא" הקימו ישובים והיזקו ישובים אחרים, סעד, מעלה גלבוע, עלומים, כפר עציון, ראש צורים, כפר מימון, מחולה, רמת מגשימים, נוב, יונתן, קשת, נצר חזני וגני טל, ואלה הם רק אי אלה שמות שעלו בדעתי באקראי ויכולתי להוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה.

על מטרותיה של תנועת "בני עקיבא" אני רוצה לצטט ממכתב ברכה שכתב מרן הרב קוק זצ"ל שנה וחצי לפני פטירתו ואשר התפרסם בגליון הראשון של בטאון "בני עקיבא", "זרעים". כותב מרן הרב קוק וממצה את מטרותיה של "בני עקיבא" בלשונו: "לי־קירי לבבי בני עקיבא, מרבי עקיבא, אורן של ישראל, אשר בשמו אתם נקראים מבחינת איגודכם, היונא מכוונים לשלושת הסימנים המציינים לנו לדורות את קדושתו העליונה, שהם: ראשית, אהבת התורה עד לכדי מסירות נפש; השנית, ההכללה של תורה הכוללת של רבי עקיבא; והשלישית, היא מידת רבי עקיבא המיוחדת, שהיא מתעוררת עכשיו בזמן צמיחת הישועה — התלהבות ומסירות לחזק כל חזון של גאולה ותחייה לישראל וארצו". הנה כי כן, דרכה של "בני עקיבא" היא בקירוב הדור הצעיר לתורה ולמצוות, לחינוך למעורבות עמוקה בכל הנוגע לעם ישראל בכל מקום ולהגשמה ועשייה בכל פינה בארץ. לארון של מטרות אלה מתחנכים כשלוש רבבות של חובשי כיפות סרוגות בסניפים הנמצאים בישוב החדש והוותיק, בשכונות רווחה ומצוקה.

התנועה השנייה של היהדות הדתית לאומית היא "תנועת הנוער הדתי הלומד והעובד" שהיא האחות הצעירה של "בני עקיבא". תנועה זו שמה לה למטרה לחנך לעמל כפיים לצד שמירת ערכי היהדות, והיא מקיימת את סיסמת "תורה ועבודה" בפועל. לתנועה 60 סניפים ו־15 אלף חניכים המאוגדים בחטיבות מקצועיות וחינוכיות. בוגרי התנועה יוצאים לנח"ל במסגרת הכשרה מקצועית ומגיעים להתיישבות במסגרת הקיבוץ הדתי. התנועה הזאת פעילה בעיקר בי־שובי פיתוח ובאזורי מצוקה, ובישובים אחדים היא, לצערי, תנועת נוער יחידה.

רבותי חברי הכנסת, כל אלה שהתכוננו לדיון ובאו במגע עם תנועות הנוער שמעו על מצוקתן; הכול מסכימים על החשיבות הרבה שבעידוד ופיתוח פעולתן. יורשה לי להעיר הערות אחדות בפני השר, כתומר למחשבה למציאת דרכים לתיקון המצב הנוכחי שכולנו מסכימים כי יש לתקנו.

ברור לי שכצעד ראשון יש לפתוח את מוסדות החינוך בפני תנועות הנוער ולאפשר להן לגייס את התלמידים לצורך פעולותיהן ולקיים לב פתוח כלפי פעיליהן. הפחד מפני ה"פוליטיזאציה" אינו גורא כל כך, וגרוע ממנו לאין שיעור הפחד מפני הרחוב ומפגעיו. מדובר בסופו של דבר בכל התנועות החוציות, וגם אם יש גוון פוליטי לפעולתן הרי ישנה קשת רחבה של ערכים חלוציים לאומיים שעליהם אנו מחנכים ובהם כולנו רוצים. מדוע איפוא ייסגרו מוסדות החינוך בפניהן? וכאשר אני מדבר על "פתיחה" כוונתי לפתיחה ממש, ולא רק להכרזה של השר והמנכ"ל כדי לצאת ידי חובה אלא הנחיות מפורטות לכל הדרגים.

אבל גם אם נפתח את מוסדות החינוך בפני תנועות הנוער לא נעשה די אם לא נמצא את הדרך של שילוב או קשר בין מערכת החינוך המשלים והמתנס"ים לבין תנועות הנוער. אין לי לזה תרופת קסמים בשעה זו והיא יכולה להימצא אם יתקיים דיון בנושא בשיתוף אנשי תנועות הנוער ומשרד החינוך והתרבות. ברור לי שזו בעיה מרכזית שאם היא לא תיפתר לא נוכל לעשות ולא כלום למען תנועות הנוער. מערכת החינוך המשלים והמתנס"ים משופעת, אמנם יחסית, בכסף, במיתקנים ובכוח־אדם ואם לא נמצא דרך לשלב את המערכות הללו יהיה בכך משום ביזבוז משאבים לאומיים.

לצד שתי ההצעות הללו יש, לעניות דעתי, להכפיל ולשלש את התקציבים של משרד החינוך והתרבות לתנועות הנוער ולחלק אותם בין התנועות לא באחוזים על־פי מפקד ישן נושן אלא על־פי הסניפים הפעילים היום בפועל. יש אולי לתת דגש מיוחד ותקציב נוסף לסניפים בשכונות מצוקה ובישובי פיתוח, ואולי גם לסניפים הפעילים בחיי הקהילה המקומית ומשתתפים באירועים עירוניים, מתמסרים למטרות קליטת עלייה, התנדבות ועוד שירותים אחרים שהקהילה מעודדת. בסיכומו של דבר, גם להגדיל את התקציב אבל גם לקבוע מפתח חדש לחלוקתו, מפתח שיותאם לצרכי ההווה.

ברצוני להזכיר עוד שתי נקודות שמשרד החינוך והתרבות יכול וצריך לתרום בהן ולהנחות את הרשויות המקומיות לנהוג בפתיחות ולעודד את תנועות הנוער, כל תנועות הנוער, ללא שיקולים פוליטיים מקומיים צרים: יש להקצות ולייעד מגרשים לסניפי תנועות נוער במסגרת התכניות לבניין ערים, לעזור במימון שוטף ובבניית מועדונים; יש להעמיד לרשות תנועות הנוער מיתקנים עירוניים ואמצעי עזר כנדרש. הנחיה מתאימה כזאת שתינתן לרשויות המקומיות על־

ידי שר החינוך והתרבות ושר הפנים תחסוך הרבה לתנועות הנוער בהתרוצצויות ובהשתדלויות אין קץ.

וגקודה נוספת היא בעניין תקציב הפיתוח שמשרד החינוך והתרבות מייעד לתנועות הנוער. רבותי, תקציב הפיתוח של משרד החינוך והתרבות לשנה החולפת לא היה בו לא תקציב ולא פיתוח, והוא ממש עלבון, ויותר בבחינת סעיף תקציבי שלא נמחק. אין אני אומר זאת כדי לנגח אלא השר יכול היה לשמוע זאת מפי הממונים במשרדו על פיתוח מבני חינוך. אם כוללים תקציב של ארבעה מיליון לירות לשלוש שנים הרי זו לכל היותר בדיחה חסרת טעם. אני מציע לשר החינוך והתרבות להנחות את אנשי משרדו העוסקים בהכנת התקציב להעמיד בממוצע לפחות תקציב של מועדון נוער אחד לשנה לכל תנועת נוער, ואז אולי במשך עשור או שניים נשלים את החסר.

לסיום אני רוצה להודות לחבר־הכנסת סבידור שהעלה את הנושא ואני מציע לשר החינוך והתרבות ולעצמנו לערוך חשבון נפש מקיף בשאלת תנועות הנוער כדי למצוא את הדרך להרחבת פעילותן החינוכית כיאות לאתגרים של תקופתנו.

חיו"ר י. מ. אברמזון:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת כץ, ואחריו — לחבר־הכנסת רון.

אברהם כץ (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, חברי הבית, בעוונותי הרבים אני נמנה כבר עם אותו חלק ותיק של חברי הבית שרשאי ושיכול לעשות השוואות ואף להעלות זכרונות. נושא תנועות הנוער עלה בין כתלי הבית הזה, בין במליאת הכנסת, בין בוועדת החינוך והתרבות ובין בוועדות אחרות פעם ופעמיים בכל קדנציה. הוא עולה בשל יזמת חברי כנסת בודדים — ותיתי לו לחבר־הכנסת סבידור שעשה כן גם הפעם — והוא עולה בגלל ובשל האוטנטיות, הנחיצות והחשיבות שלו גם מעל ומעבר לכתלי הבית הזה ומעל ומעבר לשעת הדיון המוקצית לו על־ידי נשיאות הכנסת. ברשותך, אדוני היושב־ראש, אעיר שלוש הערות מקיפות בנושא שלנו.

חברי הבית, לתנועת הנוער אין תחליף לא במערכת החינוך שלנו ולא בכל מערכת אחרת. לתנועת הנוער אין תחליף בשל ייחודיות התפקיד שהיא ממלאה. אפשר בלעדיה; היו זמנים ויש מדינות שמתקיימות בלי תנועת נוער, בוודאי לא במתכונת המוכרת לנו, אך אין הן מקיימות אותה מערכת חינוך כפי שאנחנו היינו רוצים לקיים. תנועות הנוער ממלאות תפקיד במיוחד במערכת החינוך הבלתי פורמאלי, אותו תפקיד שבית־הספר, גן־הילדים, האוניברסיטה, כלומר המערכת הפורמאלית איננה יכולה למלא לפי מהותה ודרכי עבודתה, אותו תפקיד שאפילו מערכת החינוך הסביבתי, לרבות בית ההורים, הסביבה, השכונה, איננה יכולה למלא.

ייחודה של תנועת הנוער — ובכך תרומתה לחניכיה — מאופיינת להערכתי בשלושה. המאפיין הראשון: היא, יותר מכל מערכת אחרת, לא בלעדית אמנם אך היא היא המסוגלת — אני מקווה שגם עושה ובוודאי עשתה — להעביר מערכות ערכים, כל מערכת ערכים, בין אם היא במישור ההומאני הערלמי ובין אם במישור היהודי חברתי; ואינני רוצה להיכנס כאן ועכשיו להערכות של מערכות הערכים. תנועות הנוער מעבירות לחניכיהן מערכות ערכים וטוב לאדם לחיות בעולם שבו נמסרות מערכות ערכים כלשהן. חיובי מאוד לחיות בעולם שבו מערכת ערכים כלשהי.

המאפיין השני נוגע לרמת הפרט, הנער, החניך, הילד. תנועת הנוער, יותר מכל גוף אחר — יותר מבית־הספר, יותר מהמתנ"ס, יותר מן הרחוב, יותר מביקור בכנסת — מקנה חוויות לחניכיה. החוויות מתחילות בגיל הרך ומסתיימות בגיל המבוגר וכאשר כל אחד מאתנו מסתכל אחורה — ויש פה הרבה יוצאי תנועות נוער — הוא נזכר בתנועת הנוער שהיא חלק גדול ועיקרי במערכת זכרונותיו; הוא נזכר בחוויות שחווה תמיד בהיותו חניך התנועה בכל גיל, שכבה, קן או סניף. אני מאמין שאיכותו של אדם בבגרותו מושפעת גם מן החוויות שהוא חווה, ואיכות טובה נבנית גם על־ידי חוויות חיוביות, על־ידי חוויית חיים תנועתיים על כל מרכיביהם ובאמצעות כל החושים. תנועות הנוער מקנות חוויות כאלה.

המאפיין השלישי — קשה להגדירו אבל קל יותר לחוש אותו — קשור ביצירת החבורות. החיים בתנועת הנוער, החינוך בתנועת הנוער, מקנים משהו שיש בו מן המנטאליות המשותפת, קירבת הנפש, הלשון, הסבבה, הסלנג. תרצו או לא תרצו אך בכל פורום — אולי אפילו בבית הזה — נוצרת "כימיה" — והיום מרבים להשתמש במלה "כימיה" — בין בוגרי תנועות הנוער. וזה אינו מקרה — ואני מתייחס לכל תנועות הנוער, בוודאי לבוגרי אותה תנועה — שכן אותו בית יוצר, אותה מערכת מנטאלית וסגנונית היא שיוצרת את קירבת הנפש ולכן אין זה מקרה שמהפכות רבות ויצירות מפוארות — בארץ ובעולם — נוצרו על־ידי קבוצות אנשים בעלות מכנה משותף.

הערה שנייה, אדוני היושב־ראש, לעצם המושג "תנועת נוער". תנועת נוער משמעותה לנוע, לזרום, ליזום, לא להיות תלוי באף מסגרת, שכן רק כך היא תנועת נוער אמיתית ומכאן גם השם. ידועה הבעייתיות של הקשר ההיסטורי והאקטואלי בין תנועות הנוער ואבותיהן, איזה אב שיהיה. תמיד רוצה הילד להינתק מן הקשר המחייב ותמיד רוצה האב לשמור על הקשר המחייב. כל אחד מן השניים חושב שהוא הצודק במאת האחוזים, שהוא הצודק בכל רמ"ח אבריו. להערכתי, ראוי ורצוי לה לתנועת הנוער, לכל תנועה, לשמור על אותו יסוד של עצמאות רעיונית ואירגונית אפילו אם היא במסגרת של נהר רחב, של אסכולה. ויש פתח לשמור על עצמאות אירגונית ורעיונית ולא להיות קשור בטבור עם האב, כל אב שהוא, או עם האם, כל אם שהיא. אני מאמין שתנועות הנוער תתחזקנה בעיני עצמן ובעיני הנוער, הפוטנציאל של חבריהן — אולי לא ברגע הראשון אבל לטווח הארוך — אם הן תצלחנה לשמור על אותה עצמאות, גם אירגונית וגם רעיונית. והרי יוצאי תנועות עצמאיות כאלה יצרו, במוקדם או במאוחר, מסגרות מפוארות אשר רשמו פרק כל שהוא בהיסטוריה הקצרה והארוכה של ישראל ושל כל מה שקדם לה. אל להן לתנועות הנוער כולן להפוך למאגר,

לרזרבואר, של המסגרות הפוליטיות המבוגרות בלבד. כי ברגע שהן הופכות לכאלה הן דנות עצמן, להערכתי, לניוון וחבל, חבל על כל אותם דברים שנאמרו בה־שרה ראשונה.

הערה שלישית ואחרונה נוגעת לתפקידי תנועת הנוער. כל חבר בבית הזה מדגיש, ובצדק, תפקיד אחר של תנועת הנוער. אחד שם את הדגש במשימות — משימות בלשון רבים כי כל אחד חושב שמשימה מסויימת היא החשובה ביותר — הלאומיות של ישראל; אחר יבוא ויאמר שתרומתן הייחודית של תנועות הנוער היא לנושא איכות החיים, ומי כישראל זקוקה כיום להעלאה משמעותית באיכות חייה לפי כל אינטרפרטאציה שהיא. ואני בשל עוונותי ועיסוקי, לא דווקא בבית הזה, מבקש היום ועכשיו לבוא ולהציע לפני חברי הבית, בוודאי לפני תנועות הנוער, את המשימה שהכול מאוחדים לגביה: המשימה של ייזום ועידוד עליית בני נוער יהודי, ציוני ולא ציוני, לישראל מכל אתר ואתר.

מרדכי אלגרבלי (התנועה לשינוי ויזמה):
אי אפשר מעל במת הכנסת לדבר על "לא־ציוני".

אברהם כץ (הליכוד):
לא אכנס לוויכוח מי הוא ציוני.

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):
זה נשמע לי לא טוב.

אברהם כץ (הליכוד):
ידידי, חבר־הכנסת אלגרבלי, אני מוכן לקבל כאן לישראל כל יהודי ולא לבדוק אם חתם על תכנית ירושלים או לא. כל יהודי, כי ברגע שהוא עולה לישראל הרי לדידי הוא ציוני יותר ממישהו אחר שאומר שהוא ציוני ואינו זז מאותה דירת גג שהוא גר בה.

ועידוד וייזום העלייה וקליטתה זו מטלה ייחודית העומדת בפני תנועות הנוער. אנו עוסקים בשני מיליון בני נוער יהודי — ולמספר יש משמעות יהודית־ציונית והוא בוודאי נכון מבחינה סטאטיסטית ומבחינה דמוגראפית — ורוצים להעלותם לישראל באשר הם. אני ריצה להדגיש שתי נקודות: אחת, אין הבדל בין כל תנועות הנוער הציוניות לצורך זה, החל מן השומר הצעיר ועד בית"ר, דרך כל אלה שביניהן, באשר לאיחוד ולייחוד שעיקר העבודה היא במשימה להעלות צעירים לישראל.

והשנייה, עלייה היום היא מעשה מורכב, אישי נכבד וחמור שלא נעשה ולא ייעשה בלי הכנה מוקדמת. היום, כאשר הקומוניקאציה מהירה ותוך כמה שעות העולה בארץ ורבים מן העולים בפוטנציה מבקרים את ישראל יותר מפעם אחת, אי־אפשר לעשות כמו שעלו אז, שלקחו את הפעקלאך מאי־שם באירופה ועלו לישראל וניתקו את כל הקשרים. היום באים וחוקרים את ישראל.

ולכן אני קורא לתנועות הנוער להעמיק ולהדק את הקשר עם הבאים לכאן בכל תכנית שהיא, בכל ביקור שהוא, שיכירו לא רק את ישראל על יפיה, סגולותיה, מעלותיה ומגבלותיה אלא שיכירו לא פחות ואולי יותר את הישראלים היפים והמכוערים ובעיקר את הישראלים הצעירים באשר הם, שידעו עם מי הם באים לחיות.

פנייתי, בקשתי, תביעתי ודרישתי שכל תנועות הנוער הנמצאות כאן, שלרובן יש אחיות שם, באר־צות הגולה, תיפתחנה ותיערכנה למגע ולקליטה מש־מעותית, קצרה או ארוכה, של כל בני הנוער היהודי והציוני אשר מגיעים לכאן בכל מסגרת שהיא ולכל פרק זמן שהוא. כי נדמה לי שבפתיחות זו ובאפ־שרות זו יתרמו תרומה משמעותית ורצינית ויעלו את עצמן ואת האחרים על דרך שיש בה אולי רא־שיתה של דרך מלך.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת רון, ואחריו — לחבר־הכנסת אלגרבלי.

אכרי רון (המערך):
אדוני היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, משבח אני את יזמתו של חבר־הכנסת סבידור ואת החלטת הבית הזה לקיים דיון על תנועות הנוער בישראל. זה איננו דיון על החינוך המשלים, זה איננו דיון על הפעולה המועדונית המתנ"סית. זה דיון על תנועות נוער. אך אל נצמצם את הדיון למישור הביצועי שלו, התקנוני והתקציבי בלבד. הבה נטפל גם בממד ההיסטורי והאידיאולוגי של הנושא מפני שלאמיתו של דבר זהו דיון על עתיד המפעל הציוני.

חברי הכנסת, לא המדינה, לא ההסתדרות הציונית, לא הסוכנות היהודית, לא הם אשר החליטו אי־פעם על הקמת תנועות הנוער. תנועות הנוער החלויות נולדו מתוך הכורח האדיר להיחלצות ממצוקות העם בגולה, מתוך המרד נגד אשליית ה"דולצ'ה ויטה" הבורגנית מחד גיסא ועניה המרוד של העיירה היהודית מאידך גיסא. הממסד היהודי לא החליט מעולם על הקמתן ואף לא הקונגרסים הציוניים. אותם נערים, בני דור המייסדים, אף לא שאלו מהעם את הזכות להנהיגו לבניית המפעל הציוני. הם קמו, מרדו והגשימו ותוך העשייה המופלאה ובכוח המופת האישי רכשו את הזכות להנהיג. אותו אקדמאי שעזב את הקאתדרה והלך אחר המחרשה בקיבוץ ובמושב ייצג, אולי, מיעוט בעם אולם הוא סחף עמו את הטובים ביותר מפני שהוא היה זה שסימל מופת של הגשמת ערכים. אלה שהתנדבו לאירגוני ההגנה העצמית, שהיו מיעוט בעם, שהיו מיעוט בישוב ומיעוט בנוער והתהלכו בארץ כאגדה חיה; זה שהעמיק עולים על החוף בחשכת הליל, החביא אותם מתחת לאפם של הבריטים ובנה אתם ישוב חדש עם בוקר; זה שהעז ומרד בחיה הנאצית חרף זוועות הגיטו, אשליות הממסד היהודי, אין האונים של ההנהגה הציונית ושתיקתן של אומות העולם — אלה היו תנועות הנוער.

קמה המדינה והילד הזה שאליו התפללנו במשך דורות גדל והתרחב, התעשר והתמסד. הוקמו כלים ודפוסים ממלכתיים שהיו הכרחיים לביצוע המשימות החדשות של הקליטה, ההתיישבות והבטחון. אך תיך תנופת הביצוע הוחלפה הספונטאניות ההתנדבותית וה־חלוצית בחוזים מתוקננים בין המדינה לאזרחיה.

ההתנדבות לעלייה ולקליטת העולים התמסדה בד־מותם של משרד הקליטה, פקידי סוכנות, תקנון של הטבות לעולים ותמריצים ליורדים חוזרים. ההתנדבות להגשמת ההגנה העצמית היהודית התמסדה בדמותו של צה"ל ותקנות משרד הבטחון. מה שהיה פעם "שוויון של חלוצים" הפך ל"שוויון עם רמת החיים של השכן". במקום אתגרים של הגשמת ערכים התחנך הנוער על "התברגות יעילה בממסד". כל איש ואיש מאנשי העליות החלוציות, מהמתנדבים בעם, לימד לבנו את הסיסמה: "תפוס ג'וב, עשה כסף", ואותן התנועות שבהן עדיין מושרת השירה של "ארץ־ישראל בשביל לתת ולא בשביל לקחת" נשארו כאיים תמהוניים, כשמורות טבע נדירות שמראים אותן לתיירים מעונבים.

וגם אותו נביא הזעם היה בעוכרינו: "אסור לחנך לערכים" הוא זעק מכל הבמות, כאילו אין הרחוב מחנך בהעדר חינוך מכוון אחר. מדריכים ומחנכים נאחזו בסיסמה זו והיא נקלטה יפה על מצעה הנוח של הבריחה מאחריות, הבריחה מציווי הגשמת משימות והעדפת צרכי הפרט על ערכי הכלל. כך הגענו למשבר הנוכחי ואין זה רק משבר של עליית שיעורי הפשע, הפער והאלימות.

חברת איכות איננה רק חברה שבה החוק, השלטון והמשפט מתפקדים כהלכה. היא מוכרחה להוות מוקד משיכה לנוער בכוח הגשמתה ויעמידתה באתגרים ערכיים לאדם ולאומה. רק בהיותה כזאת, בהיותה מקור גאווה לבנינו אנו וליהודי העולם, יש לה עתיד. אני משוכנע שחיים של שוויון ושיתוף שיש בהם משום הגשמת מטרות יסוד חברתיות ולאומיות כוחם יפה לא רק לחברה של דלפונים אלא גם לחברת הרווחה המודרנית ויש עמם בשורה אמיתית גם בחברה ממוסדת בעלת טכנולוגיה ורמת חיים מפותחת.

ומכאן להיבט הפראגמאטי, במרכאות כפולות ומכופלות.

חברי הכנסת, תנועות הנוער והתנועות הקיבוציות אינן זקוקות למתנות חסד ולתרומות. המדינה, עם ישראל הוא שזקוק לתנועות הנוער. הגיע הזמן שיש־תנה עיוות בלתי סביר זה בתודעת מנהיגי המדינה והציבור. אם סגן שר הבטחון מודה סוף סוף בחשיבות פעולתם של ה"יוד גימלים", בנים ובנות הדוחים לשנה את מועד שירותם בצה"ל על־מנת להדריך נוער להגשמה חלוצית, לחיי עבודה ויצירה; ואם הוא מוסיף שצה"ל נהנה לאחר מכן מבגרותם ומנסיונם ההדרכתי, מדוע צריך להגביל ולהכניס בסד המספרי־הכמותי את התנדבותם של המעטים להדרכה בתנועות הנוער? מדוע מאשרים ל"השומר הצעיר" רק 90 דחיות שירות? מדוע לא 200? מחד גיסא משחררים אלפי בנות משירות ומאידך גיסא מגבילים בדחייה לצורך הדרכת נוער. ראוי שתחליט הכנסת לאפשר לכל שיד־בנו לבו להצטרף להדרכה ולדחות שירותו.

אם מוסדות צה"ל ומשרד הבטחון מודים סוף סוף בצורך בקיומו ובטיפוחו של הנח"ל, מדוע צריך להשמיצו השכם והערב? לא כל המתנדבים לנח"ל מגיעים לקיבוץ אבל בהעדר הנח"ל אין תקומה לתנועות הנוער ואין התיישבות. ראוי שהכנסת תחליט לחזק ולטפח את הנח"ל.

אם מצליחות התנועות, בקשיים מרובים, לגייס מתנדבים לפעולת חינוך בלתי פורמאלי ולהפעלת קנים וסניפים בעיירות פיתוח, מדוע צריך סגן ראש הממשלה לערער על כך? מדוע לא ייצור תנאים לפיתוח מפעל זה? האם זו פריבילגיה שהתנועות דורשות לעצמן? ואם קיימות עדיין בארץ, אדוני שר החינוך והתרבות, מסגרות המחנכות לחיי עבודה, כבוד לעבודה ולעובד באשר הוא, מדוע לא יטפח משרד החינוך והתרבות מסגרות אלה? בעבר דיברנו על התורה ועל העבודה אולם מאז ועד היום פורק זרם העובדים — אמנם לא על ידך — וטופח הזרם הדתי. שר החינוך והתרבות דהיום מקדיש מאמצים ואמצעים רבים לחינוך התורני. האם החינוך לעבודה, כפשוטו, הוא פריבילגיה שהתנועות דורשות לעצמן או שזהו צורך לאומי? ואין אני מפתח את הנושא של ראש העין וילדי הנוער העובד. ואם מדובר על הרחבת החינוך הבלתי פורמאלי של יום ארוך, האפשר שזה ייעשה ללא מעורבות של תנועות הנוער? ראוי שהכנסת תחליט לחייב את שר החינוך והתרבות לתכנן את תכניותיו במשותף עם תנועות הנוער.

תנועת הנוער מחנכת לחברה שאין בה פשע, שאין בה פער בין עני לעשיר ובין פועל ומנהל, שיש בה עידוד לייצור וליצירה ולתרבות יהודית ציונית עמלנית מתחדשת. המפעל הציוני ועתידו מונחים ביכולת החינוכית והמנהיגותית של תנועות הנוער.

אם תנצח אידיאת הפער, הנצחת אי השוויון, דמוקראטיה של צמרת מינהלית, אמריקה קטנה שבה הערבים עובדים, הדרוזים שומרים ועם ישראל חי — יישאר המפעל הציוני אפיזודה היסטורית חולפת. מדינה שאין בה התחדשות חברתית וכל כולה תחרות על ההישג החמרי והקאריירה תאבד את חסנה המוסרי הקולקטיבי.

הבה נקרא לנוער שיקום ויצטרף לאותם נסיונות חברתיים התיישבותיים שהם הפאטנט היחיד המקורי שהמציאה הציונות ושאין לו אח ודוגמה בעולם, והבה נמלא את תפקידנו כחברה בוגרת לסייע בידי הנוער ולעודד ככל יכלתנו את תנועות הנוער החלוציות.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת אלגרבלי, ואחריו — לחבר־הכנסת עטשי.

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לפתוח את דברי בדיון בנושא זה היום בדברי תורה. כשהושלך יוסף על־ידי אחיו לבור נאמר שם בספר בראשית: "והבור ריק, אין בו מים". עיינתי שם ומצאתי שפירוש רש"י הוא מעניין מאוד: אין בו מים, זה נכון, אבל נחשים ועקרבים יש בו. אני חושב שהפירוש הזה בא ללמד אותנו דבר אחד מאוד ברור: במקום שאין מים יש בהכרח נחשים ועקרבים; במקום שאין חיים יש בהכרח מוות; במקום שאין ערכים חיוביים יש בהחלט ריקנות המביאה

לידי שיעמום ואחר כך לידי אלימות ועבריינות. ה־עולם האנושי אינו סובל את החלל הריק, אינו סובל אדם ללא ערכים.

בשנה זו מלאו 30 שנה למדינת ישראל, ובשנה זו ראוי שניתן דין־וחשבון על הישגינו בתחומי הרוח והחומר, על הדרך שעברנו ועל זו שעדיין חייבים אנו לעבור. ראוי הוא הדיון על תנועות הנוער לשמש אכסניה וגם ציון דרך לדיון בנושא זה ולמסקנות המתחייבות מכך.

רבותי חברי הכנסת, כוחות השינוי והקידמה נישאו תמיד, בכל חברה, על גבי תנועות אידיאולוגיות בכלל ותנועות הנוער בפרט. במשך 30 השנה האחרונות הקמנו מדינה, בנינו חקלאות וחרושת, הגדלנו את אוכלוסיית המדינה מ־600 אלף איש ל־3 מיליון, התל"ג לנפש גדל, המדע התרחב ללא הכר, יש לנו מערכת בטחון השומרת על עם ישראל יומם וליל. הקימונו מדינה אבל לצערי עם סגולה עדיין לא חינכנו, ואני נמנה עם אלה המתייחסים עדיין במלוא הכבוד למונח זה. האדישות גוברת והאלימות מתרבה מיום ליום. הניכור בקרב כל השכבות, גם החזקות וגם החלשות, הולך וגובר. התרחקנו מערכי היסוד של חברתנו ובשנים האחרונות מרגש יותר ויותר הצורך לחדש את הציונות הערכית והחלוצית.

עתה הזמן לקום כאחד ליצירת עם אחד חלוצי ובונה. לתנועות הנוער תפקיד מרכזי באתגר זה. על תנועות הנוער להמשיך לשמש גשר בין שכבות העם השונות וליצור אותו מיזוג גלויות שעליו חלם דוד בן־גוריון זכרונו לברכה. אין תחליף לתנועות הנו־ער, לא מתנ"ס ולא בית תלמיד, לא יול"א ולא יוש"א. התנועה נותנת לחניך את הבסיס הרעיוני והאידי־אולוגי, את החינוך החברתי, את הכוח המניע לשינוי חברה ואדם. אין זו קבוצה, אין זה חוג; זו תנועה, זה כוח מניע ודוחף לכל חברה אנושית בכללה ול־חברתנו בפרט. על תנועות הנוער לגבש יעדים אופ־ראטיביים לחמש השנים הקרובות בכל תחומי העשייה והחיים, אך היעד שאותו אני מציע להן מעל במת הכנסת הוא — גיבוש העם ויצירת קשר אנושי בין כל עדותיו ושכבותיו. אני מציע להן לחדור אל שכונות העוני, לגייס לשורותיהן כל ילד ונער ולהציל את אשר ניתן להציל. בנושא זה אני רוצה לציין לשבח את פעולות כל תנועות הנוער בעיירות הפיתוח ובשכו־נות העוני, ובמיוחד את תנועות "רעים", "שלף" ו"עו־דד" אשר הרבו לעשות בתחום זה, ועל כך ברכו־תינו להן. חיזקו ואמצו. לכן אני מציע לתנועות הנוער, מעבר לבעיות המשאבים שעוד מעט אגע בהן, לראות במפעל הזה את המפעל לחמש השנים הקרו־בות. אני מציע שהאתגר השני יהיה מיבצע התיישו־בות גדול בנגב, בערבה ובגליל, אשר יפתח אופקים רחבים לאלפי צעירים בארץ ובגולה.

רבותי חברי הכנסת, כבר נאמר: "אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח". אם אין תורה אין קמח, זה מובן מאליו. מכאן הצורך שתנועות הנוער מכל הזרמים יחדרו לשרשים האידיאולוגיים של כל תנועה ותנועה. קראתי בעיון רב חומר שהומצא לי על־ידי תנועות הנוער בעניין הפעילות שלהן בש־כונות המצוקה. מדובר שם על משאבים, על כוח־אדם, אבל מעל לכול אני חושב שיש צורך בדיון אי־דיאולוגי בכל תנועה ותנועה מכל זרם וזרם, ויש צורך לברר מדוע לא ניתנה עדיין התשובה לאותו נוער החי באותן שכונות מצוקה והבא מקרב אותן שכבות ומדוע אין הוא מתגייס בהמוניו לתנועות הנוער השונות. אולי קיימת בעיה אידיאולוגית כלשהי, ניתוק רוחני. אני חושב שמעבר לבעיית המשאבים חייבים לחשוב גם על הבעיה הזאת באופן קאדרינאלי. אני יודע כמה תנועות מתמודדות עם נושא זה. אני חושב שזו הבעיה העיקרית.

אבל גם החלק השני של האימרה נכון: אם אין קמח אין תורה. אנחנו חייבים לגשת במרץ לשיפור התנאים הפיסיים של תנועות הנוער ולהגדיל את התק־ציבים השוטפים. תקציב הפיתוח של תנועות הנוער הוא בסך־הכול מיליון וחצי לירות. זה מגוחך וכולנו חייבים לגשת במרץ לטיפול בנושא זה. באשר לתק־ציב השוטף אני מציע להגדיל את הסיוע אבל שהוא יהיה דיפרנציאלי, בהתאם לשכונה שבה פועלת התנו־עה. חבר־הכנסת יצחקי כבר הזכיר את המצב הקודר של פעילות תנועות הנוער בשכונות. אני מציע למשרד החינוך והתרבות לחפש מודד לסיוע לכל תנועה ות־נועה בהתאם לילד שבו היא מטפלת ולשכבה שממנה הוא בא. בצורה זו יכולים אנו לעודד אותן התנועות אשר יקימו קנים באותן השכונות ולבנות בצורה זו גשר בין שכבות העם השונות.

רבותי חברי הכנסת, אני מציע שכולנו יחד ני־אבק למען החזרת עטרת תנועות הנוער לישנן. אלה מאתנו היושבים בוועדת החינוך והתרבות ילוו שנה שנה את תנועות הנוער למען הגבר את פעילותן, יאלה מאתנו היושבים בוועדת הכספים של הכנסת ידאגו גם לקמח. אני מציע שחלק מאתנו, אלה המעוניינים בכך, יאמצו תנועות נוער. כל אחד יאמץ תנועת נוער הקרובה ללבו ויגש מדי חודש בחודשו לראות את מידת הפעילות בה ובמה הוא יכול לסייע לה.

היו"ר י. מ. אברמזון:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת עטשי, ואחריו — לח־בר־הכנסת ביטון.

זידאן עטשי (התנועה לשינוי ויזמה):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להצ־טרף לכל אלה שקדמו לי והודו לחבר־הכנסת סבידור על שהעלה בכנסת את הנושא של תנועות הנוער בארץ. אני מצטער במקצת שקודמי דיברו על תנועות הנוער במדינת ישראל ולא התייחסו לנוער הערבי שבה.

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):

חבר־הכנסת יצחקי דיבר על זה.

זידאן עטשי (התנועה לשינוי ויזמה):

אז אני מצטער שאחרים לא הזכירו זאת.

בצדק תיאר חבר־הכנסת אמרי רון איך נטל לעצמו הנוער היהודי בגולה, בנסיבות ובאילוצים ש־

היו, את הזכות להתארגן, להתקומם, לעלות ארצה ולבנות את המדינה. אני חושב שכולנו גאים בתרומתו של הנוער הזה לבניין הארץ, בחקלאות שפיתח, בתעשיה שהקים, בתרבות שיצר, בטכנולוגיה ששיכלל ובצבא האדיר שבנה. הנוער הזה היווה דוגמה לעמים רבים בעולם, והדור המבוגר יותר אימץ את דורות ההמשך.

אם כן, מאחורי הנוער ותנועותיו עמדו ערכים מסויימים, הסתדרויות ומשאבים כספיים. כיום ישנן תנועות נוער כפי שהיו מאז ומתמיד, ואולי חלק מהאידיאולוגיה דאז הידלדלה, אבל תנועות הנוער עם הרכבן האנושי קיימות וממשיכות להתקיים ואני מקווה שימשיכו להתקיים עם משאבים טובים יותר ועם מאמצים גדולים יותר. קיימים הנוער העובד והלומד על שתי חטיבותיו — החינוכית והמקצועית — "בני עקיבא", הנוער העובד הלאומי, בית"ר, תנועת הבונים בחוץ־לארץ וכיוצא באלה. כאמור, יש אירגונים המטפחים, המטפלים, המחנכים והמכוונים. ואכן עם כל ההידרדרות המוראלית, המוסרית, עם כל מה שאנחנו שומעים על עבריינות נוער, עם כל המספר המפחיד של כ־20 אלף בני נוער שלא לומדים ולא עובדים, עם כל ההתרחקות מהאידיאלים שהיו נר לרגלי העם ורשויות הממשל עם קום המדינה; אנחנו עדיין נמצאים בקרב החברות והמדינות שיכולות וראויות להתגאות בנוער שלהן. מי שמסתובב בחוץ־לארץ ומי שקורא עתונות חוץ־לארץ יודע מה שקורה במדינה דינאמית, במדינה תעשייתית, במדינה דמוקראטית עם הנוער שלה. אני חושב שיש לנו במה להתגאות בנוער הזה.

לא אוכל לסיים דברי בלי להתייחס לנוער הערבי־הישראלי. אני שמח שגם ראש הממשלה נכנס.

ראש־הממשלה מ. בגין:
עד עכשיו עבדתי.

זידאן עטשי (התנועה לשינוי ויזמה):
אני בטוח בכך.

(קריאה: הכול בגלל סאדאת — — —)

אמרתי שאני גאה במה שעשו תנועות הנוער היהודי בארץ ובחוץ־לארץ. אבל אני רוצה גם להתגאות כישראלי במעשיו של הנוער הערבי בארץ. אני לא אומר לו שישיר את "התקווה" אבל אני — כמו כולם — רוצה שהנוער יגדל כנוער שווה, עם הזדמנויות שוות, עם טיפול שווה ועם משאבים שווים, אחרת אי־אפשר לצפות מהנוער שיהיה נוער ישראלי נאמן.

ושוב אני מתייחס לדבריו של חבר־הכנסת אמרי רון: הלחץ, הרדיפות מהן סבל הנוער היהודי, אי השוויון, הם שהקימו את תנועות הנוער ואז קמה תנועת הנוער כפי שרצתה לקום. אני לא רוצה שתנועות הנוער הערבי בישראל — אם יקומו — יקומו כתוצאה מהזנחת הנוער על־ידי המוסדות הישראליים. אז הם יקומו כפי שהם רוצים לקום, ואני מקווה שהכוונה ברורה.

גברתי היושבת־ראש, רבותי חברי הכנסת, אנחנו עדים, ערים ועוקבים אחר המידע על תופעות גם בקאמפוסים וגם בכפרים. אינני רוצה שהנוער יתארגן לבדו, אינני רוצה שהוא יקח את היזמה כי אז הוא יהיה נוער של מחאה, נוער של התמרדות, נוער שאינו מאמין בייעודו הישראלי, כערבי וכישראלי.

עלינו לזכור גם כי אנו חיים בסיטואציה פוליטית וחברתית השונה לחלוטין מכל סיטואציה אחרת הקיימת במדינות התעשייתיות והדמוקראטיות. אמנם מספר הערבים הישראלים מהווה 15% ממספר האוכלוסיה הישראלית אבל שיעור הנוער הערבי הישראלי הוא יותר מ־18% של כלל בני גילו הישראלים. כלומר, התופעה של הריבוי הטבעי היא תופעה טבעית במגזר הערבי והיא גם גוברת. גם לכך צריכים אנו לתת את הדעת ולדאוג לאירגונו ולטיפוחו של נוער זה. אנו נתבעים להתייחס גם לנוער הערבי התייחסות רציונית ושוויונית ומתוך כבוד הדדי כדי לדובב אותו וכדי לעזור לו לגדול כאן כנוער ישראלי־ערבי גאה.

גברתי היושבת־ראש, בשנות ה־60 הייתי אחד מאלה שעסקו בנסיון מוצלח, נסיון טוב שהיה תקדים היסטורי, של הקמת סניפים של הנוער העובד והלומד בכפרים הערביים. הנסיון הצליח. היו מדריכים שהוכשרו לכך. הם אימצו, חינכו וכיוונו גם מבחינה מקצועית וגם מבחינה חינוכית את הנוער הערבי הזה. במשך עשר שנים — משנת 1960 עד 1970 — לא ראינו תופעות קיצוניות בקרב הנוער הערבי, אולי בגלל האלטרנאטיבה הזאת של נוער מאורגן, מאומץ, מטופח וממומן על־ידי ההסתדרות הכללית ועל־ידי הנוער העובד והלומד שבאה במקום גורם אחר, שלילי, במגזר הערבי. אבל בשנות ה־70 החל נסיון זה לדעוך והיום קשה למצוא סניף אחד של נוער עובד ולומד הראוי לשמו באחד מהכפרים הערביים. אני שואל את כל המאזינים לדברי כאן, את היושבים ביציע האורחים ולבושים חולצות כחולות: מה קרה כאן בשנות ה־70? מדוע דעך הנסיון שעליו דיברתי? מדוע מת ומדוע נקבר? הרי אנחנו נמצאים, כאמור, בסיטואציה שונה. קשה היום גם לראות מדריך צעיר ומשכיל, ערבי, שיש לו האומץ ללכת לגילאי 13—18 ולדבר אתם על ייעודו הערבי ועל ייעודו הערבי־הישראלי. קשה לו כי הוא נתקל בקשיים, הוא נתקל בהתנגדויות ובריאקציה מאותו נוער ערבי. מדוע אותה תנועת נוער עובד ולומד איננה מאמצת, איננה מפתחת ואיננה מחנכת מדריכי נוער ערבים עם ייעוד, עם אתגרים, ללכת לאותו נוער ולנסות לארגנו?

ראינו כתבה בטלוויזיה ביום שישי שאלפי נערים — וזה היה רק בתל־אביב, וגם בחיפה יש כמה אלפי נערים ערבים וגם בירושלים ובנתניה יש כמה אלפים — עובדים או בשליחויות או בנקיון או במסעדות. אסור לי ואינני יכול — לא אני ולא אלה השומעים דברי היום — לצפות מנוער כזה שיהיה נוער עם ערכים ישראליים ראויים לשמם, אפילו רק ישראליים, אם היא רוצה לשמור על ייעודו הערבי. קיומם של מועדוני נוער נעדר מהמגזר הערבי, ואינני יודע משום מה. האם לא ראויה קבוצה של 18% מכלל הנוער הישראלי להדרכה, לפעולות תרבות, למסעות, לצעדות ארבעת הימים, לתחרויות ספורט, למשלחות

לחוץ־לארץ, להשתלבות, למעורבות במפעלים לאומיים של נוער ישראלי? הרי לצבא הוא לא הולך, נח"ל — אין, גדנ"ע — אין, אז מה כן? הבה ניקח את היזמה ונגשה לחזור לאותו נוער כפי שהתחלנו עמו בשנות ה־60 כדי לטפח אותו בכל אשר לנו.

ברצוני לומר שגם יחסי הקירבה, גברתי היושבת־ראש, ככל שהסיכסוך הישראלי־הערבי מתמשך וככל שההזנחה כלפי הנוער הערבי קיימת, כך גם הם הופכים להתרחקות והפער באמון בין קבוצות הנוער ה־יהודי במדינה לבין קבוצות הנוער הערבי הולך וגדל. אני רוצה, אם לא לבלום לגמרי את התופעה הזאת הרי לפחות להאיט את הקצב שלה. אנחנו צריכים ליזום פעולות ספורט ותרבות בבניינים ובמגרשים, פעולות לאומיות או לוקאליות בין נוער ערבי ויהודי. אולי אז יוכל אותו נער ערבי להתפתות עקב היחס שיקבל. הרי אין חוגי תרבות, אין גדנ"ע, אין צופים, מה יהיה הסוף?

תופעה שנייה היא שהמסגרת המשפחתית המחנכת, שהיתה דומינאנטית בבית הערבי, איננה קיימת היום. לאותו נער יש חופש, יש לו עצמאות כלכלית, הוא חשוף לאמצעי התקשורת, לסיסמאות שונות. הוא יוצא העירה, הוא נשאר ללון בעיר. הוא נתון להשפעה של נארקומאנים ואחרים. מדוע לא נהווה תחליף, ולו גם חלקי, לאותה מסגרת משפחתית במגזר הערבי? מדוע לא נבוא לנוער הערבי עם תכנית חינוכית ערכית?

אני רוצה לקרוא לכנסת וכן לשר החינוך והתרבות, שאני משבח אותו על כך שבתקופה האחרונה הוא החל לגלות עניין רב בחינוך במגזר הערבי, שיגלו עניין גם בדברים שאני אמרתי על מחסור במועדונים במגזר הערבי, על פעולות תרבות שצריך לקיים שם ועל מפעלים משותפים בין נוער יהודי לבין נוער ערבי באותם כפרים.

אני רוצה לסיים דברי בפתגם סיני שלמדתי בתקופת שירותי כמדריך במסגרת תנועת הנוער העובד והלומד. הפתגם הסיני אומר: אם אתה רוצה לתכנן את חייך לשנה, תזרע חיטה; אם אתה רוצה לתכנן את חייך לעשר שנים, תיטע עצי פרי; אם אתה רוצה לתכנן את חייך, את חיי החברה והמדינה שלך למאה השנים הבאות, תגדל נוער, תטפח אותו ותחנכו. הבה נאמץ את הסיסמה הזאת גם לגבי הנוער היהודי וגם לגבי הנוער הערבי, ונקרא לו: נוער ישראלי.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת ביטון.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, הנושא שהועלה לדיון על־ידי אדון רכבת סבידור, "הגברת פעולות תנועות הנוער", הוא דוגמה מצויינת לצביעות ולהתחסדות המאפיינים את הרוב הגדול של חברי הכנסת. האמת היא שאינני בא אליכם בטענות. כאשר הצביעות וההתחסדות הופכות לסימני ההיכר הבולטים של המשטר החדש, ההולך ומזדקף בארץ, איך אפשר לבוא אליכם דווקא בטענות? אתם בסך־הכול כמו כל פארלאמנט של חותמת גומי, פשוט מסתגלים למציאות ומסתדרים בזריזות על־פי הסמן הימני. נכון?

ולפני שתקפצו ברוגז, חברי הכנסת, ולפני שתשרפו לכם איזה פיוז, חלילה; ולפני שתרוצו למצוא איזה סעיף האומר, שפגעתי בכבודכם, ותחליטו להרחיקני לכמה ישיבות של המליאה כדי ללמד אותי, כמובן, מה הוא נימוס פארלאמנטארי — לפני כל אלה אני מציע שתזכרו שהדברים שאמרתי הם אמת ושכולכם יודעים שזוהי האמת.

גברתי היושבת־ראש, הצעתו של אדון רכבת סבידור היא הצעה צבועה — — —

יצחק יצחקי (הליכוד):
זו איננה מלה פארלאמנטארית.

רוני מילוא (הליכוד):
יש לנו גם כמה כינויים לצ'רלי.

זידאן עטשי (התנועה לשינוי ויזמה):
יש כללי נימוס מקובלים.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חברי הכנסת, אבקשכם לא להתערב. חבר־הכנסת ביטון, אני מבקשת ממך לכנות את חבר־הכנסת סבידור בשמו הנכון, מנחם סבידור.

(קריאה: גברתי היושבת־ראש, מדוע לא העירו לו בהתחלת נאומו?)

רוני מילוא (הליכוד):
רכבת הולכת עם סבידור פחות טוב מאשר צ'פלין הולך עם צ'רלי.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
אני מבקשת למחוק מהפרוטוקול את מה שאמרת. אם אתה רוצה לקרוא בשמו של חבר הכנסת תקרא בשמו הנכון, מנחם סבידור.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
כמו את מספר תעודת הזהות אי־אפשר למחוק מהפרוטוקול.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
אני מבקשת ממך לתקן את דבריך ולקרוא לחבר הכנסת בשמו הנכון.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
משום שאדון רכבת סבידור — — —

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת צ'רלי ביטון, אני מבקשת ממך לא לעשות זאת. אני יכולה לפעול לפי התקנון אך איננני רוצה להשתמש בתקנון. אני קוראת אותך לסדר פעם שנייה. פעם שלישית אוכל להורות לא לרשום את דבריך בפרוטוקול.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מוכן.

הוא איננו רוצה להגביר את הפעילות של כל תנועות הנוער, לא ולא. כל מה שחבר הכנסת הנכבד מבקש זה לחלק תקציבים לתנועות הנוער הנחמדות והמנומסות. ואם תשאלו, חברי הכנסת, מי יקבע מי הן התנועות הראויות לעידוד ולתמיכה? גם לכך התשובה ברורה: אדון רכבת סבידור.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת ביטון, לפי הכללים בתקנון, אני מורה לא לרשום את הדברים האלה בפרוטוקול.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
את יכולה להורות.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
אם תמשיך להזכיר את חבר־הכנסת סבידור, עליך לקרוא לו בשמו הנכון. אני מזהירה אותך בפעם הרביעית.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא וחבריו בממשלה יקבעו זאת, כמובן. שהרי לא נחשוד בחבר־הכנסת סבידור שהוא רוצה להעניק תקציבים ולעודד את בנק"י, את ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי, שהיא תנועת נוער המאגדת ומלכדת יחד אלפי בני נוער יהודים וערבים המזדהים ונאבקים למען צדק חברתי, למען שלום בין שני העמים, לביטול כל אפליה ולשוויון בין יהודים וערבים בארץ הזאת. בוודאי שלא לכך מתכוון אדון סבידור בהצעתו. הוא ייעלב, חברי הכנסת, אם מישהו ייחס לו כוונה כזאת. כי הוא, כידוע, ציוני נאמן ופאטריוט גדול.

עמום הדר (הורביץ) (המערך):
איזו עמדה נקטה ברית הנוער הקומוניסטי, בעד סין או בעד וייטנאם?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תשלח את בנך לברית והוא יספר לך בערב, כאשר יהיה לך זמן לשמוע אותו.

מנחם סבידור (הליכוד):
זוהי מסגרת סודית.

עמום הדר (הורביץ) (המערך):
השאלה איננה מופנית אליך אלא אל לבנבראון. אני שואל את הפרשן: האוריינטאציה של ברית הנוער הקומוניסטי היא לכיוון סין או לכיוון וייטנאם?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למה לך לשאול פעמיים אותה שאלה כדי לקבל פעמיים אותה תשובה?

עמום הדר (הורביץ) (המערך):
מה היא התשובה?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תקרא בפרוטוקול.

אני גם אינני חושב, חברי הכנסת, שאדון סבידור רוצה לעודד ולהעניק תקציבים להתארגנויות הספונטאניות של בני נוער וסטודנטים חושבים, שהם לכן ביקורתיים וראדיקאליים. הרי כולנו מבינים, חברי הכנסת, שאין הוא מתכוון לנוער כמו חותמי מכתב השמיניות המפורסם; הוא גם איננו מתכוון לגערות התיכוניסטיות שהתארגנו בשנה שעברה במחאה נגד התיקון המביש בחוק גיוס חובה הפוטר אלפי משתמטות משירות צבאי; אני גם משוכנע שהוא איננו מתכוון לעודד את התארגנות התנועה "לשירות שווה", את סרבניות המילואים ששתיים מחברותיהן שובתות עכשיו רעב מול הבית הזה; הוא בוודאי איננו רוצה לעודד את התנועה החילונית בישראל, את תש"ר — "תנועת השיחרור הישראלית" — או את צעירי מוקד ושל"י, את הסטודנטים חברי "קמפוס", ובטח שאיננו מעלה בדעתו להעניק תקציבים ותמיכה לעשרות אלפי הצעירים התומכים בתנועת "שלום עכשיו". כולנו יודעים שבשביל חבר־הכנסת סבידור ובשביל הממשלה שלו התארגנויות כאלה אינן אלא מעשי ידם של "בחשנים פוליטיים" — כפי שהתבטא באלגאנטיות ובחוסר צביעות סגן שר הבטחון — או, לחילופין, כל ההתארגנויות הללו המאורגנות — איך אומר מילוא מקארתי — על־ידי ה־C. I. A., כפי שהוא דיווח לנו בדייקנות. ומה פתאום שאדון רכבת סבידור ירצה לעודד את פעילותם?

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
אני שוב מזהירה אותך.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא הרי ציוני נאמן ופאטריוט גדול.

נלך הלאה, חברי הכנסת, אני מאמין שאדון סבידור איננו מתכוון ואיננו רוצה לעודד אפילו את תנועות הנוער החיוורות והצמחוניות של המערך, את השומר הצעיר ואת הנוער העובד. זה לא "הסטייל" שלו. צריך לזכור שלא עשו אותו באצבע. מה אתם חושבים, חברי הכנסת, שהוא משוגע לבוא לכאן ולהציע לתת כסף ממשלתי לעודד את שיפוץ תנועת העבודה? הוא ילך ויעזור למערך לחזור לשלטון, להחזיר אותו ולנהל את הרכבת? אדון סבידור איננו "פרייר". והתוכחה: אני לא שמעתי אותו צועק וגם לא ראיתי אותו עושה משהו בתגובה על גירוש כמה תלמידים מבתי־ספר דתיים שהעזו, שומו שמיים, להיות חברים בניער העובד. כי, כפי שכבר אמרתי, אדון סבידור הוא ציוני נאמן ופאטריוט גדול.

רוני מילוא (הליכוד):
מה שאי־אפשר להגיד עליך, לא ציוני, לא נאמן ולא פאטריוט. את זה אי־אפשר להגיד עליך, לצערי הרב.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
האם הנאמנות מתבטאת ב־F. B. I.? גם חבר־הכנסת קצב אמר שנמאס לו. מצד אחד ה־F. B. I. ומצד שני ה־C. I. A.

רוני מילוא (הליכוד):
רק אתה חסר בתור הסוכן של הק.ג.ב. ואז יהיו פה כל הסוכנויות.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת רוני מילוא, לא שומעים מה שאתה מדבר, אתה מחזיק את המיקרופון קרוב מדי לפה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני גם בטוח, חברי הכנסת, שהוא לא מתכוון לחלק תקציבים להתארגנות נוער השכונות ואזורי המצוקה. עד כמה שאנחנו רואים ושומעים את כל אותם אנשים מסורים העובדים עם נוער השכונות, עם חבורות הרחוב, עם היושבים "על הברזולים", כל אלה חוזרים וזועקים: אין לנו די תקציבים, אין לנו

אפשרות לפעול ולשקם את נוער המצוקה. כל הסעיפים האלה לא נכנסים לחשבון של אדון סבידור. כל התקציבים הללו קוצצו ריאלית. וגם אתה, רוני מקארתי, יודע כי מה שהוקצב בעבר היה בסך־הכול טיפה בים. אני גם משוכנע שאדון סבידור לא רוצה לארגן בתנועת הנוער את אלפי הצעירים והילדים הערבים המנוצלים באופן מחפיר במסעדות ובמפעלים בישראל על־ידי החלוצים נוסח שנות ה־70 ובהתנחלויות בשטחים הכבושים. כי הוא, כאמור, ציוני נאמן ופאטריוט גדול, גם הוא יודע שהיום את הארץ בונים הערבים. אני יכול להמשיך ברשימה הזאת עוד ועוד אך חבל על הזמן. מי שלא עושה שקר בנפשו יודע שהצעתו היא צבועה. אבל אני צריך עוד להסביר למה אמרתי שזו הצעה מתחסדת. ואז תביני, חברי הכנסת, מדוע אני מתעקש לקרוא לו כל הזמן אדון ... סבידור.

רוני מילוא (הליכוד):
הבנו, תחסוך לנו את ההסבר.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הטענה שלי היא פשוטה. אני טוען שלאדון סבידור יש קונצפציה ברורה על תנועת הנוער הראויה לתמיכה ולעידוד. אני טוען שבשבילו ובשביל חבריו תנועת נוער היא בעצם רכבת. אתה מחבר איזה חמור, או ליתר דיוק עסקנצ'ק צעיר ומבטיח, בראש, וכל בני הנוער הנחמד והמנומס ירוצו בשורה אחריו. מדי פעם יתן החמור צפירה וכל הילדים ידקלמו במקהלה: "יופי, יופי של מדינה; יחי ראש הממשלה". ואם פה ושם איזה ילדון נועז יצעק יחי אדון סבידור אני משוכנע שכולם יקבלו זאת בהבנה כי הוא הרי ציוני נאמן ופאטריוט גדול.

ואני לא רוצה לבוא וללמד אתכם, איך ומה צריכה להיות תנועת נוער. אני גם לא צריך להתאמץ ולהזכיר לכם איך זה היה בעבר ואיך נראות תנועות הנוער היום. אך הרשו לי לצטט שורות מספר שכתב הסופר יורם קניוק במאמר המדבר על חורבן תנועות הנוער, ואני מצטט: "אילו היו בתנועות הנוער רק עשרות או מאות שאיכפת להם משהו, כאלה שלא יחכו לתקציבים ולא שיעשו להם דברים, הרי האומה הזאת מתמוטטת, והאומה מעניינת אותי כי זו המשפחה שלי. זה שיש בנקים יותר מכל דבר אחר ברחובות זה לא מקרי. זה מפני שתנועות הנוער עוסקות כבר 20 שנה באונניסם רוחני... קראו לעצמכם 'מכבי הצעיר' או 'הצופים', לבשו חאקי, עשו התעמלות ולכו ברחובות לקרוא 'יחי הממשלה'. זה בעצם מה שאתם עושים. אתם חיקוי מגוחך וגם עגום של החברה המבוגרת. שום דבר חדשני. קצת פופ יש גם אצלם. שום דבר לא משל עצמכם. פעם התנועות היו הגרעין של הדברים שהחיו את הארץ הזאת... יותר מזה, הם היו אלה שהחזיקו את הספרות והשירה העברית שלחמו בהתרפסות לפני הבריטים, בשוק השחור, בדברים דומים לאלה שקורים היום... אתם תנועה ממונה ומומנת על־ידי מבוגרים..."

רוני מילוא (הליכוד):
באיזה ספר הוא כתב את זה, צ'רלי ביטון?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
זה כתוב בעתון "במעלה" של הנוער העובד.

רוני מילוא (הליכוד):
תן לו לענות.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אל תעמיד אותו במבחן אינטליגנציה. גם במחנה שלך יש חכמים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני אוהב לעמוד במבחנים, בייחוד שלך.

הצרה היא, חברי הכנסת, שגם התמונה העגומה שמצייר יורם קניוק מחפה על דברים חמורים ואיומים עוד יותר. כי בכל זאת, חברי הכנסת, יש בארץ הזאת תנועות נוער לוחמות אך כולן נמצאות בימין הקיצוני. יש "בני עקיבא", יש "גוש אמונים", יש בית"ר ועוד ועוד. ובכל התנועות הללו שוטפים את המוח והלב של אלפי צעירים בארס לאומני וגזעני. בכולן מלמדים אותם כיצד להשתמש בדת כאמצעי סחיטה פוליטי ובתנ"ך כמו בקושאן לנישול ולדיכוי העם הערבי הפלשתינאי. יתר על כן, חברי הכנסת, למען מי שמבקש להיות סתם חברה'מן הקמתם תנועת נוער נוספת שהדבר המושך אליה צעירים הוא הנשק והאפשרות להתעלל בפועלים ערבים העובדים בערי ישראל ונאלצים להישאר ללון שם. אני מתכוון למשמר האזרחי. נו, תקפוץ. נו, תשתולל.

רוני מילוא (הליכוד):
זה רק לא תנועת נוער.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני יודע שדוברי המשמר אמרו שההתעללויות הן "חריג". איכשהו אני מעדיף את גירסת המשטרה.

רוני מילוא (הליכוד):
המשמר האזרחי איננו תנועת נוער. זה הכול. אל תכפיש את הנוער בגלל מקרה שהיה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
במקרה זה אני מעדיף את גירסת המשטרה ש־אמרה מה שאמרה. איננו יודע אם ראית את החדשות בערב שבת.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
הוא לא פותח טלוויזיה בשבת.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני יודע, זה בגלל ההסכם הקואליציוני. איכשהו אני מעדיף את גירסת המשטרה, רוני מילוא, שאמרה: מה עושים מזה עניין, יש לנו עשרות תלונות כאלה. למשטרה יש עשרות תלונות על התעללות. בכמה מאות מקרים אחרים, חברי הכנסת, העדיפו הקרבנות לא להתלונן. כולכם ראיתם את הכתבה בטלוויזיה, ושם גם ראיתם את תלמיד הגימנסיה, אותו תלמיד נחמד ותרבותי המסביר לנו שלא צריך להגזים. מה עושים כזה רעש מכמה חברה שהגזימו? בסך־הכול, הוא אומר, מכניסים להם בעיטה פה ושם כדי שייכנסו מהר למיניבוס. בועטים — הוא מסביר בחן צברי — כי אי־אפשר לגעת בהם. ובאמת, אי־אפשר להאשים את הנוער, הם באמת לא יותר מאשר חיקוי מגוחך ועגום של החברה הבוגרת. ואנחנו הגדולים לימדנו אותם לשנוא ערבים, לנשל אותם, להפלות אותם ולהתייחס אליהם כאל תת אנשים.

לסיום, חברי הכנסת, כמה מלים. דבריו של אדון סבידור והדוברים הנכבדים שאחריו לא סותרים את קביעתי בראשית הדברים שהדיון הזה אינו אלא דוגמה של צביעות והתחסדות מצד חברי הכנסת. יתר על כן, במלים יפות אתם מנסים לחלק עוגה תקציבית למנגנונים של עסקנים זוטרים יותר וזוטרים פחות. כולכם יודעים שתנועות נוער רציניות ובעלות ערכים צומחות מתוך מאבק חברתי ורעיוני, מאבק מחאה נגד עוולות וחוסר הצדק של המשטר. תנועות נוער רעיוניות ואידיאליסטיות אינן זקוקות לתמיכה של עסקנים וחברי הכנסת. לכן אני מציע שאת הכסף שאתם כבר זוממים לחלק בין המנגנונים שלכם ובין המנגנונים של המפלגות, הסוכנות והמדינה תקציבו לפיתוח רשת מועדוני הנוער ולחינוך נגד גזענות ולהסברה אמיתית למען הדמוקראטיה, השוויון והשלום.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
כל הכבוד.

(חבר־הכנסת ר. מילוא קורא קריאת־ביניים)

עובדה היא כיצד מחלקים את התקציבים וכיצד הם הופכים ילדי באנאנה ממושמעים.

רוני מילוא (הליכוד):
גם אני הייתי בתנועת נוער.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
יפה, הם מחקים את הזקנים.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת אברמוביץ, ואחריו — לחבר־הכנסת אמוראי.

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):
כבוד היושבת־ראש, כנסת נכבדה, תנועות הנוער בישראל הן בבואה למראהו של הציבור המבוגר. כך הן היו בעבר וכך הן היום. בתקופה שהמבוגרים הפשילו שרוול והניפו את המעדר היו בניהם החלוצים מקימי הישובים, אך ברבות הימים כשהוריהם החליפו את מכנסי החאקי והקלשון בחליפות ובעבודות שירותים ומסחר הלכו הבנים בעקבותיהם וקנו את עולם החמרנות שלמדו מהוריהם. תוך פחות מדור הפכנו מעם של אידיאליסטים עובדי כפיים לעם של מנהלים שהאידיאל שלו הוא: יותר מותרות, יותר חומר ופחות רוח. מעם הרוח נותר רק הרוח. על אחדות העם ודאגה למענו שמים פחות את הדגש.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
האבנים שזורקים ברמות זאת תנועת הנוער שלך.

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):
האינדיבידואליסם הוא בראש מעייניו של הפרט הדואג רק לעצמו ומותיר את החלש חשוף להשפעות השליליות. זוהי דמותו של הציבור המנותק מערכי העם, ושאותו מחקים בניו חברי תנועות הנוער.

חברי הכנסת, צאו וראו את הנוער הדתי שמתחנך ברוח התורה, ברוח ישראל סבא. כל אחד מכם יודה — גם אם לא יעשה זאת בפומבי בכנסת — כי יש מה ללמוד מנוער זה. הוא מאורגן, דואגים האחד לשני, לא חדרו, ב"ה, לתוכו סממני הראוות־נות. אמנם לא אגיד שהוא חי בוואקום מוחלט אך אמונתו והחינוך התורתי שניתן לו יצרו בתוכו נוגדנים הדוחים כל נסיון לדרדרו לעבר הריקנות שפגעה בחלקים נרחבים בנוער הלא דתי חסר הערכים.

חברי הכנסת, ראשי תנועות הנוער קובלים בצדק על מר גורלם, החניכים אינם באים למועדונים. אך אני תמה עליהם עצמם, וכי למה יבואו החניכים למועדוניהם? פעם היו להם אידיאלים, היום הרי אין; פעם הציבו בפניהם אתגרים, היום — אין. פעם ההתיישבות היתה חלוציות, היום חלוצי מחנה זה הולכים להתיישב בווילות ובקוטג'ים בפרברי שכונות היוקרה של הערים הגדולות. המעלים את נושא "מצב הנוער" לדיון בכנסת צריכים לנסות לרדת לעמקה האמיתי של הבעיה. אנו מזמינים כל אחד ואחד מהמחנכים והעוסקים בנוער זה שחדל לבוא למועדונים לבוא ולראות את הפריחה, ב"ה, בבתי־הספר הדתיים, בבתי־הספר ובתלמודי התורה לבנים של ה"חינוך העצמאי" של אגודת ישראל, ברשת מוסדות החינוך לבנות "בית יעקב" של אגודת ישראל, בישיבות הקטנות ובישיבות הגדולות, באלה ובתנועות הנוער לבנים, "הנוער האגודתי" ו"צעירי אגודת ישראל" ובתנועות הנוער לבנות "בתיה" ו"בנות אגודת ישראל", המרכזות, ב"ה, אלפי צעירים וצעירות בחינוך משלים. זה נוער מלא אידיאלים נשגבים.

לרשות תנועות הנוער שהזכרתי אין עומדים התקציבים העומדים לרשות תנועות הנוער הלא דתיות אך בכל הקריטריונים יכולות תנועות חרדיות אלה להתחרות עם כל תנועות הנוער האחרות. יש להן צוות מדריכים מעולה ומסור, פירסומים חינוכיים למופת, חומר מצויין למדריכים, מחנות קיץ וסמינריונים, ימי עיון ומסיבות, כל אלה בהשתתפות רבה במועדונים הפזורים בכל חלקי הארץ.

(קריאה: יש לכם תקציב של שלוש שנים.)

ידעתי שזו תהיה התשובה. תחשבו היטב אם זו התשובה למה שאמרתי.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
יש לכם הרבה כסף. גם שלוש שנים וגם כסף.

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):
גברתי היושבת־ראש, מה הוא הכוח שמביא את התרדמה על תנועות הנוער הלא דתיות ולעומת זאת מקנה חיות וערנגות לתנועות הנוער הדתיות? לכך יש רק תשובה אחת: החינוך היהודי האמיתי. רק בו ניתן להציב אידיאלים לנוער; רק בו ניתן לחנך דור ישרים מבורך היודע את מקומו בארץ־ישראל. לנוער זה אין גרעינים מפורקים ומבחינה מספרית הוא נמצא באופן מתמיד בהתרחבות הנעשית בצעדי ענק.

זאב כץ (המערך):
חבר־הכנסת אברמוביץ, עוד קצת התרחבות ומי ילך לצה"ל?

יהודה מאיר אברמוביץ (אגודת ישראל):
הנוער שלנו הולך לצה"ל, אתה יודע את האמת.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
מה האמת?

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
האם אינך יודע שהנוער שלנו בצה"ל? אם אתה מדבר על הבנות זה משהו אחר. על הבנים אין לך זכות לומר זאת. מי שאומר זאת אינו מדבר נכון.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
מאה וחמישים אלף לשנה.

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
זהו הנוער השוזר במכמני נפשו את האהבה לעם ישראל ולתורת ישראל. ארץ־ישראל היא ארצו וכ־ אשר הוא נקרא לפעול ולעשות למענה הוא עושה זאת מתוך אהבה.

(חברת־הכנסת ש. אלוני קוראת קריאת־ביניים)

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חברת־הכנסת אלוני, את כל הזמן מפריעה. את רשומה ויש לך זכות הדיבור. נא לא להפריע.

(קריאה: שולה, זה לא תקציב של משרד הדתות.)

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
את לא חייבת להסכים לדברי. לא אכריח אותך להסכים לדעותי. כפי שאת מביעה את דעותיך גם אני מביע את דעותי. אני לא מפריע לך, אבקש לא להפריע לי.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
לא אפריע.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
כבוד היושבת־ראש, חבר־הכנסת אברמוביץ מדבר כנושא דברו של חזון, כנושא דברה של אידיאולוגיה אבל דווקה בענייני ציונות ערכית מוטב שיצניע לכת.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
זכותו לדבר.

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
חברי הכנסת, יש מקום בישראל של היום לתנועות נוער יהודיות מקוריות. כל אלה המנסים להיות "צו־ פים" כ"צופי" העולם רואים בעליל שפשיטת הרגל קרובה אליהם יותר מתמיד. הבעיות שלפניהן ניצב עם ישראל במדינת ישראל אינן אותן בעיות שיש לעמים אחרים. לנו דרוש חינוך מיוחד, חינוך יהודי, מקורי, תורתי, החינוך שייחד אותנו מכל העמים. השגתו של ייחוד זה היא אתגר, הוא מציב אידיאלים, מה שאין כן בתנועות הנוער המהוות חלק מתנועות דומות בעולם הרחב. גם שם, בעולם הרחב, פשטו תנועות הנוער את הרגל. גם שם החליפה החמרנות את האידיאליסם.

כבוד היושבת־ראש, בסיום דברי רצוני לומר כי אני שמח שלא אנו יזמנו דיון זה על מצבן הקשה של תנועות הנוער בישראל אלא עשה זאת חבר־הכ־ נסת מנחם סבידור. אני מכיר הרבה שנים את ידידי חבר־הכנסת סבידור ויודע אני כי כאבו על מצב הנוער אמיתי. אך מתפלא אני עליו ועל חבריו שלא ידעו לקרוא את הכתובת על הקיר עוד לפני הרבה שנים כאשר החלה ההידרדרות הגדולה בתנועות הנוער, הידרדרות שתלך ותגדל אם לא נעצור אותה, חס־ וחלילה, עד להפיכתם של מועדוני תנועות הנוער למו־ עדוני מפגש חסרי כל ייחוד רעיוני. הרעיון יישאר רק באותם מועדונים שיש להם ערכי נצח, ערכים שהחזיקו את ישראל אלפים בשנה, שחיסנו את כוחו ושהקנו לו את היכולת לעמוד מול כל אלה שקמו לחסלו. רק החינוך היהודי המקורי, אישי תורה, אישי חינוך מובהקים בתולדות ישראל, ידעו לעצב נוער נאמן לעמנו ולארצו, ידעו לחנכו לתורה ולמצוות, לא־ הבת ישראל ולחברות נאמנה בין איש לרעהו. גם בעתיד — — —

אורי אכנרי (מחנה שלי):
איפה היה הנוער הזה במאבק על הקמת המדינה? עד כמה שידוע לי התנגדה תנועתך להקמת המדי־ נה. הרבנים שבתנועתך התנגדו להקמת המדינה.

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
באתי הנה לפניך. כל התפילות שלנו וכל המח־ שבות שלנו היו רק למען ארץ־ישראל. כאשר אתה עוד לא חלמת על ארץ־ישראל — — —

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אבל החברים שלך קרעו קריעה וקמו להילחם נגד הציונות.

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
זהו שקר גס. לחמנו נגד הציונות החילונית כי אנו בני ציון האמיתיים.

אורי אכנרי (מחנה שלי):
אלמלא הציונות החילונית לא היתה המדינה קמה ולא היתה קיימת.

יהודה מאיר אברמזביץ (אגודת ישראל):
גם בעתיד, רק תנועות הנוער שישתיתו דרכן על ערכים אלה יצליחו ויתפתחו לתפארת עמנו. תנועות הנוער חסרות הערכים היהודיים והמנותקות מהם, מקומן לא יכירן בין הנוער היהודי האמיתי.

חברי הכנסת, הבה נגלה אומץ לב להודות על הכשלון בחינוך הנוער. נעשה הכול כדי לשנות ול־ תקן את המצב ובעזרת השם נצליח.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת אמוראי, ואחריו — לחבר־הכנסת אולמרט.

עדיאל אמוראי (המערך):
כבוד היושבת־ראש, כנסת נכבדה, אמת, יש הבדל גדול בין תנועות הנוער בעבר ובין תנועות הנוער בהווה.

המפעל הציוני הוא, במידה רבה מאוד, פרי פו־ עלה של תנועת הנוער. אבל צדק חבר־הכנסת אב־ נרי שאמר שלא תנועת הנוער של חבר־הכנסת אב־ רמוביץ, שקדם לי מעל דוכן זה, השתתפה בעיצוב המפעל הציוני בדמות שהוא לבש במאה השנים הא־ חרונות. המפלגות הציוניות הפוליטיות גם הן, בחלקן הארי, התפתחות של תנועת הנוער. ההתיישבות היהו־ דית בארץ־ישראל נישאה למן השלב הראשון על־ ידי תנועת הנוער הציונית. תנועות הנוער הארץ־יש־ ראלית היו פועל יוצא אבל גם מוקד הזנה של זיקה

לאומית. הן עמסו על עצמן ציוויים לאומיים ועמדו בהם בשורה הראשונה.

אולם בראשית שנות קיום המדינה, בתקופה של שינוי מסגרות, בתקופה של מעבר, הוגחתה על תנועות הנוער מהלומה, ואותה תנועת נוער של בראשית שטופחה על־ידי מיטב המחנכים העברים הוצאה על־פי הראה אל מחוץ לכתלי בית־הספר. הזרם המחנך שהיה קרקע הצמיחה של תנועות הנוער החלוציות חוסל. עד היום הזה לא התאוששו תנועות הנוער מאותה מהלומה.

האמת היא שתנועת הנוער — כל תנועות הנוער — עושה כיום את דרכה בתוך ציבור הנתון בתוך תהליך סוציולוגי, תהליך של התברגנות, של מעבר מעבודה יצרנית לעבודה שירותית, מעבודה לאי עבודה. תנועות הנוער הן מאסה של מסגרות ואינן עוד תנועות אבאנגארדיות מגובשות, תנועות של בראשית. הנושא האנושי של תנועות הנוער אלה הם צעירים הנמנים עם דור הממשיכים ולא עם דור המורדים. תנועות הנוער במתכונתן הנוכחית הן מסגרת בתוך חברה שנמצאת בתהליך שינוי חברתי, בתהליך מעבר, כאשר ערכי היסוד חשופים להשפעות חיצוניות. תנועות הנוער מתמודדות עם זרמים אלה ולא תמיד הן יכולות להם.

ובכל זאת, אם הייתי רוצה לאחל לעצמנו מניין יצמחו, מה תהא הקרקע שממנה יצמחו הקאדרים למגיות העתידה, לאליטות המקצועיות, לאליטות המדעות, לאליטות של מפקדי צה"ל ולאליטות בכל תחום ותחום בחיינו — ובכלל זה התחום הפוליטי והתחום של מעצבי דעת הקהל השולטים על אמצעי הקומוניקאציה — הייתי מאחל לעצמנו שאלה יצמחו בתוך תנועת הנוער, בתוך ה"קן", בתוך "המועדון", בתוך ה"צריף" ולא מחוצה להם.

תנועת הנוער הארץ ישראלית היתה לא רק נושא ומוקד להירתמות לציוויים לאומיים, היתה בפיה גם בשורה חברתית. גם היום תנועות הנוער, שמספר חניכיהן מגיע לכ־250 אלף בני נוער, כוללות בתוכן שלוש תנועות נוער עובד מפוארות: החטיבה המקצועיות של הנוער העובד והלומד המונה כ־40 אלף חניכים, נערים עובדים; הנוער העובד הדתי הכולל כ־13 אלף בני נוער; הנוער העובד הלאומי עם קרוב ל־10,000 בני נוער.

תנועות הנוער מתמודדות על נפש הנער הצעיר באמצעות מדריכים צעירים ושליחים צעירים שבאים מבתים מסודרים. צעירים אלה יוצאים אל הפרברים ומנסים להתמודד כפי שכוחם מגיע. אולי זהו בית־הספר וההכשרה וסדנת עיצוב האישיות החשובים ביותר לנוער שבא מצפון תל־אביב, מהדר הכרמל ומרחביה. כבר צויינו כאן גרעיני "עודד" ו"רעים" של הנוער העובד והצופים, עכשיו יש גם גרעין של "בני עקיבא". בסך־הכול, מכל צורות החינוך הבלתי פורמאלי והחינוך המשלים, חינוך הנוער על־ידי הנוער עצמו זו הצורה העליונה ביותר, המבטיחה ביותר, זו שעמדה יותר מאחרות במבחן, הפחות סבילה, היותר יוצרת. והיא צריכה להיות בראש המסגרות המעודדות והמטופחות על־ידי המדינה. אל לנו להיות אלה המתערבים באופי ההתפתחות, באידיאולוגיה של התנועות עצמן. אבל חובה עלינו לסייע בידן כל עוד הן נערכות להתמודדות.

אני חושב שבשבע—שמונה השנים האחרונות, בשנות ה־70 בהבדל משנים קודמות, המדינה, בסיועם של חברי ועדת הכספים בתקופות השונות, עמסה על כתפיה חלק מהסיוע החמרי. אבל אין זה די ועוד הדרך רבה. אולם ההתמודדות צריכה להיות לא רק בצד החמרי אלא בהבטחת הנושא האנושי. ומאמץ הבטחת הנושא האנושי מתנגש לא פעם עם צרכים אחרים של המדינה, ולא פעם אנחנו נתקלים באטימות.

אין דרך אלא להעמיד את השירות בתנועת נוער במישור אחד עם שירות לאומי מהחשובים ביותר או החשוב ביותר כמו השירות בצה"ל. זה תפקידה של הכנסת, להבטיח בצד החומר את הנושא האנושי ולאפשר לתנועות הנוער להיערך להתמודדות הגדולה שאין מישהו אחר שיכול לעשות את זה בלעדיהן. ואם איננו רוצים שאלה יהיו "חניכי באנאנה", כפי שקראה לזה חברת־הכנסת אלוני, עליהם המלאכה. אבל אנחנו צריכים למנוע מקשיים חמריים ואדמיניסטרטיביים להפריע להם בהתמודדות הקשה שהם נמצאים רק בראשיתה.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת אולמרט, ואחריו — לחבר־הכנסת פעיל.

אהוד אולמרט (הליכוד):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, מטבע הדברים יכול כל דיון על מצבן של תנועות הנוער להתרכז בעיקר במה שקשור במצבן האירגוני, האופראטיבי, אולי הכספי — כפי שבא לידי ביטוי גם בדברי כמה מהנואמים כאן — או שהוא יכול להתמקד בעיקר במעמדן של תנועות הנוער כנושאות בשורה, כמייצגות ערכים, כנושאות שליחות בחברה הישראלית. לי נראה שהרקע לדיון הזה וליזמה הברוכה של חברנו, חבר־הכנסת סבידור, להעלות את הנושא של תנועות הנוער לדיון בכנסת לא היה דווקא או בהכרח או בראש וראשונה המצב האירגוני או הכספי. אם זה היה הרקע זה היה רק במידה שזה משקף משבר הרבה יותר עמוק בתודעה של שליחות תנועות הנוער בארץ. נדמה לי שהרקע האמיתי היה תחושה של אי נחת, אולי של משבר. ושורש המשבר או הרגשת המשבר ביחס לתנועות הנוער בארץ, אם נתמצת את זה, היא התחושה שאין היום לתנועות הנוער אותו מעמד ואותה תודעה של שליחות, לא להן ביחס לעצמן, ולא לחברה ביחסה אליהן, כפי שזה היה פעם.

דובר כאן על ההיסטוריה של מדינת ישראל, של התנועה הציונית, ועל מקומן של תנועות הנוער במשך עשרות בשנים. תנועות הנוער במידה רבה, אולי לא בלעדית אבל במידה רבה, היו אותו צינור מקשר, אותו אמצעי חיוני שדרכו תורגמו הרעיונות הגדולים של הציונות לשפה של מימוש בפועל, בשטח כאן, במדינת ישראל, בעלייה למדינת ישראל, בבניין במדינת ישראל, בהקמת ההתיישבות במדינת ישראל, בהקמת אירגוני מחתרות. כלומר בכל המאבק. במלים

אחרות, תנועות הנוער צעדו תמיד אולי צעד קטן אחד לפני המחנה כולו אבל צעד מכריע, ובכך הן קבעו גם את כיוון המחנה וגם את ייעודו. העובדה שתנועות הנוער מילאו תפקיד כל כך חשוב בהיסטוריה של הישוב היהודי לפני הקמת המדינה ובראשית שנותיה של המדינה היתה משום שהן ביטאו בפעולתן, ברוח שפיעמה בהן, אותו דבר שהיה הכוח המניע של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל והן הגשימו את זה הלכה למעשה, לא כנגררות אלא כמנהיגות.

במידה שאפשר לשאול היום מה שורש המשבר, נדמה לי — ואני חושב שחברי, חבר־הכנסת סבידור, ודאי יסכים אתי — שהמשבר של תנועות הנוער משקף את המשבר שחל בחברה הישראלית בכללה. הן חלק מהחברה הישראלית ובבעיותיהן הן מייצגות את המשבר, את משבר הערכים של החברה הישראלית. אי אפשר להתכחש לעובדה שהחברה הישראלית, כחברה, נתונה היום במשבר ערכים עמוק, אולי הגדול בתולדותיה. יש פער עצום מבחינה ערכית בין הדימוי של החברה הישראלית בתחומים השונים כפי שהיה פעם וכפי שאנחנו חווים את המציאות של חיינו היום. והמשבר של תנועות הנוער, בעשייתן ובחוסר עשייתן, במידת התמיכה ובמידת היכולת שלהן למשוך אחריהן את הנוער, משקף לדעתי את בילבול הערכים, את הטישטוש, את חוסר תודעת הכיוון בהשוואה למה שהיה פעם. אם לחדד את זה הייתי אומר שתנועות הנוער במידה רבה — ואינני בא להאשים אותן אבל אני בהחלט מתאר מצב שכולנו חשים שהוא קיים — התמסדו או עברו, באופן מקביל לחברה הישראלית, תהליכים של התמסדות, תהליכים שנטלו מהן חלק מאותו להט מהפכני שבגללו או בעיקר בגללו הן יכלו להיות כוח מניע כפי שהן היו לפני עשרות בשנים.

אני חייב לומר במקביל לדברים הללו, כדי שלא יתקבל רושם לא נכון לגבי היחס שלי אל תנועות הנוער, שאני בהחלט חושב שגם במסגרת המציאות הנוכחית הן עדיין מייצגות את החלקים הטובים בחברה הישראלית. לא הייתי רוצה שיתקבל הרושם שאני חושב כאילו הן מייצגות את החלק הפחות טוב. לא ולא. במסגרת החברה הישראלית הנתונה במשבר מייצגות תנועות הנוער את החלק הטוב שבה אבל גם את החלק שנתון במשבר של ערכים, במשבר של תודעת שליחות, במשבר של כיוון, לאן, לאיזו דרך, במה מתמקדים, במה מתרכזים.

אני חושב שהשאלה לגבי תפקיד או ייעוד תנועות הנוער, לגבי ההתייחסות שלנו ושלהן אל עצמן, אינה דווקה בתחום האירגוני או בתחום הכספי אלא היא בתחום שאנו כחברי הכנסת או כוועדות הכנסת איננו יכולים לעזור להן. לדעתי, התשובה בראש וראשונה היא באותו תחום, או באותו כיוון שבו תנועות הנוער תרמו את תרומתן במשך כל השנים ושבהם היה טמון ייחודן. מעמדן אף פעם לא נקבע בחברה הישראלית ובחברה היהודית בגולה על־פני קנה־מידה מספריים של תמיכות, של אמצעים כספיים וכדומה.

אני מאמין שהחברה הישראלית של היום זקוקה לטלטלה, לניעור, לועזוע. ואם יש בתוכה גורם שטמון בו פוטנציאל לחולל זעזוע כזה הרי אלה תנועות הנוער. ואת הזעזוע הזה ניתן יהיה לחולל בראש וראשונה על־ידי תודעה מסוג אחר של שליחותן. אני חושב שתחומי הפעילות של תנועות הנוער חייבים להיות כאלה שיש בהם תשובות לבעיות של מדינת ישראל בשנת 1979. אינני בטוח שכל אותם תחומים וכל אותן פעילויות שבאופן היסטורי איפיינו את תנועות הנוער הן בהכרח התשובה לבעיות החברה הישראלית של שנת 1979. כוחן של תנועות הנוער צריך להיות בכך שהן תהיינה אותו כוח אבאנגארדיסטי, מהפכני וכדומה, שמתמודד עם בעיות מסויימות ועושה זאת בדרך יותר ראדיקאלית, יותר חריפה, יותר מעמיקה כפי שעושים זאת גורמים אחרים. אבל זה חייב להיות מתאם לצרכי החברה הישראלית, היהודית והלא יהודית, החברה הישראלית של 1979, של שנות ה־80. וזה יכול להיות בתחומי החברה, וזה יכול להיות בתחום ההתנחלות, וזה יכול להיות בתחום חינוך נוער עבריין או נוער במצוקה.

אנו מרבים לדבר על הבעיות הללו בכנסת ואנו מתייחסים אל תנועות הנוער בדרך כלל בהקשר של ישובים והתנחלויות. אני תומך בהתנחלות, אני תומך בישובים, אני חושב שזה עדיין תפקיד מרכזי אם כי לאו דווקה רק של תנועות הנוער, בניגוד למה שהיה לפני הקמת המדינה כשלא היו מוסדות מאורגנים, כשלא היו מוסדות ממלכתיים, כשלא היתה יכולה להיות יזמה ממלכתית כוללת כמו היום. היזמה בתחומים האלה צריכה עתה להיות בראש וראשונה של המדינה. ישנם תחומים של הקניית ערכים, של חינוך ותרבות, של התמודדות עם בעיות מצוקה, של התמודדות עם בעיות עבריינות נוער, וכל תופעות הלוואי שהן חלק מזה. אילו תנועות הנוער היו מתמקדות הרבה יותר בתחומים אלה ניתן היה אולי להגיע לאיזה שהוא תהליך של שינוי בחברה הישראלית.

אין לי ספק שעל רקע המציאות הזאת תפקידן של תנועות הנוער הוא לשלב את האידיאלים של התיישבות, של התנחלות עם התייחסות לבעיות חברה, כלכלה, משק ומצוקה. שילוב כזה בתנועות הנוער העובד והלומד — כמו תנועות הנוער העובד הלאומי, כמו תנועת הנוער העובד הדתי וכדומה — ייתכן שיהיה בו, אם תוכלנה לסחוף רבים אחריהן, התחלה של תשובה לתפקיד של תנועות הנוער בחברה של ישראל בסוף שנות ה־70.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת פעיל, ואחריו — לחבר־הכנסת פלאטו־שרון.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, הלכתי ממקומי לדוכן לאט לאט כי חשבתי: מה היא הבשורה שיכול חבר־הכנסת פלאטו־שרון להביא לנוער העברי?

(קריאות: איפה הוא בכלל? הוא איננו. את מי אתה שואל?)

לכן הלכתי לאט. אולם לא מצאתי תשובה. האמת היא שלא מצאתי גם תשובה לשאלה: מה יכולים אנו

לבשר לו עם הכנסת הזאת כפי שהיא נראית עכ־שיו?

יצחק ברמן (הליכוד):
אולי לשלוח להם שטר של חמש לירות?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אם זה היה מועיל, אם זה היה מועיל.

אני עומד די תמה על מיעוט חברי הכנסת הנוכחים באולם, אבל בכל אופן אנסה לתרום את חלקי בש־ניים—שלושה שטחים. אני רוצה להתחיל בשאלה פרו־זאית ולא לזעזע מוסדות ארץ. במדינה הזאת עדיין יש דמוקראטיה ואני מקווה שהיא תימשך; עדיין יש פלוראליסם פוליטי ואני מקווה שהוא יימשך. צעירים וצעירות המגיעים לגיל 18 רשאים על־פי החוק בישי־ראל — ולא רק רשאים אלא כמעט מצווים — לבי־חור, לקיים מין מצווה פוליטית שקוראים לה "בחי־רות". אני שואל את עצמנו: האם במדינה הזאת יש חינוך לחיים פוליטיים, למעורבות פוליטית? אני לא אהב את המלה "ערכים" סתם. כשמדברים היום על "ערכים" אני יודע למה מתכוונים, ללאומנות, ובעיני אלה אינם ערכים. לא אלך לעשות אתם מאבק אלים אבל אני חושב שאלה אינם ערכים. אני מדבר על פלוראליסם פוליטי, ואני רוצה להודיע בכנסת הזאת כי במדינה שלנו, שבה מלמדים על־פי חוק חינוך חובה מאתמאטיקה, תנ"ך, עברית, ביאולוגיה, היס־טוריה וכיוצא באלה מקצועות השכלתיים על־פי איזו שהיא תכנית לימודים מחייבת, אין מלמדים פולי־טיקה. גדל אדם בישראל, מגיע לגיל 18, משתדלים להכינו לקראת בגרות בכל מערכות החינוך שלנו, בבית, בבית־הספר וברחוב — ותיכף אדבר על תנועות הנוער — ולא מכינים אותו להיות בן־אדם פוליטי. בישראל של היום להיות בן־אדם פוליטי זו חרפה; להיות עסקן פוליטי זו חרפה; להיות חבר במפלגה פוליטית זו חרפה; להיות אדם הרוצה להתארגן יחד עם חברים אחרים בצורה פוליטית ולשנות משהו זו חרפה. אפשר אולי להיות חבר בתנועת מחאה למשך חדשיים בשביל לשנות משהו לעת מצוא; לצאת החוצה כדי להפגין אחרי מלחמת יום־הכיפורים; לצאת ל"שלום עכשיו"; לתת כתף לתנועה הנקראת "התנועה לשירות שווה של בנות" — רק לא לעסוק בפולי־טיקה.

בעיני זהו סימפטום למשבר אידיאולוגי מן ה־מעלה הראשונה. לצאת לרחוב עם תנועות מחאה, זה יפה, ואני לא אומר שלא. אבל אם רוצים לנסות ולארגן את הדברים כהלכה למען עתיד טוב יותר, צריך לעשות זאת על־ידי התארגנות פוליטית. טוב שיושב כאן שר החינוך ושומע את הדברים. האתגר שלנו במציאות הקיימת היום צריך להיות תנועות נוער פו־ליטיות, אידיאולוגיות, על־פי מגוון הפלוראליסם הקיים בישראל, החל מבית"ר — ובית"ר זה הימין, ועוד איזה ימין — וכלה במי שאתם רוצים בשמאל. אפשר להתווכח מי יותר שמאלי: הנוער של רק"ח או הנוער של מחנה שלי — הלוואי שיהיה — או הנוער של מפ"ם, והלוואי שנראה מה זה מפ"ם.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
ומה זה "השומר הצעיר", אתה יודע?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
פעם ידעתי, היום אני לא יודע. אגב, אני לא הייתי חבר "השומר הצעיר", אני הייתי חבר "הנוער העובד" ולכן אני סוציאליסט עד היום. אני חניך "הנוער העובד" לטוב ולרע. אבל אני בכוונה מדבר על השמאל כי פעם היתה תחרות וכל אחד רצה להיות יותר שמאלי. היום מתחרים מי יותר במרכז, מי פחות פרברסי כדי ללכת בתלם ו"להיות בסדר", וכל תנועות הנוער חותרות אל התווך.

אני חושב שהאתגר הוא זה: אלה המקובלות בארץ כמפלגות לגיטימיות חייבות לקיים תנועות נוער לגיטימיות, בלי בושה, בלי חכמות, תוך קיום קשרים עם תנועות פוליטיות, עם עיסוק בוויכוחים פוליטיים, וחידוש הוויכוח הישן בין רביזיוניסם לסוציאליסם, בין דת לחילוניות — —

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
קוראים לזה "חפשיות".

מאיר פעיל (מחנה שלי):
נקרא לזה כך.

— — בין ליבראליסם וראדיקאליסם, בין סוציא־ליסטים ובין סוציאל־דמוקראטים — בלי שום חכמות — בין תנועות נוער דתיות יותר ציוניות ובין תנועות נוער דתיות פחות ציוניות. שייכלם נער בישראל להגיד: אני לא פוליטי, אני הולך ל"צופים". לא צריך לבוז לו, שיהיה ב"צופים" אבל שידע שלהיות בתנועת נוער פוליטית זו התחייבות יותר עמוקה. ואני אומר בכוונה: תנועות נוער פוליטיות, מגיל שמונה, מגיל שבע. אני לא מתבייש. מה יש? לחב"ד ולבנטורי־קרתא מותר לחנך נוער מגיל אפס לתורה, למצוות ולמעשים טובים ולעשות אינדוקטריניזאציה... ולחינוך פוליטי אחר אסור? אני אומר זאת בכוונה ליפי הנפש שלנו מארץ־ישראל העובדת אשר לאט לאט הפכו את "השומר הצעיר" ואת "הנוער העובד" ואת "מחנות העולים" לתנועות צופיות שהמלה "מארכס" כמעט פסו־לה שם — דרך אגב, אפשר להתווכח עליו — והשם "בורוכוב" אינו ידוע. בזה אני מתבייש כי אני בא מן "השכונה" הרעיונית הזאת, מן הצד הזה.

אני מעלה איפוא נקודה זו ואומר: יש לקיים תנועות נוער פוליטיות בכל מגוון הפלוראליסם הישי־ראלי, בלי בושה. ובאמצעותן יש לקיים את חינוכו הפוליטי של הצעיר בישראל. במקום לעסוק רק בהכרת המבנה הפוליטי בישראל — כמו שמלמדים בשיעורי האזרחות בבתי־הספר, בבחינת עומדים מהצד וקוראים ספר ורואים איך בחברה הישראלית מתנגחים הפוליטי־קאים זה בזה כמו שמביטים על גן חיות והעיקר להיות אובייקטיבי — יש להתרכז בחינוך למעורבות פוליטית — בקנה מידה קטן, בשכונה, ובקנה מידה גדול, במדינה — לצאת לרחוב ולהיאבק עם תנועת נוער יריבה על נפש בני שכונות עוני ובני שכונות שאינן שכונות עוני. כל נער ונערה הם יעד למאבק רעיוני על נפשם — ויצא הוויכוח הזה אל הרחובות.

כמובן, השיא הוא בחינוך להגשמה, אם זו הגשמה של התיישבות קיבוצית או מושבית בכל תנועה; אם זה חינוך חיים בקומונות בעיירות פיתוח, בשכונות עוני או במקומות אחרים — מה יש, האם הקיבוץ הוא

הדגם היחיד? — ואם זה חינוך למעורבות פוליטית של האדם באשר הוא אדם כדי לשנות את פני החברה. זו נקראת מעורבות פוליטית והיא לא בזויה.

אם אנחנו צריכים לחנך לחיים פלוראליסטיים צריך שתנועות הנוער תחנכנה את הנוער, מגיל צעיר, לפי־לוראליסם. הייתי כמעט אומר: הגיע הזמן, דור לאחר הקמת המדינה, לשבור את הממלכתיות ולחדש את הפלוראליסם. וכשאני אומר "לשבור" אני לא מתכוון להרוס אלא להדגיש שאנחנו מבוגרים דיינו להיאבק למען כלל האינטרס של האומה באופן עקרוני ולבנות פלוראליסם בתוכנו מגירסא דינקותא, מהוויכוח בגיל צעיר.

התרגום הראשון של מה שאני אומר, וזה אינו מופיע בהצעות הסיכום, לצערי הרב: אני חושב — ואפשר להתווכח אתי — שכל בתי־הספר בישראל, כל בתי־הספר של חינוך החובה שהם נכסים ממלכתיים — בתי־הספר היסודיים, בתי־הספר העל־יסודיים של חטיבות הביניים, כמעט כל בתי־הספר העל־יסודיים של החטיבות העליונות — כל בתי־הספר הנתונים לבעלות ציבורית, עירונית או אחרת צריכים להיפוך — לפי דעתי אפשר לעשות זאת בחצי שנה — למרכזי נוער משעה 16:00 אחר הצהריים עד שעה 22:00 בלילה. לא סתם מועדוני נוער אלא מרכזי נוער שבכל אחד יכולות לפעול כל התנועות הפוליטיות. לא רק שייתנו להן לבוא בבוקר ולעשות מלאכת הסברה אלא ייתנו להן לפעול ממש בפנים. אני זוכר את הצריף הישן של "הנוער העובד". בשבילי הוא לא היה אידיאל. יש יפי נפש הגורסים כי אם תנועות הנוער לא ימשיכו לשכון בצריף רעוע ומלוכלך הן לא יהיו תנועות נוער. אני לא חושב כך. אני חושב שבכל בית־ספר צריכות לפעול ארבע—חמש תנועות נוער שיתווכחו, שיתחרו בצופיות, במחנאות, באזרחות, וגם באידיאולוגיה ובפוליטיקה. אם הורים לא ירצו, רחמנא ליצלן, שילדיהם יצאו לתרבות רעה ויצטרפו לתנועת נוער פוליטית, שיהיו ב"צופים" באותו מקום. היום במציאות הישראלית גם להיות ב"צופים" זה להיות חצי מהפכן, זה משהו. אם לא ירצו להיות גם ב"צופים", יהיו בתנועות נוער ספורטיביות — "הפועל", "בית"ר", "מכבי", "אליצור" — שיתחרו ביניהן ואף עם תנועות הנוער האחרות. במקום שיש בתי־ספר ממלכתיים־דתיים וחילוניים אפשר לכוון שב־בתי־הספר הדתיים יפעלו "בני עקיבא", "הצופים הדתיים", ובבתי־הספר החילוניים תפעלנה תנועות הנוער האחרות. ואם בראש־העין יעז מנהל לא לפתוח את בית־הספר בערב ל"נוער העובד" כדי שיפעל בפנים אני יכול להגיד לכם אילו דרכים הייתי נוקט נגדו, ואני לא רוצה להשתמש במונחים לא פארלאמנטאריים. השבוע נודע כי מנהל בראש־העין העז לגרש מבית־הספר תלמידים שהצטרפו ל"נוער העובד" מחוץ לכתלי בית־הספר. "הנוער העובד" הוא, לדעתו, תנועה פסולה, רחמנא ליצלן, והמצטרפים אליה יוצאים לתרבות רעה. במקום כמו ראש־העין, שבו אין בית־ספר יסודי אחר אלא רק בית־ספר דתי, יוכלו לפעול בתוך בית־הספר גם תנועות הנוער החילוניות. זו משמעות הפלוראליסם הדמוקראטי.

אם כן, בית־הספר הוא מקום שלאחר שעות הלימודים יהיה מתנ"ס (מרכז תרבות נוער וספורט). באיזה הבדל? — בהבדל שאני דורש שהוא יהיה מתנ"ס פוליטי של תנועות נוער פוליטיות ושל ויכוח פוליטי כי תפקידנו לחנך את האדם הצעיר בישראל, לקראת התבגרותו, להיות אדם פוליטי. דמוקראטיה שאינה מחנכת את בניה להיות בני־אדם פוליטיים משמיטה במו ידיה את הקרקע מתחת לבסיס קיומה הרעיוני ובדור הבא יקום גנראל כזה וכזה — נגיד נפוליאון בונאפארטה או מנהיג דגול אחר היודע לדבר יפה או איזה שהוא טיפוס אחר שביוונית נהגו לקרוא לו דמאגוגוס, ובמובן המקורי פירושו "מנהיג העם", פי־רוש שהשתבש לימים — ויוכל להשתלט עליהם. אין דמוקראטיה בלי חינוך אנשים להיות בני־אדם פוליטיים. ואני בעד שימוש בבתי־הספר, בעד שימוש במערכת חינוך החובה, בעד שימוש בתקציבים ממלכתיים, בעד מתן כסף לאגף הנוער של משרד החינוך והתרבות, בעד מימון תנועות הנוער כולן, בעד זה שיהיו להן מדריכים שיקבלו שכר, את המינימום ההכרחי, תוך חילופים בקומונות המדריכים שלהם. אני בעד אפאראטצ'יקים המקבלים שכר מן המפלגה. אם אנחנו לא ננצל את הכוח הפוליטי שיש לכנסת ולממשלה כדי לממן ולארגן את תנועות הנוער הפוליטיות, הרחוב יעשה את זה.

במקום הרחוב יש כמה קבוצות אצלנו המבינות את משמעות החינוך, ובנושא הזה הרב אברמוביץ צדק. אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל, ובמידה פחות נמרצת אבל בולטת מאוד פלגי המפד"ל למיניהם, יכולים להוכיח ללא דתיים בקרבנו מה אפשר לעשות באמצעות חינוך אינדוקטרינאטיבי, וזה מחייב אותנו חייב היטב לשים לב. אתה משקיע בגיל שנתיים, שלוש, ארבע, חמש, שש ושבע וקוטף פירות בגיל 18, לטוב ולרע.

לכן אני בעד תנועות נוער עם השקעה ממלכתית. זו דעתי מפני שאני סוציאליסט. אני לא מאמין שהרחוב יכול ללמד אנשים. ללמד צריך הדור הבוגר אם כי בתבונה ובשכל: גם לעשות אינדוקטרינאציה, גם לחנך לחשיבה עצמאית וגם למצוא דרכי ביניים. האם רק לעסוק בצופיות? — ובעצם גם הצופים מקיפים רק מיעוט של בני הנוער — זה יותר ממחדל, זו שערוריה. אני איפוא בעד אינדוקטרינאציה, בעד זה שהמדינה תעסוק באינדוקטרינאציה פלוראליסטית ושתנועות הנוער תעסוקנה באינדוקטרינאציה פוליטית רצינית על־פי החזון שלהן.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
האם אתה מאמין שזה ניתן במשטר הזה?

חייקה גרוסמן (המערך):
במשטר הזה אל תציע זאת.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
המשטר הקודם היה משטר של רפיסות רוחנית. מה עשה המשטר הקודם? הוא הפקיר דור שלם. אני רואה זאת בעבודה שלי כמורה. דור שלם איננו יודע מאומה על מלחמת העצמאות, דור שלם איננו יודע על תנועת העבודה ולא כלום. הוא מופקר. אם היו כאלה שרצו להדריך אותו — לדוגמה, כמה קבוצות דתיות — הנוער הזה היה מופקר לתעמולה ולדרכי ההסברה שלהן.

מה אציע למשטר הזה? אני מוכן להתחרות עם שר החינוך. אני דורש שיפתחו את בתי־הספר לכל תנועות הנוער, מן "השומר הצעיר" ועד "בני עקיבא", והן תתחרינה ביניהן.

(חברת־הכנסת ש. אלוני קוראת קריאת־ביניים)

אני אומר לחברת־הכנסת אלוני שיש לנו מה להגיד ל"בני־עקיבא". אני לא מפחד מ"בני־עקיבא". אני מקווה שהם לא מפחדים ממני. לי יש מה להגיד ל"בני־עקיבא".

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אני מדברת על תקציבים.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אם נעשה זאת בחכמה יהיו תקציבים לכולם. אם את חוששת שיתנו יותר ל"בני־עקיבא", בלאו הכי נותנים.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
נותנים.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אם לא נותנים לנו צריך לקחת. אם אי אפשר לקחת צריך כמובן לקחת מההסתדרות, שההסתדרות תהיה פוליטית ולא רק איגוד מקצועי. אם ההסתדרות תתן גם הממשלה תתן. צריך להיאבק. אין פה חכמות. אי אפשר לשבת, להיות יפי נפש ולהתלונן שנותנים לאגודת ישראל 28 מיליון ולמפד"ל — כך שמעתי, איני יודע אם זה מבוסס — 28 מיליון.

שר־החינוך־והתרבות ז. המר:
מה זה?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
נותנים תקציבים לבתי־הספר ולחינוך העצמאי והדתי.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת פעיל, אתה צריך לסיים.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אני רוצה לציין דבר אחרון כדי שתראו לאיזו רמה הגענו כולנו. יש לנו טלוויזיה חפשית, בינתיים, חפשית בערבון מוגבל בינתיים. מה שיהיה בעתיד, לפיד יתרץ קושיות. והנה, במסגרת עבודה עתונאית יפה הכין עתונאי מעולה ארבע תכניות על בתי־הסוהר בישראל. אינני רוצה להיכנס לשאלה מה חשוב יותר. שודרו ארבע תכניות על בתי־הסוהר. אני לא אומר שזה לא היה לעניין ולא עורר בעיה אבל הייתי רוצה לראות לפחות תכנית אחת, ובעצם למה לא עשר תכניות, על תנועות הנוער בישראל במסגרת מבט שני כדי לחדור לעומק.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
היתה אחת.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
לא ראיתי. אולי זו האשמה שלי. אני לא יודע איזו בעיה היא עוררה. מכל־מקום, אני מדבר על רשות השידור. זו לא עתונות. מעתון "הארץ" אני צריך לבקש. במערכת "דבר", במסגרת חברותי בהס־תדרות, אני יכול לדפוק על השולחן, אבל כנראה שזה יועיל "אזוי ווי א טויטן באנקעס", ולמי שאיננו יודע יידיש: זה יועיל כמו כוסות רוח למת. אבל רשות השידור היא רשות ממלכתית ואני אומר: תנו באופן קבוע בכל שבוע פינות לתנועות הנוער, להן עצמן; גם אם יהיה מי שיגיד כי הן משגעות את השכל: שאני אשמע ואראה תכנית על בית"ר ו"אתפלץ" וכו' עבור יום ישמעו אחרים או יראו תכנית על "השומר הצעיר" והם "יתפלצו", ואחר־כך תהיה תכנית סו־לידית על הנוער הציוני.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
ומי יתפלץ?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אף אחד לא יתפלץ. נתרגל לשמוע טיעונים של מערכת אידיאולוגית אחרת ונתמודד אתה; ולא רק טיעונים פוליטיים אלא גם תרבות, שאלות באשר לציונות, יחסי ישראל—ערב, דת ומדינה גם בטל־וויזיה וגם בראדיו כדי שהמדינה תתחיל לדחוף ול־דרבן את הנושא. אני אומר שכל זה צריך להיות בלי שהטלוויזיה תגיד מה לעשות, שיתנו פינות לתנועות הנוער השונות כדי שהן תמצאנה את העתונאים וה־במאים שיעשו את המלאכה. אם המקצועיות דורשת שההפקה והבימוי ייעשו על־ידי הטלוויזיה, הרי את התוכן יספקו תנועות הנוער. אשר לתנועות הדתיות, להן תהיינה תכניות לא בשבת.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת פעיל, אתה אומר דברים חשובים אבל אתה צריך לסיים.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אדוני השר, אנחנו בפלוגתא בנושאים פוליטיים אבל אני חושב שאין בינינו פלוגתא בקשר לכך שה־מדינה הזאת צריכה להיות פלוראליסטית, שכל תנועות הנוער צריכות לפעול בעידוד ובתמיכה ממלכתית. כדי שזה ידפוק טוב אסור לסמוך על הממשלה בלבד אלא צריכה להיות יזמה ממלכתית עם כוח פוליטי אשר תדחוף כהלכה. זו דרך המלך לישועת הדמוקראטיה לישראל, לדחוף את תנועות הנוער כהלכה.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת פעיל, אני מעירה לך כמה פעמים ואתה ממשיך.

(קריאה: אלוף הנאומים בכנסת — — —)

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אני מבקש סליחה ומתנצל לפני הכנסת.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת פלאטו־שרון. איננו באולם. רשות הדיבור לחבר־הכנסת רוזוליו, ואחריו — לחבר־הכנסת כהנא.

דניאל רוזוליו (המערך):
גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להצ־טרף לחברים המודים לחבר־הכנסת סביבור שהעלה את הנושא הזה לדיון ציבורי בכנסת.

יש, כמובן, בעיה איך להבטיח בדיון ציבורי בנושא

זה בכנסת ישראל שתהיה מידת השתתפות אחרת מאשר זו שאנחנו רואים באולם. אני יודע אמנם שאנחנו נמצאים היום ביום סוער אחרי החלטת הממשלה ואני יודע שיש התייעצות של סיעות, מכל מקום אני סבור שהדיון על תנועות הנוער הוא דיון שצריך לעמוד במרכז ולהוות אחד המרכזים של העיסוקים שלנו כנציגי העם.

אני חושב שאין חילוקי דעות על כך שאם לא נשקיע את ההשקעות שלנו לטווח ארוך — וכאן אני מדבר על התחום החינוכי — נכרות את הענף אשר עליו אנו יושבים. לפי הערכתי הנושא הזה הוא אחד הנושאים המרכזיים לא משום שהוא הולך ונעשה אפגה. אסור שהטיפול בו יהיה כפי שבדרך כלל נוהגים אנו עכשיו בארץ לטפל בנושאים, היינו בצד של העיוותים, וילכו ויחפשו את הפירכא ואת הסירכא וייצרו דעת קהל בארץ ובמחננו כי בתנועות נוער יש סמים, כי בתנועות נוער יש גנבים, כי תנועות נוער הן איזגונים של בני טובים, וכך ניצור את הנורמות החדשות. כאמור, נדמה לי שאם אנחנו אחראים במקצת על מה שאנחנו עושים בארץ אנחנו צריכים להתייחס לדבר הזה בצורה שונה לחלוטין.

מה שרציתי לומר ומה שרציתי לתרום בדיון זה אלה הערות ספורות במסגרת הזמן הקצוב לי, ואינני כל כך ליברלי בזמן כמו חברי ועמיתי, חבר־הכנסת פעיל.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

אתה צריך לארגן תמיד את הדברים כך שחבר־הכנסת פלאטו־שרון יהיה אחריך.

דניאל רוזוליו (המערך):

תראה, כמה זמן אני צריך להעסיק את מליאת הכנסת בדעותי אגיד לך במזנון ולא מעל הבמה הזאת ולא בנושא זה. ראיתי מעט פארלאמנטים אירופיים בפעולה וזה עושה רושם. לשם זה צריך, כנראה, שהאופי של כולנו ישתנה וקל־וחומר שהאופי של כמה מאתנו צריך להשתנות.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

לא השתכנעתי.

דניאל רוזוליו (המערך):

אין תקווה.

(חבר־הכנסת מאיר פעיל קורא קריאת ביניים.)

בכל אופן אני חושב שגמרת לדבר. לא?

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

לא, אלוף הנאומים בכנסת ממשיך, כנראה, את הנאום. יש לו עוד הרבה מה להגיד.

דניאל רוזוליו (המערך):

מה אני רוצה להדגיש? רבותי, לתנועות הנוער בארץ לעומת כל תנועות הנוער בעולם יש שני ייחודים, וכן ייחוד בחיבורם. הייחוד הראשון הוא שתנועות הנוער בארץ הן במקורן תנועות נוער מגשימות. זה הפך להיות דבר כל כך מרכזי בחיי תנועת הנוער שגם תנועות נוער שלא היו של ארץ־ישראל העובדת ושלא יצאו מאולפנת עולם התוכן של התנועות החלוציות היו צריכות, כדי להיות ברחוב של הנוער, לאמץ לעצמן את דפוסי ההגשמה. אנחנו זוכרים זאת עוד מימים בטרם מדינה. בית"ר לא היתה תנועת נוער מגשימה ביסודה. עולם התוכן הרביזיוניסטי לא היה עולם של תוכן מגשים. הוא היה שונה. אינני רוצה לנהל עכשיו ויכוח אלא רק לקבוע את העובדה. גם בית"ר זו לא היתה יכולה להתקיים ברחוב הנוער בלי לעשות מאמצים התיישבותיים, והיתה "שוני" וכן הלאה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

"בר־גיורא".

דניאל רוזוליו (המערך):

היתה "בר־גיורא" והיו עוד דוגמאות מספר. "המכבי הצעיר" לא היה תנועת נוער מגשימה ביסודה. "המכבי הצעיר" פנה לקיבוצים ופנה לתנועות התיישבותיות קיבוציות גם ב־1946, גם ב־1976 וב־1977. בהיותי מזכיר הקיבוץ המאוחד פנתה אלי תנועת "המכבי הצעיר" כדי להצטרף מחדש למעשה ההתיישבותי. אינני אומר זאת כדי להגיד: הנה אנחנו טובים. אני אומר שאחד הדברים הייחודיים של תנועות הנוער בארץ הוא היותה תנועה מגשימה, דבר שצריך לשמור עליו מכל משמר משום שבסופו של דבר תנועת הנוער הלכה בקו היהודי של "נעשה ונשמע". אני חושב שבכלל כולנו בארץ — גם מה שקרוי "היהודים הדתיים" וגם "היהודים החילוניים" — מאוד יהודיים בסך־הכול.

הדבר השני הוא שתנועת הנוער שלנו הפכה את הוולונטאריזם לערך. גם את זה, את היותה תנועת נוער מגשימה, וולונטארית, היא לקחה מעולם התוכן של תנועת העבודה. היא תמיד בחנה את עצמה לא רק באמת המידה של המלל אלא גם באמת המידה של מה שנדרש מהחניך, מה נדרש ממני, מיום העבודה בצריף, אם זה היה בצריף של תנועת "הנוער העובד", אם זה היה בצריף ב"מחנות העולים" או ב"חוגים", אם זה היה בצריף של "הצופים", ואם זה היה במועדונים של תנועות נוער אחרות שאינני יודע כל כך עליהן. אולם הוולונטאריסם האקטיבי והחלוצי, החיבור הזה, נתן את הייחוד של תנועות הנוער בארץ להבדיל מתנועות אחרות: "ואנדרפוגל", "סקאוטס" וכל המערכות התנועתיות האחרות שהכרנו. על הדבר הזה, גברתי היושבת־ראש וחברי הכנסת, שומה לשמור מכל משמר ויש להיזהר מכל תחליף העלול לפגוע בו.

כאן אולי תרשו לי הערה שבה יש לי איזה מחלוקת גם בתוך המפלגה שבה אני חבר, ואני בטוח שהדברים שאומר שונים מהדברים שאמר קודמי, חבר־הכנסת פעיל. אני מזהיר את עצמנו, כאשר קיימת מציאות כזאת של תנועות נוער, מלהידרדר ומלהסיט את עצמנו ולפתוח לנוער, מול תנועת נוער מגשימה שצריכה להיות פוליטית בהיותה מגשימה, מסלול שבמקרה הטוב ביותר יגדל עסקנים. אני חושב שאנחנו רוצים אנשים פוליטיים. בחברה דמוקראטית וולונטארית אנחנו רוצים אנשים שיהיו במפלגות פוליטיות ואנחנו רוצים שהם יעברו כור היתוך של חינוך תנועת הנוער כדי שידעו שדרושה גם עשייה וגם הגשמה, לפחות בנורמה, ואין במפלגה פוליטית מקום לחינוך כזה.

חברי הכנסת, מה צריך לדרוש מהתנועות? מהתנועות צריך לדרוש משהו. מה אנחנו מצפים מהתנועות? אנחנו מצפים מהן להמשיך ולהתמודד עם בעיות החינוך של החברה שלנו ועם בעיות העשייה שלה, וקודם־כול להתגייס להמשך המאבק להסבת החברה היהודית בישראל לחברה יצרנית.

רבותי, התנועה הציונית בארץ החלה כתנועה אדיר־רה לשינוי תעסוקתי. יש בה לא רק האלמנט ההת־יישבותי אלא גם האלמנט של העבודה שבא מהעבודה כערך — א. ד. גורדון — עד כדי עבודה והגשמה חלוצית שאיפשרה את המעשה ההתיישבותי ואת הב־נייה האדירה. אנחנו נמצאים בראשית הצעדים של המהפכה הזאת, לא בסיומה, והיא נתונה כיום במצב גרוע מאוד. תנועות הנוער צריכות להמשיך ולראות את הדבר הזה כמשימה, ומשימה זו מתלווה למאבק הולך ומתמשך לערכים של וולונטאריסם ושל דמוקראטיה בחברה. דרך אגב, הדבר הזה כל כך חשוב והמשימות שתנועות הנוער ממלאות בארץ, בהיותן כאלה, בתחום ההתיישבות, בתחום העבודה הקהילתית, בתחום הע־בודה בקרב הישוב החדש הן כל כך נחוצות עד שזה מצדיק את מסלול הנח"ל, ועל מסלול הנח"ל אנחנו צריכים לשמור מכל משמר.

נקודה שנייה: אנו מצפים מתנועות הנוער שיטלו על עצמן את האחריות על האינטגראציה החברתית הדרושה לנו כל כך. רבותי, אינטגראציה חברתית אינה האחדה. אינטגראציה חברתית זאת רמה של אחריות הדדית של כל המרכיבים בחברה ביצירת הדבר המשותף. מי כמו תנועת הנוער מהווה כלי שיוכל לעשות את הדבר הזה?

הערה אחרונה, גברתי היושבת־ראש: זה מחייב שתכניות ליום חינוך ארוך, לחינוך משלים, להקצבות לחינוך. לא יפגעו בעבודת תנועות הנוער אלא יטפ־חוה ושלא תיראה תנועת הנוער כמתחרה לפעילות בבית־הספר. פעילותה, שאין לה תחליף, היא הפעילות האקטיבית החשובה ביותר בבית־הספר משום שהיא נותנת באופן ממשי את הלוז של העשייה של אזרחות פעילה, חלוצית ויוצרת. אם צריכה תנועת הנוער לתקן את עצמה הרי המשבר שלה — ויש כזה — הוא משבר החברה המבוגרת. אנו, בעולם המבוגרים, צריכים לחת יד כדי לאפשר ולפתח את תנועת הנוער הזאת שתמלא את תפקידה.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

תודה. רשות הדיבור לחבר־הכנסת קלמן כהנא, ואחריו — לחברת־הכנסת שולמית אלוני.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת, לפני שנים מספר העמידו אותי ברחוב בירושלים שני מחנכים, אנשי רוח, והציעו לי להצטרף לשיחתם. היות שב־אותה תקופה היה מקובל, כפי שהתבטאו אז ומת־בטאים גם היום, "לקטר" על הנוער ידעתי מייד במה מדובר. הם הוסיפו כי הם סבורים שאני בדעתם והם בדעתי שהמצב אצל הנוער איננו כדבעי אבל הם אינם מסכימים עם דעותי באופן כללי, שהרי הם בדעה שצריך להכניס תיקונים בדת ואלה יחבבו את הדת על הנוער ותהיה לו אז תקומה. עניתי להם: מפני שלפני חמישים שנה ויותר דרשו אישים כמותכם תיקונים בדת ועירערו את סמכותה, על כן היום אתם "מקטרים" על הנוער; ומפני שאני רוצה שהנוער ילך בדרך טובה, גם מפני זה, אני מתנגד לכל הדי־בורים על התאמת הדת לצרכי הזמן. התורה מותאמת לכל הזמנים ולכל התקופות ואין צורך להתאימה לכל דבר שהוא. הנסיון הזה "להתאימה" הביא ומביא עלינו את כל האסונות ואת כל הכשלונות בחינוך הנוער כי אין לך — גם לאלה אשר הציעו את ההצעה לדיון היום — דרך טובה ודרך יעילה לחנך נוער לכל הטוב אשר רוצים בו אם לא דרך התורה.

אני שואל שאלה פשוטה: מה יעשה הבן ולא יחטא? מה אשמתו שהוא חוטא? האשמה היא במבו־גרים, בדוגמה שהם נותנים. אם אצל המבוגרים הער־כיות תהא קובעת, אם אצל המבוגרים יראה הנוער דוגמה מתאימה הרי גם הוא ילך בדרך זו. אבל אם התגברות יצרים מותרת אצל המבוגרים, אם היא מותרת אצל המדריך, אם היא מותרת אצל המורה, אם היא מותרת אצל איש הממלא תפקיד של הנהגה בעם הרי הנוער גם הוא ילך בדרך זו. יש סכנה גדולה בהחלט בחמרנות האופפת אותנו. הנהייה אחרי מות־רות, אחרי הברק הנוצץ, אחרי הלוקסוס מסכנת ב־החלט את הנוער כולו, את עתידו ואת דרכו.

אבל מחובתי להוסיף: לא כל רוחניות אשר מע־מידים אותה מול חמריות היא אשר תציל את הנוער. לדוגמה: יש חלק מהנוער שהוא שוחר מזיע. זה ודאי טוב ואין להתעלם מהטוב שבדבר אבל גם מזה לא תצמח לנו הישועה. באותו ויכוח שסיפרתי עליו ברחו־בה של ירושלים דובר דווקא על נוער שוחר מדע אשר המדע, המחקר וההתקדמות בתחום זה הם בש־בילו חזות הכול עד כדי כך שמוכן הוא אף לעזוב את הארץ ולחפש את התקדמותו מחוצה לה. כל האי־דיאלים אשר אנחנו מדברים עליהם הם כאין וכאפס מול זה.

אני רוצה שנשאל שאלה פשוטה: תנועות הנוער היו קיימות במידה חזקה יותר, גדולה יותר, משפיעה יותר ברחוב מאשר היום. הן קיימות גם היום. הן חינכו והן מחנכות. אבל מדוע נוצר המשבר? מדוע נראית החברה הישראלית כמו שהיא נראית למרות הפעולה רבת השנים של תנועות הנוער? לי נראית התשובה ברורה. לא רוח דווקא היא הנחוצה לנו והיא שתציל אותנו. הרי שמענו מעל במה זו על רוח ורוח־ניות של תנועה קומוניסטית והיא ודאי איננה הרוח שאליה אנו שואפים ושאותה מחפשים מציעי ההצעה.

כאשר זכריה הנביא מעמיד בעימות את החיל והכוח מול הרוח הרי אין הוא אומר "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוח" אלא הוא אומר בפירוש: לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר השם.

זאת הבעיה של הדור שלנו. אני רואה בחיוב כל פעולה המרחיקה את הנוער מהרחוב, המונעת ממנו שוטטות ומה טוב אם היא מקנה לו ערכים. ואכן יש פעולות ויש פעולות. יש מתנ"סים ויש תנועות נו־ער; יש פעולה מונעת שוטטות ויש פעולה המנסה

להקנות ערכים. אבל הרוח איננה הכול. חינוך של נוער אשר איננו מעמיד לפניו את האידיאל של רוח־ניות ומוסריות צרופה שבה הנער והנערה לומדים ומודרכים שלא היצר הוא שצריך להנחות אותם אלא שצריך להתגבר עליו, שצריך לחיות חיי צניעות, שה־מתירנות — ארשה לעצמי להשתמש במלה חמורה יותר — ההפריצות אסורה, שיש לחיות חיים שבהם צריך האדם לדעת לשמור על כלם אלוקים שבו; חינוך שלא ירשום כל זאת כמטרה וכדרך פעולה בשבילו לא יביא עמו את התוצאות אשר בהם רוצים אלה אשר העלו את השאלה של תנועות הנוער וחינוך הנוער לדיון היום.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

תודה. רשות הדיבור לחברת־הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר־הכנסת אברהם כץ (עוז).

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת הנכבדים, חבר־הכנסת סבידור, אין לי ספק שכאשר העלית את הנושא לדיון היתה כוונתך רצויה והנושא חשוב. אך אינני בטוחה שאנחנו מועילים בדיון כי די לראות את הכנסת, וזה לא שחברים נמצאים במזנון. אני מצ־טערת — את אשר יאהב יוכיח — שחברי מהמערך מצאו לנכון לנהל עכשיו ישיבת סיעה במקום לשבת כאן כאשר הנושא הזה נוגע להם ישירות מפני שהם כולם חניכי תנועות הנוער. הם הניזונים מהתנועות הללו והם החייבים להקים אותן. אני לא באה בטענות למחנה שלך, חבר־הכנסת סבידור, מפני שאינני יו־דעת מה התייחסותם. שמעתי את דבריך ונראה לי שאיכפת לך מהעניין ושכואב לך בגללו. אבל חבל לי שהספסלים כאן ריקים לחלוטין ושחברי המערך מצאו לנכון לקיים דווקא עכשיו ישיבת סיעה.

גברתי היושבת־ראש, איני מקבלת לא את הטפות המוסר ולא את ההתחסדות של הציבור הדתי. יש לו כמובן יתרונות גדולים, בנותיו ובניו אינם משרתים בצבא ולכן יש להם מדריכים מצויינים באותם גילים שתנועות הנוער חסרות מפני שמי שקיים את התנו־עות בזמנו, מי שנשא אותן, היה הנוער בגיל הטוב ביותר ושהיום הוא מוציא את אונו ואת זמנו בשירות בצבא; חשוב ונכבד אבל זה ממעיט את כושר החינוך שבהם.

אינני מקבלת את ההתחסדות שבקבלת הערכים של המפלגות הדתיות, בייחוד לא של אגודת ישראל. זוהי תנועה שקמה כתנועה אנטי ציונית. חברי הכנסת הנכבדים, אנשיה אינם משרתים בצבא. או רובם אינם משרתים בצבא. הם מעבירים אינדוקטרינאציה שאסור כי בחברה דמוקראטית תהיה כמותה. הם מחתימים ילדים שלא יאזינו לראדיו, שלא יצפו בטלוויזיה ואפילו שלא יקראו את ביאליק ואת עגנון. הם מסבירים לנוער בגיל הרך, כדי שיוכל להתמודד עם המצב הזה בגיל מאוחר יותר, ש־קופרניקוס טעה כאשר אמר שכדור הארץ סובב סביב השמש. הם אומרים שאסור כי מורה חפשי בדעותיו ייכנס לכיתה, גם לא מפקח, ואפילו לא מדריך פסי־כולוגי. הם אומרים שאסור כי אנשים אלה ייכנסו לבית־ספר דתי כיוון שהם עלולים חלילה לעורר ספק בקרב הילדים או ללמד אותם על האבולוציה. והרי מה שצריך להקנות לנוער — וזהו עיקרו של החינוך — הוא הספק, זוהי השאלה. מה שגרוע מכול הוא שהם שוללים מילדים את הזכות לדעת. ודאי שחברה המחנכת לאינדוקטרינאציה אטומה היא חברה ממוש־מעת, נפחדת וסגורה. בגלל הטעם הזה הם אינם נות־נים לנוער שלהם לשרת בצבא.

גם "בני־עקיבא" וגם אותה ישיבה ציונית של הרב קוק, "מרכז הרב", ישיבה הישובת על תקן שתל־מידיה תורתם היא אומנותם ושמשום היותה ציונית היא מקבלת תקציבים גדולים יותר מכל ישיבה אחרת, מה היא אומנותם־תורתם שלה? — "גוש אמו־נים", הרב כהנא, תנועה מיליטאנטית של "שלח את עמי". הם יושבים בשטחים, עושים הפגנות או יושבים במזנון הכנסת יותר מאשר חברי כנסת. אבל ללכת לצבא, לא; שירות לאומי, לא. ועוד אומרים: זהו נוער נהדר, נוער מאמין. אני מציעה להיזהר מחלוקת מחמאות לכל מי שהוא בחזקת מאמין. כל התנועות הפאשיסטיות בעולם וכל התנועות הקומוניס־טיות נבנו על תנועות נוער מיליטאנטיות ומאמינות מאוד. לי חשוב במה מאמינים. לי חשוב לחנך את האנשים לחשוב, לשאול שאלות, ולתת להם אינפור־מאציה.

אינני מתפעלת מהנייר היפה והמלוקק שהגישו נציגי תנועות הנוער שכולם יחד חתומים עליו. המלים "אחדות העם" הפכו למלות קסם בארץ הזאת. מדב־רים על אחדות, ויתורים, קונסנסוס. זהו חינוך ל־קונפורמיסם סוציאליסטי, לזעיר בורגנות. אחדות יש רק בשירות בצבא ובשירות לאומי, למען הגנה על החיים והרכוש כדי שנוכל להמשיך להתווכח ולשאול שאלות. אנו עשויים לחבק אותם חיבוק רב ואחר כך הם ייעלמו.

אני חניכת "השומר הצעיר". הדרכתי ב"נוער העו־בד" בשכונות בחיפה ובירושלים. אני מציינת זאת לא לשם התפארות אלא כעובדה בבחינת "את אשר יאהב יוכיח". הנייר שלכם, המעשים שלכם, הם בבחינת אמירת הן לחברת המבוגרים כדי למלא את מה שהם מבקשים מכם. הפגנות אתם עושים לפי צווים של המבוגרים. אין אנשים יותר שמרניים ויותר קנאים מאשר מהפכנים שהצליחו. כל המבוגרים שהם אבות תנועות הנוער הם מהפכנים שהצליחו. אותנו לימדו וכך שרנו:

"אל תשמע בני למוסר אב
ולתורת אם אל אוזן תט
כי מוסר אב הוא קו לקו
ומוסר אם לאט לאט".

נוער צריך למרוד, נוער צריך לשאול, נוער צריך לבקר. זו לא היתה בושה להיות תנועה קטנה כעילית משרתת. לא צריך להיות דווקה גדול מאוד עם תק־ציבים של כבוד השר המר או של עיריות שנותנות כספים בגלל לחצים כאלה או כאלה. זהו נוער ש־איננו מורד, שאיננו שואל ושאיננו לוחם. האם ראינו את תנועות הנוער לוחמות היום למען מוסר עבודה, להעלאת היוקרה של בתי־הספר התיכוניים והמקצועיים

ושל האדם העובד? האם ניהלתם מאבק נגד התופעה שאלה הבונים היום את הארץ הם ערבים? וכי שמענו אתכם בעניינים אלה? האם אתם לוחמים נגד תו־צרת חוץ ובעד תוצרת הארץ? אלה הם דברים פשו־טים, עדיין אין בהם מרד. אני מפחדת להזכיר שאינכם יוצאים להגנה על זכויות האדם. לא שמענו את קולכם כאשר אנשי המשמר האזרחי התעללו בערבים על שפת הים. הייתם צריכים לעלות על באריקאדות, לא בגלל הערבים אלא בגלל דמות האדם שלנו, דמות הנוער שלנו.

יצחק יצחקי (הליכוד):

למי את אומרת את הדברים האלה? אין כאן אף אחד.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אני מדברת אל נציגי תנועות הנוער. אני רואה מה קורה בכנסת. חוץ מזה, גם אתה שומע. בנושא זה אינך שומע מבוטל.

לא שמענו אתכם בנושאים אלה. להיות נחמדים, להיות יפים, זאת אפשר גם במתנ"סים. ושם יתנו תקציבים, שם יהיה פיקוח של משרד החינוך וה־תרבות, שם יעבדו אנשים בשכר. הקואליציה שלכם עם האחדות ועם הקונפורמיסם, האם כך היה פעם? אתם, אנשי "השומר הצעיר" ואנשי בית"ר, יכולים לשבת יחד לתכנן את מעשיכם בגלל תקציבים שאתם מקבלים ממשרד החינוך והתרבות? אתם בחזיתות שו־נות, ה"אני מאמין" שלכם הוא שונה.

הלל זיידל (הליכוד):

זה חינוך לערכים?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זה חינוך להסכמה כללית, לזעיר־בורגנות, לקונ־פורמיסם, ואינני משתמשת במלה אחרת המתאימה ל־סיסמה הזאת.

יצחק ברמן (הליכוד):

מה רע בזעיר־בורגנות?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אני יודעת שכולנו גדלים ונעשים זעיר־בורגנים, אבל בגיל צעיר? לפחות בגיל צעיר תהיה מרדן. בגיל שלושים הכרס תגדל ותתחיל לספור את הכסף. היום סופרים את ה"הרצלים", מחר יהיה מטבע אחר, אך לפחות שיהיו מרדנים עד גיל שלושים, לפחות שיהיה להם זכרון שפעם הם עלו על באריקאדות בגלל עניין חשוב. וכאשר הם יראו סרט כמו על אמיל זולה זה יגיד להם משהו.

יצחק ברמן (הליכוד):

זאת עושה "גוש אמונים", לשביעות רצון.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זאת עושה "גוש אמונים" כי הוא מתפרנס מה־שלטון, מפני שהוא משרת מגמות שהשלטון מעוניין בהן כלפי דעת הקהל בעולם.

אינני מקבלת את התיזה של חבר־הכנסת פעיל. הוא רואה איך מצליחים אלה הסוגרים את המוחות מגיל צעיר. הקאתולים נהגו לומר: תנו לנו את היל־דים עד גיל שש ואחר כך תקחו אותם בחזרה. כל אחד יודע שאין דרך חזרה. במקום לדבר נגד שטיפת המוח ומניעת הזכות לדעת, שזה עוון ופשע ושזוהי אחת הסיבות לפיגור ולנחשלות אצלנו — ונראה מה היא הנחשלות בבתי־ספר דתיים כי שם אסור לדעת — במקום להילחם נגד בתי־ספר ממלכתיים ומקצועיים המונעים מילדים ללכת לתנועות נוער ציוניות; במקום להרים את הנס נגד התנועה האנטי ציונית של אגודת ישראל מה מציע לנו חבר־הכנסת פעיל? — הוא מציע שנעשה אותם דברים שהם עושים. אתם חוש־בים שאני רוצה שילכו אחרי כמטומטמים? אינני רוצה בכך. תמרדו, תחשבו, תגנו על הארץ, תצאו נגד השלטון כאשר יש צורך בכך; אל תהיו שרתים של המבוגרים ושל השלטון, אל תקשיבו לגדולים, הם שמרנים, הם הצליחו ונתקעו — —

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

גם את גדולה. את אומרת להם לא להקשיב לך?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אני אומרת להם, בהחלט. אני רוצה שהם יגיעו למסקנות בכוחות עצמם ולא מתוך אינדוקטרינאציה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אפשר להציג לך שאלה?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

כן.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

את מצביעה על המסמך הזה שכולנו קיבלנו ורו־אה בו פסול. הם מדברים על פעילות בישובי פיתוח, במוקדי מצוקה. כולם יחד, כל תנועות הנוער. מה רע בזה שכולם עושים?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אני חושבת שזה נהדר שהם עושים את זה כאשר זה העיקר. הם משמיעים את קולם באותם הדברים שכולם אוהבים? אז אנחנו כולנו נחנק את כל הציי־בור והנוער ל"גוד מאדר" ו"אפל פאי". אז כולנו נאהב את הכול. אך כאשר נעשה עיוות דין וכאשר נעשית התעללות באנשים וכאשר מחוקקים פה חוקים שהם עיוות החוק ועיוות הדין הם שותקים ומסכימים. וה־עובדה שהם לא עלו על באריקאדות נגד החוק המעוות של שיחרור בנות מהצבא ומשירות לאומי אלא אתה ואני עשינו זאת, וזאת תעודת עניות להם. העובדה שהם לא הצטרפו לבנות של "שירות שווה" היא תעו־דת עניות להם. זו עובדה שהם לא לוחמים נגד הדבר המחפיר הזה.

יצחק ברמן (הליכוד):

את יודעת מדוע?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

מדוע?

יצחק ברמן (הליכוד):

מפני שלא עשו זאת לפני חמש שנים ולכן הם חושבים שזה אינו בכנות.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

מה אינו כן?

יצחק ברמן (הליכוד):
החוק קיים כבר כל כך הרבה שנים.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
ידידי יצחק ברמן, אני רוצה להגיד לך שבזה אני מסיימת. האסון הגדול ביותר של החברה שלנו הוא בכך שכל ילד בבית־ספר עממי כבר עושה את החשבונות של הכהונו־פוליטיקאים. אנחנו כולנו יכולים לעשות לו את העיסקאות הכי מושחתות שעושים פה אך הם חייבים להילחם על הצדק הקיצוני. הם חייבים להיות קבוצות המחץ והלחץ כדי להקטין את השחיתות שהשלטון הקודם עשה והשלטון הזה עושה. ביתר תוקף, כמובן, עם תאוצה יותר גדולה. אני לא חילקתי מחמאות לשלטון בנושא הזה. אם את זה רצית להעיר, הוספתי.

והנה החברים האלה שמתכוננים להיות בשלטון הבא, תראה איך הם מתייחסים לנושא של נוער העתיד. גם את זה אמרתי. אבל הם, שהם יהיו פוליטיקאים קטנים? יש שיקול קואליציוני זה או אחר מגיל עשר? הם רק על הצדק הקיצוני הטהור חייבים להילחם.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
רשות הדיבור לחבר־הכנסת אברהם כץ (עוז), ואחריו — לחבר־הכנסת גדעון האוזנר.

אברהם כץ (עוז) (המערך):
גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת, לחברי מתנועות הנוער שעדיין יושבים ביציעים אני מוכרח לומר שלאחר חודשים מספר שבהם ראיתי כאן משלחות מאירופה, משלחות מארצות־הברית ושאר מיני משלחות פארלאמנטאריות, אתם, המשלחת היושבת כאן היום, היא אחת המשלחות המוצאת חן בעיני ביותר. משלחת זו יושבת מתחילת הדיון ועד סופו שלא כרבים מחברי הכנסת עצמם. בשמי שלי, מאחר שאינני רשאי לעשות זאת בשם הכנסת כולה, אני כמובן מברך ומכבד אותם על בואם.

הייתי רוצה לומר בפתח דברי כי, לעניות דעתי, יותר מאשר משתבחים אתם ותנועות הנוער ומתבשמים באווירה של הכנסת הזאת מתבשמים אנחנו באווירה שלכם, של ארץ־ישראל, באווירה של תנועות הנוער.

בטרם אומר את עיקר דברי רצוני להוסיף עוד נקודה. חברי בתנועות הנוער, אנא מכם, זיכרו כי מוסד מכובד זה יכול להועיל אך יכול להיות בו גם נזק לעניין שאתם אמונים עליו. יכול להיות בו נזק הממסדיות, אם כי לא בדיוק באותה רוח שדיברה חברת־הכנסת שולמית אלוני אבל בכל זאת יש נזק במה שנקרא "מצוות אנשים מלומדה". יכול להיות נזק בכך שהחלטותיכם ומעשיכם יהיו מכוונים על־ידי גופים וממסדים שמחוץ לכם. ואם לכך נגרום, ואם מה שאנחנו נעשה כאן יהיה להורות לכם ללכת לעבוד בעיירות פיתוח, להורות לכם ללכת לשכונות עוני או ללכת ולהגשים או ללכת ולעשות דבר זה ואחר, חוששני שייגרם נזק מן הדיון הזה.

יש להבין חלק גדול של הדברים שנאמרו כאן ובוודאי מה שאני מתכוון לומר קודם־כול כהתייחסות של אנשים שהיו בתנועות הנוער, שהעניין קרוב ללבם, הם מאוד רוצים לעזור, הם מאוד רוצים לסייע והם מתלבטים כיצד. חלק מהדברים הם אומרים, לחלק מהדברים הם לא בדיוק מתכוונים. הם אומרים דבר אחד ואולי היו רוצים שאתם תעשו דברים אחרים. אני הייתי ממליץ לקבל את הדברים האלה ברוח זו.

רבותי חברי הכנסת, תנועת הנוער כתופעה חברתית היא סוג של קבוצת נוער בעלת תרבות מיוחדת שנוצרה בחברה המודרנית. תרבות נוער זו עוסקת, בין השאר, בגיל מיוחד, באורח חיים מיוחד, בלבוש, ביחסים שבין המינים, בעמדות וערכים, ביחס לחברת המבוגרים, לצדק שבה ולמשימות ולאתגרים שהיא מעמידה בפני עצמה.

אורח־חיים זעיר־בורגני, חוסר תוכן רוחני בחיי חברת המבוגרים, ריקנות של בית אבא ואמא, גישה חמרנית תועלתנית מלווה במלל אידיאליסטי או פאטריוטיות צעקנית ומוסריות כפולה הם ודומים להם חייבים כיום, כפי שחייבו בעבר, לגרום לא רק לחיפוש אחר דפוסי חיים חדשים על־ידי הנוער אלא לחיפוש אחר ערכי צדק ותרבות, חיפוש אחר יחסים בין בני האדם בחברה מסוג חדש. חיפוש זה יצר ויוצר את שירי העם והנוער, את הריקוד, את הבגד הפשוט, את חיי המחנה, את ההינזרות מעישון, משתייה ומהבלים אחרים של חברת המבוגרים. חיפוש זה יכול היה להדגיש את החוויה החדשה של גיל הנעורים. בנוסף לחיפושים בחיי היום יום של הפרט חיפשה ומחפשת עד היום חברת הנעורים הישראלית את מימוש ערכי הלאום של העם בארץ־ישראל.

תנועות הנוער שקמו בארץ בשנות ה־20 הקנו אותה חוויית נעורים בנוסף לחובת ההגשמה בבטחון, בהתיישבות ותוך הענקת הילה רומאנטית לפעולתה של חברת הנעורים בפעילויות מחתרתיות שונות. מסגרות הנוער כולן גיזונות מעולם הסמלים והערכים של תנועת הנוער המסורתית אך הגישות הפראגמאטיות דוחקות כיום את רגלי הרומאנטיקה שעליה אמון חלק מפעילותן של תנועות הנוער.

המדינה, חברי הכנסת, מטפחת מסגרות ומוסדות אשר כירסמו וימשיכו לכרסם ביכלתה של תנועת הנוער. מועדוני נוער, מרכזים קהילתיים, מסגרות חינוך טרום צבאי, רשת פנימיות עליית הנוער, חבורות רחוב, מתנ"סים, החברה להגנת הטבע, בתי־ספר שדה, יום חינוך ארוך ועוד ועוד, כל אלה מהווים כירסום ביכלתה של תנועת הנוער היום. מדוע בעצם צריך נער ללכת היום לתנועת נוער כאשר משפיעים עליו "כל טוב" מכל צד על־ידי מוסדות מדינה? חלקם של בני הנוער הולכים לתנועה כיוון שלאבא ואמא היה טוב שם. אך את החלק העיקרי של הרומאנטיקה, של עולם הסמלים, של התקבצות הנוער וגילאי הנעורים "גזלו" כל אותם המוסדות שהקימה המדינה.

רבותי חברי הכנסת, התמודדותה של תנועת הנוער כיום היא קשה לאין ערוך מבעבר. מה גם שאינני מקבל תפיסה מוצעת של פילאנטרופיה בין מסגרות נוער ותנועות נוער לבין מסגרות חברתיות אחרות,

בנוסח של "לכו ועשו" בחברות אלה האחרות. מה שאינו צומח באופן אמיתי ועצמי על־ידי הנוער אינו ניתן להנחלה ולהאצלה מבחוץ. הייתי רוצה לתת ולתרום לתנועת הנוער בוודאי כמו רבים אחרים בבית זה. אך, רבותי חברי הכנסת, בזהירות; אפשר "להרוג" את תנועות הנוער בעצות, במשימות, במטלות, בהחלטות על תקציבים ובממסדים שונים.

צמיחתה של תנועת הנוער בעתיד מותנית, לפי הערכתי, בשניים: א. במצבה של חברת המבוגרים, ולמרבה האבסורד ניתן לומר כי ככל שמצב חברת המבוגרים יהיה יותר בלתי נסבל כך יהיה מצב תנועת הנוער טוב יותר והיא תצמח ותתחזק; ב. בהתקבצותם של בני נוער בעלי עמדה עצמאית המוכנים להתייחס, לדון ולשתף פעולה ביניהם כדי להגשים בפועל כל מה שיחליטו במשותף בכל נושא ומתוך דמוקראטיה, יהיה טוב, לפחות בשבילי.

רבותי חברי הכנסת, לפי הערכתי אנו עומדים שוב, כבעבר, בפני מצב בחברה הישראלית המתפתח לאופי זעיר־בורגני, לאותו מצב שמבחינה קלאסית הצמיח בשעתו את תנועת הנוער המרדנית שהתנגדה לחברה הבוגרת. ואנו חברי הכנסת הרוצים באמת ובתמים בתנועת נוער ולא בתנועה "מטעם", הבה לא נפריע וניתן לתנועות לעבוד לבדן וניצור בסך־הכול אווירה של אי התנגדות. ואולם בנושא אחד אנו צריכים לסייע והוא הנושא של כלי הקומוניקאציה, כלי התקשורת. דיבר על כך חבר־הכנסת מאיר פעיל. אני סבור שעל הכנסת להנחות את שידורי ישראל ולתבוע העמדת תנאים להצגת עניינם של הנערים בפני הציבור כולו ובעיקר בפני בני הנוער בצורה ובדרך אשר הם יחליטו עליהם. לפי דעתי זו זכותם הדמוקראטית האלמנטארית. בזאת יכולים אנו אולי לסייע. איננו רוצים לומר וגם איננו יכולים לומר לתנועות ולנוער מה לעשות. יש לנו נוער טוב ועלינו לקוות שיחליט החלטות טובות. אל לנו להחליט בשבילו כי זה פשוט לא יעבוד אם נחליט בשבילו את החלטות חברת המבוגרים.

לסיכום דברי, שתי הערות לדברים שהושמעו כאן. אמר חבר־הכנסת יצחקי: "יצאו תנועות הנוער אל שכונות המצוקה, אל עיירות הפיתוח". רק בשנה האחרונה הקימה תנועת "הנוער העובד והלומד" 50 קנים חדשים בשכונות פיתוח ובעיירות מצוקה. איני בא להביע דעה אם זה טוב או לא. אך כל עוד הן החליטו על כך יש לציין זאת; לא לגנות ולא לברך אלא פשוט לציין. תנועת הנוער הזאת הוסיפה לא מעט גרעיני "עודד". איני מתכוון לתנועה הציבורית אלא לגרעינים של נערים בגילים אלה שיצאו לפעול גם בעיירות פיתוח ולאחרונה בארבעה מושבי עולים מתוך החלטה שלהם, בלי שמישהו המריץ אותם לעשות זאת. אני חושב שזו הדרך הנכונה, בעניין זה הם פועלים נכון.

בהקשר זה עלי לומר שבאיזה מקום אנחנו קוטעים את חברת הנעורים, חברת הנוער. היא היתה צריכה להימשך לתוך גילאי ה־20 אך אנחנו קוטעים את תנועת הנוער על־ידי הגיוס לצה"ל. בכך אמנם אנחנו עושים מה שצריך להיעשות לבטחון ישראל אך הפתרונות אינם תמיד שלמים. כתוצאה מהבנת עניין תנועות הנוער הוחלט על מסלול בצה"ל שיתן תשובה חלקית, לא מלאה, שיתן ביטוי ויכולת להמשך צמיחת תנועת הנוער. כוונתי למסלול הנח"ל. מסלול הנח"ל, בשנה האחרונה, בשנתיים האחרונות — יותר נכון במשך שנים מספר — התקלקל והשתבש מבחינה זו שאינו נותן את התשובות שרוצים אנשי הצבא המקצועיים, ולדאבוננו אינו נותן אותה תשובה שרצינו בה בשביל תנועות הנוער עצמן ואף לא למידת ההגשמה הראויה להן.

היו"ר ש. ארבלי־אלכזילינו:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת גדעון האוזנר, ואחריו — לחבר־הכנסת אסף יגורי, אחרון הנואמים בדיון זה.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, שירות טוב עשה חבר־הכנסת סבידור בכך שהפנה את זרקור תשומת־לבנו לנושא אבל חבל שלא זרק אור בכלי התקשורת הציבוריים לנושא חשוב ובעל ערך ממדרגה ראשונה. חוששני כי גורלן של תנועות הנוער ביש־ראל דומה לגורלה של התנועה הציונית. בטרם המדינה, בתקופת המדינה בדרך, היה לתנועה מה לעשות, היו לה אתגרים ברורים ורוח התנדבות גדולה אפפה אותה. היא חיתה למען מטרה מוגדרת וברורה. היו לה הוגי דעות ומפלסי דרכים. משקמה המדינה היא מדרך הטבע יצקה דפוסים, יצרה מסגרות והטילה חובות. במקום ההתנדבות באה האזרחות. מישהו אמר בציניות שעבר זמנה של ה"קרן קיימת" והגיע העידן של מס הכנסה. במידה רבה משהו קרה מעין זה לתנועת הנוער. היו לה אתגרים ברורים שגם היום לא נס ליחם ולא עבר זמנם אבל ההשתלבות בתוך הממסד, הנוגדת תכלית ניגוד את התנועה ואת ההתנדבות, מבלבלת ומטשטשת את האווירה ויוצרת מצוקה רעיונית. אנחנו, בפרט במוסד הזה וכאשר אנחנו מדברים על תפקידי המדינה, חייבים לראות במה אנחנו יכולים לסייע למדינה או לתנועות הנוער שתוכלנה למלא את תפקידן כרוחן וכחפצן.

אמרתי כבר, כאשר עמדה פה חברת־הכנסת שולמית אלוני, בקריאת־ביניים שאיני מוצא כל פסול בכך שיש למספר גדול של תנועות נוער, לכולן, אתגרים משותפים. מובטחני שמחוץ למסגרת המשותפת הכוללת יש לכל אחת מהן, כל אחת בשטח פעולתה, אמונה ודרך ציונית ואנושית, יש לכל אחת מה לומר לגבי המציאות — ואולי הן גם אומרות זאת — אבל אותן פעילויות משותפות שהן הציבו לעצמן כאתגרים לזמן הזה, תבוא עליהן ברכה. יש אתגרים וצריך למצוא להם את הביטוי הנכון. תמיד יש אתגרים בחיים. נוער תמיד ימצא לעצמו אתגר רעיוני ומעשי. הוא יטול לעצמו את האתגר הזה. כולנו גדלנו בתנועות נוער. שם עוצבה דמותנו, שם למדנו להילחם על ערכים ציבוריים. כולנו יודעים מה אנחנו חייבים לאותן תנועות הנוער שבהן גדלנו.

ובכן, יש אתגרים היום. רבים מהם סומנו באותם מסמכים שראינו. אני שמח שקיבלנו הזדמנות ללמוד מה נעשה בשטח מוקדי מצוקה, מה נעשה בעיירות פיתוח, מה נעשה אפילו בטיפול בבודדים ובקשישים בערים. אגב, בעניין זה אני רוצה לומר שבארצות

מתוקנות רבות מקובל שזוהי חובת קבע על כל סטודנט באוניברסיטה לתת שבוע ימים מן השנה לטיפול בקשיש בודד מסויים כדי לקבל את תעודת הגמר. זה חלק מן החובות האקדמיות שלו. טוב שיש מישהו שמזדעק גם לזה. הלוואי שהייתי בטוח שהמספרים שקיבלנו כאן על השותפים לאותם מפעלים, שמסתכמים במאות אלפים, אכן נכונים ושיש מאות אלפים לרשות משימות אלה. הייתי שמח יותר לו היה נערך מיפקד בתנועות הנוער והיינו יודעים כמה יש ולא היינו סומכים על מיפקד מלפני 15 שנה; שנדע, ותהיה אפילו תנועת נוער קטנה בישראל, תנועת נוער שמעמידה את עצמה לרשות אתגרי השעה. מה שעשיתם, חברי תנועות הנוער היושבים אתנו, בעניין השירות הלאומי בצה"ל כאשר אתם מטפחים את הערכים של שירותים אלה, ראויים אתם לברכה עליו. תבוא עליכם ברכה.

אני חייב בהקשר זה להזכיר — כי הדבר הועלה ולמען שלמות התמונה חייבים להזכירו — שיש תנועות נוער השייכות למפלגות הדתיות והמשתפות פעולה באירגון הפורמאציות של השירות הלאומי לבנות, גם בנות שומרות מצוות. אסור להעלים את הדבר. להיפך, צריך להעלות על נס כי אפשר לשרת שירות לאומי ולהיות בת נאמנה למשפחה שומרת מצוות. לכן אני מתנגד לחוק הפסול שנתקבל לפני זמן לא רב ולכן הלכתי היום להזדהות עם ההפגנה, שהיתה מחוץ לכנסת, של בנות שנקראו לשירות מילואים והן מוחות נגדו.

לצערי, לאחרונה אנו דנים הרבה בכנסת בעניינים כמו סמים, אלימות, בריונות, חבורות רחוב וחוליגאניות בחיינו. והנה, כאן המכשיר הנפלא של תנועות הנוער שמובטחני שהן משמשות דגם חי של התנערות מן ההפקרות הזאת שמצאה לעצמה מקום בפינות שונות של חיינו. המדינה חייבת לנצל כלי זה של תנועות הנוער לעניינים אלה. ואם אנו רוצים בהתנדבות אמת לשירותי רווחה ציבורית יש כתובת וצריך לנצל אותה. לא הם היו צריכים להתדפק על שער זה. הוא היה צריך להיפתח לפניהם כי מי שבא לתנועות הנוער בא מתוך כוונה להיות שותף להגשמה מסויימת, אחרת אין חברות בתנועת נוער. זו המשמעות של החברות, זו נשמתה, שהם באים לשרת. אם המדינה יש לה בעיות והיא קוראת לציבור להתנדב לטפל בהן, הנה הכתובת הראשונה במעלה. וחבל שהם צריכים להיאבק על מעט תקציב ושותפות במפעלי הרווחה במדינה.

על נושא זה צריכים היינו לדון — וזוהי זכותו של חבר־הכנסת סבידור שהעלה את הנושא — כדי שנדע מה אנו יכולים לעשות למענן, למען תנועות הנוער. בראש וראשונה, לא לחבק אותן חיבוק ממסדי כי זה יכול להיות חיבוק דוב בשבילן. תנועת נוער צריכה להיות חפשית להתפתח כהבנתה כל זמן שהיא שומרת על מסגרת נאותה, ואינני מכיר תנועת נוער שחרגה ממסגרת זו. היא צריכה להיות חפשית בפעילותה ובהתפתחותה וללא הכוונה ממוסדת. הממסד צריך לספק את המסגרת. את התוכן נשאיר להם. רק כך נוכל לקיים את רוח הדבר הקרוי תנועה שהרי תנועה זה דבר חפשי מטבעו ואינו סובל כבלים של ממסד. הממסד חייב לעזור, צריך להציב מדי פעם אתגרים. הצבנו אתגר גדול, הנח"ל, וחבל שהוא אינו עומד באותה רמה של חשיבות ציבורית שעמד בה לפני שנים מספר.

אולם יש אתגרים אחרים בעיירות הפיתוח, בנושא העלייה, ואפילו במאבק בחוליגאניות בחיינו. לאחרונה קראתי באחד הפירסומים שבני תנועות הנוער מתנדבים לנקות מקלטים, דבר שאחרים אינם עושים.

יש לנו איפוא כתובת מצויינת וחבל שהם צריכים לדרוש מאתנו שנפתח את השער לפניהם. אנו צריכים להכיר בכתובת זו למשימות שהמדינה צריכה להן לקרוא לה לעשותן. אך עלינו לסייע לה באותם דברים שבסופו של דבר במסגרת התקציבית שלנו הם פעוטים. מדובר על 20—30 מיליון לירות לכל המפעל העצום הזה של 11—13 תנועות נוער. על זה צריך להתווכח? אדוני שר החינוך והתרבות, אתה ואני גדלנו בתנועות נוער, אם כי לא באותה תנועת נוער. מובטחני שלשנינו, כחברי תנועות נוער בעבר, יש דרך־ארץ בפני המסגרת הקרויה תנועת נוער שעוד נכונו לה עלילות ועתידות במדינת ישראל. הבה נסייע כולנו לתנועות הנוער ונדרוש מהן לומר לנו: אנחנו פה.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת יגורי, ואחריו — לחבר־הכנסת סבידור, לדברי סיכום.

אסף יגורי (יעד):

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת, כאשר אני בא לדבר על נושא תנועות הנוער מעל דוכן הכנסת אני שואל את עצמי: כיצד לדבר על הנושא? כפוליטיקאי? כמחנך? בנוסטאלגיה, בערגה אולי אל החלק היפה של חיינו? בכל זאת משהו צובט בלב. המשוררת רחל כתבה:

"לא שרתי לך ארצי
ולא פארתי שמך
בעלילות גבורה
בשלל קרבות
רק עץ — ידי נטעו
חופי ירדן שוקטים."

אולי במוטו צנוע, מאופק ומיוחד זה מובעת ראשיתן של תנועות הנוער בארץ, "רק עץ — ידי נטעו."

בעצם רציתי לראות היום חג של החולצות הכחולות בכנסת, חולצות החאקי — — —

(חברת־הכנסת ש. אלוני קוראת קריאת־ביניים)

ואפילו אם חברת־הכנסת אלוני תריע בקולה מדי פעם כדי לעורר נרדמים זה לא יועיל, האולם איננו חגיגי.

טוב עשה ידידי, חבר־הכנסת סבידור, שהעלה את הנושא מפני שאולי באו לסיומן המליצות אבל לא האמונות.

כולנו גדלנו, בצורה זו או זו, בתנועת נוער. גם אני חניך תנועת נוער, "תנועת הנוער העובד", כבן קיבוץ, בילדות חניך ובבגרות מדריך. וכולנו שרנו

יחד: "שחקי, שחקי על החלומות" והאמנו בהם. שם היתה מונחת ראשיתה של האינטגראציה החברתית, הפריצה לתוך שכונות העוני, למעברות.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

שרנו גם על "עתיד יפה מזהיר לנו מן השחור יאיר", והיום זו בדיחה.

אסף יגורי (יעד):

כן.

בשנותיה הראשונות של המדינה היו לנו דגלים, דגלים שכאשר היינו נושאים אותם ברחובות רעדו מוסדות ארץ. בין אם היית מזוהה עם הדגלים והצבעים שלהם — שלפעמים דהו במקצת — ובין אם לא חש הישוב כולו שצועד כוח. הרבה שנים כבר אין דגלים ברחובות, לא דגל כחול לבן ולא דגל אדום, לא חולצות כחולות ולא חולצות חאקי. ברחובות עושים כסף, ברחובות מתעשרים או מתרוששים. ובעצם החברה שלנו השלימה עם העובדה שבמקום תנועות נוער עלו וגדלו חברות סאלוניות ומועדוני דיסקו. ובאותה אימרה, אותו שיר יפה שכתבה המשוררת לאה גולדברג, "יצאנו עליזים רוננים לנתיבה רחוקה ואחד אחד נשרו בדרך", התכווננו אולי ללוח הערכים שלנו, לתקוות, לאמונות, לציפיות.

תנועת הנוער לא היתה רק בית אולפנה לשינוי מוסדות, לשינוי דפוסי חיים. היא היתה אולי ראשית לכל בית. אני זוכר את דוד כהן, אני זוכר את רבבות הנערים והנערות שראו בבתים האלה, בסניפים וב־קנים, קודם־כול בית, בית של חום, של חינוך, של יחד, של חברות. מכאן צמחו גם אידיאלים וערכים אך זה היה קודם־כול בית. ואני פונה אל שר החינוך והתרבות בקריאה להפוך את תנועות הנוער האלה לבתים חמים, לתת לאלה שלא הצליחו בחייהם למצוא בתים כאלה שימצאו אותם שוב בתנועות הנוער, בתק־ציב לא גדול במיוחד אבל עם הרבה תשומת־לב. זה מגיע לכולנו שיחזרו להיות בתים חמים כאלה ברחו־בותינו, בכפרינו, בעריני, בישובינו.

לצערי התנועות דוממות. במשך שנים ניסינו להח־יות אותן בכל מיני סממנים אבל הן הוחנקו, קצת מתוך אהבה, קצת מתוך בושה והרבה מתוך התמסדות של הכול. ניסינו לחפש דרך שבמרכז תנועת הנוער תעמוד המשימה, שהאדם הצעיר המתחנך ידע קודם־כול לא מה אני תובע מאחרים אלא מה אני עושה בעצמי. כדי שהמשימות האלה יהיו לכל נער ונערה בכל קבוצה, בכל שכבה, בכל סניף או קן — תקראו לזה בכל שם שתרצו — רצינו בטיפוח ובהעמקת שר־שים, בערכים, בטיפוח הסביבה והמקום שבו אני חי; רצינו ביצירת פתיחות ורגישות לבני שכבות חלשות כדי ליצור אנושיות ורגישות; רצינו הגשמה עצמית על־ידי עשייה וחיפשנו את המקורות.

בעצם אפשר היה לבוא בביקורת גם אל תנועות הנוער. ואני רוצה לומר לנציגים שיושבים ביציע, וחבל שהאולם הזה ריק מהעורף הטבעי שלכם, שעוד לפני שאנחנו באים בביקורת אל עצמנו — ויש לנו ביקורת גדולה על עצמנו — לא מיצינו עדיין את מה שיכולנו לעשות במשפטים ציבוריים, בעזרה הד־דית, במעורבות אישית. לא מיצינו את הכלים האלה והלכנו הרבה מאוד בדרך של שיגרה, של מחנות קיץ וטיולים — שאני מאוד בעדם — ושל אותן חוב־רות הדרכה ששוב ושוב מדקלמים ומדריכים מהן והפסדנו את הנכס העיקרי של הפיכת הנוער והנערה בישראל לשותפים בעשייה ובהתמודדות ולמעורבים בחברה הישראלית.

יש לנו תנועות נוער נפלאות, "הנוער העובד והלומד", "הצופים", "בני עקיבא", "השומר הצעיר", "מכבי הצעיר", "מחנות עולים", כל תנועות הנוער הדתי ותנועות אחרות. וכשאנחנו מתבוננים ביצירה הספרית, בנח"ל, בהגשמה, ויודעים מה קורה בשבי־עיות ובשמיניות, איך השורות הולכות ומידלדלות וכמה קשה להשיג מדריכים צעירים ועוד יותר קשה להשיג מדריכים בוגרים ושצריך להטיל על התנועות הקיבו־ציות מכסות של שליחים ומדריכים, זה צובט בלב. האם עד כדי כך דלונו? ואולי זה מתחיל מהמעשה הקטן של כל מחנה, של כל סניף, של כל קן.

אנחנו בפתח תקופה חדשה. אני שותף לאלה המ־אמינים שיהיה הסכם שלום. איגני בטוח בשלום אבל אני מאמין שיהיה הסכם שלום. לתנועות הנוער שה־תמימות, החן והנעורים עדיין מאפיינים אותן יש אפ־שרות נדירה להיות גשר של הידברות. תנועות הנוער יכולות למלא תפקיד חשוב ביצירת סובלנות, הקשבה הדדית, לשיר שירים ביחד, לטייל, לאהוב נופים, לעקור את האיבה ולעודד את ההידברות עם הנוער הערבי. אולי סביב זה תדליקו מחדש, אתם המדריכים, המז־כירויות הארציות, המועצות, את הלהבה הזאת שכולנו כל כך מתגעגעים אליה, גאים בה וחרדים לה.

אין ספק שהמוטו של טיולים בארץ, של השירים ליד המדורה, של הסיפור ושל השיר, של החוויה האישית והרגש, אין לו תחליף. לא המציאו תח־ליפים. שום בית־ספר לא ילמד אותם, שום בית־ספר לא יתן את מה שנתנו תנועות הנוער. ומי שחש את זה על בשרו באותה תקופה יודע כמה זה משפיע ומטביע חותם לכל החיים, לכל הדרך, עד הסוף.

אני רוצה לסיים את דברי ולאחל לכנסת ישראל שהדיונים שלה בנושאים כאלה יהיו יותר מלאים. למועצות המדריכים, למועצות הארציות, למזכירויות תנו־עת הנוער ברצוני לאחל שהשורות ביציעים, ברחובות, בקנים ובסניפים ישקקו חיים. אנחנו צריכים לעשות את שלנו במתן סיוע ובהקצאת אמצעים, ואתם תחזירו לנו את הצבע הכחול והחאקי לרחובות.

2. תשובת חבר־הכנסת מ. סבידור

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת סבידור, לדברי סיכום.

מנחם סבידור (הליכוד):

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לומר שלמרות ההשתתפות הדלה מבחינה כמותית אני מפיק סיפוק רב מעצם הדיון ומהתרומה הנכבדה במחשבות וברעיונות של חברי הכנסת, שלפי דעתי אמרו מה שאמרו מתוך כאב ומתוך נוסטאלגיה. גם מי שניסה

לתת פירושים לא נכונים, אני סולח לו כי למעשה לא אליו ולא לתנועתו התכוונתי בהעלותי את הנושא לסדר־היום.

בשולי הדיון אני רוצה לומר לחבר־הכנסת פעיל שבדברי היום אמרתי שחלילה לנו לתת לנוער דוגמות ודוקטרינות קשוחות וטענתי שעצלות מחשבה בוודאי אינה נחלת הנוער. נוער צריך להתמרד, הוא צריך להיות במצב של רבולוציה מתמדת, לא לקבל את המוסכמות. אבל אם נחנך אותו רק על־פי דוגמות קשוחות ודוקטרינות בסופו של דבר ניצור לא חברה פלוראליסטית שעליה אתה מדבר אלא משהו שונה.

אני רוצה לומר לחבר־הכנסת כץ (עוז) שתנועות הנוער שלנו תרמו רבות בעבר והן תורמות גם היום לקירוב הלבבות בין הנוער בתפוצות לבין הנוער כאן בארץ. התעניינתי דווקא בתחום זה בבואי במגע עם תנועות הנוער והמועצות ואני יודע עד כמה ערים המדריכים והמנהיגים בקרב תנועות הנוער בארץ למלאכה זו.

ופה אני רוצה לומר לחברת־הכנסת אלוני: אני מסכים שצריך להיות נון־קונפורמיסם, אני מסכים שכאשר הנוער רואה שפוגעים בזכויות האדם או שיש דברים שיש בהם עוול או אי צדק הוא צריך להתמרד. מפליא אותי רק דבר אחד והוא שהדברים נעשים בצורה סלקטיבית. הנה, למשל, כל יפי הנפש בעולם ערכו הפגנות המוניות וצעקו נגד ארצות־הברית על מלחמתה בווייטנאם. נהרגו שם 45 אלף אמריקנים ואולי 100 אלף וייטנאמים. עכשיו טבחו בג'נוסייד, ברצח עם, מיליון נפש. היכן הם יפי הנפש? היכן ההפגנות?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אני יפת נפש ואני מפגינה נגד.

מנחם סבידור (הליכוד):
שולה, את הרי יודעת שלא כאן, לא בארצות־הברית, לא באיטליה, לא בצרפת, לא באוניברסיטאות, לא התקוממו ולא אמרו: הנה מתקיים ג'נוסייד, רצח עם, רוצחים עם שלם, כמו שהיה בקאמבודיה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
נכון.

מנחם סבידור (הליכוד):
דבר נוסף: אנו מדברים על אי צדק חברתי כלפי המיעוטים אצלנו. אני סבור שטוב שמשמיעים גם את הדברים האלה כי אני סבור — ואני חוזר על מה שאמרתי — שביקורת שאינה מכאיבה אינה יעילה, ביקורת צריכה להכאיב. אבל אני שואל את האנשים מן המחנה הזה: רבותי, יש 103 גנראלים ברוסיה הסובייטית ויש שם 70 מיליון מוסלמים — — —

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
ביהדות מדובר על "טול קורה מבין עיניך".

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת סבידור, זו כבר פעם שנייה היום ואני כבר הערתי לחבר הכנסת הקודם שהתבטא כפי שהתבטא; אין כאן לא "שולה" ולא שום דבר אחר. כשמדברים מעל במת הכנסת נוקטים בתואר הנכון, "חבר הכנסת", ועליך היה לומר "חברת־הכנסת אלוני".

מנחם סבידור (הליכוד):
אני מבקש סליחה אם כי אינני חושב שהעלבתי את חברת־הכנסת שולמית אלוני כשקראתי לה "שולה".

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
גם זה עניין חינוכי לנוער.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
אולי באמת הגיע הזמן שוועדת הפירושים תחליט שאפשר להגיד "שולה", "מאירקה" או "שושנה" ולא יקרה שום דבר.

מנחם סבידור (הליכוד):
חברת־הכנסת אלוני, אני פשוט קובע כי כאשר משמיעים כאן כל מיני דיבורים על אשליות ועל אי צדק חברתי אני קובע עובדה שבין 103 הגנראלים שישנם ברוסיה הסובייטית אין אף לא מוסלמי אחד, אף שיש שם 70 מיליון מוסלמים; כשם שאני קובע שאין אף חבר אחד בפוליטביורו שאיננו בין ילידי העמים הסלאביים; וכשם שבג'ורג'יה — — —

תופיק טובי (התנועה הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
על מה דנים פה, על המוסלמים בברית־המועצות או על הנוער בישראל?

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
חבר־הכנסת טובי, על מה המהומה?

תופיק טובי (התנועה הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני שואל על מה דנים פה עכשיו? האם דנים על המוסלמים בברית־המועצות או על הנוער בישראל?

(חבר־הכנסת א. שריר קורא קריאת־ביניים)

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
מה איכפת לך מה נעשה בברית־המועצות? כתוב: "ובערת הרע מקרבך".

תופיק טובי (התנועה הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה טיוח, זה טישטוש, זו הסוואה. מה זה שייך?

יצחק ברמן (הליכוד):
חבר־הכנסת סבידור, אולי תבקש סליחה שפגעת בכבודו של חבר־הכנסת תופיק טובי?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
לא מעניין מה שנעשה ברוסיה, מעניין מה נעשה כאן. מה זה שייך מה שנעשה שם?

מנחם סבידור (הליכוד):
מעניינת השאלה מה זה שייך. תוך כדי הדיון כאן עלה חבר כנסת מסויים על הדוכן וקרא לחבר־הכנסת סבידור בכל מיני שמות משונים ופיתח וטיפח פה רעיונות שאין להם כל קשר לנושא הנידון כאן היום ואף אחד אינו מפריע לו וחבר־הכנסת הוותיק תופיק טובי אפילו רווה נחת מדברי חברו. אבל כאשר אני עולה לדוכן ומשיב בשתי הערות על דבריו יוצא חבר־הכנסת תופיק טובי מכליו ושואל: מה זה שייך? למה זה לא שייך? זה בהחלט שייך, זה בהחלט בקשר לדברים האוויליים שהשמיע הדובר מטעם סיעתך בדיון זה.

גרעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
חבר־הכנסת סבידור, גם הוא לא היה שייך.

מנחם סבידור (הליכוד):
עכשיו אני מבקש לומר בסוף דברי: חברי הכנסת, אינני חושב שהדיון היום יביא לנו ברכה ופריחה של תנועות הנוער. אינני חושב גם שבתנאים הקיימים בחברה הישראלית, עם כל מה שקורה בסביבה, קלה המלאכה על תנועות הנוער גם אם הן ישמעו כאן דברי עידוד וגם אם שר החינוך והתרבות יקצה מה־משאבים המוגבלים יותר אמצעים כדי לעודדן מה שצריך להיות — ובזה אני מסכים עם חברת־הכנסת שולמית אלוני — אסור שיהיה שקט פנימי בין המנהיגים של תנועות הנוער. צריך שמנוחתם תודרך באורח מתמיד, שלא ישקטו על השמרים, שיראו מה נעשה בסביבתם ומה מתרחש בחברה ובעם ויסתערו כדי לזרוע את הטוב, כדי להיטיב, כפי שאנו נהגנו בהיותנו בתנועות הנוער.

אתם יודעים שאנו חיים בחברה חמרנית ומתירנית. נדמה לי שמותר לי לסיים את דברי בהגדרה הזאת: הנאה רגעית ועונג חמרי רגעי יכולים להישען על אשליות; אושר בחיים חייב להישען על האמת ועל האמת בלבד.

גברתי היושבת־ראש, אני מבקש שחבר־הכנסת יצחקי יקרא את הצעת הסיכום.

3. סיכום הדיון

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:
אבקש את חבר־הכנסת יצחק יצחקי להביא הצעת סיכום בשם כמה מסיעות הכנסת.

יצחק יצחקי (הליכוד):
גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא הצעת סיכום בשם הסיעות: הליכוד, המערך, חזית דתית לאומית, התנועה הדמוקרטית, התנועה לשינוי ויזמה, המפלגה הליברלית העצמאית, התנועה לזכויות האזרח ויעד:

1. הכנסת מודעת לתרומה החשובה של תנועות הנוער בטיפוח רעיון ההגשמה החלוצית, ביישובה של הארץ, בחינוך לעבודה, בחינוך לערכים ציוניים וחברתיים, בטיפול בנוער במצוקה, בסיוע לתלמידים טעוני טיפוח, בהנחלת רוח ההתנדבות ובעיצוב אזרחות טובה.

2. הכנסת מודעת לפוטנציאל הגלום בקרב תנועות הנוער בביצוע משימות לחיזוק המרקם החברתי במדינה.

3. הכנסת קובעת בצער שהרוב המכריע של גילאי 10—17 אינם משתייכים עדיין לתנועות הנוער הציוניות אם בגלל אדישות או התנגדות ההורים ואם בשל מחסור בקאדרים של מדריכים.

4. הכנסת קוראת לאזרחים המבוגרים במדינה לערוך את הפעילות בקרב תנועות הנוער, לסייע להן ולאפשר להן ביטוי עצמאי.

5. הכנסת קוראת להורים להמליץ בפני ילדיהם להשתלב באחת מתנועות הנוער הציוניות, לפי בחירתם החפשית.

6. הכנסת קוראת למורים, למחנכים ולמנהלי בתי־הספר לעודד את התלמידים בגילים המתאימים להצטרף לתנועות נוער ולהגביר את פעולות ההסברה במגמה זו.

7. הכנסת קוראת לנוער בגילים 10—17 להצטרף לשורות תנועות הנוער וליטול חלק בפעילות חינוכית, חברתית, לאומית והתיישבותית רבת חשיבות.

8. הכנסת קוראת לציבור הסופרים, אנשי הרוח והאמנים ולקהיליית הפרופסורים, המרצים והחוקרים באוניברסיטאות לתרום את חלקם בהעשרה הערכית ובעיצוב משותף של משימות לאומיות חברתיות לנוער ולחברה בישראל.

9. הכנסת תובעת מן הרשויות המקומיות לסייע לתנועות הנוער על־ידי חקיקה מקומית ולהעמיד לרשותן אתרים הולמים לביצוע פעולותיהן.

10. הכנסת פונה לשר הבטחון לבחון את האפשרות להגדלת מכסת דחויי השירות למען הגברת הפעולה התנועתית והקהילתית, למען הגדלת מספר המדריכים המעולים והמנוסים מקרב חניכי אותה התנועה ולמען אפשר למדריכי התנועות המשרתים בצה"ל לקיים קשר עם תנועותיהם במידה מירבית.

11. הכנסת קוראת לתנועות הנוער להרחיב ולהעמיק את פעילותן החינוכית והחברתית בשכונות המצוקה ובעיירות הפיתוח למען שילובן המלא בחברה הישראלית; הכנסת קוראת לתנועות להתמודד במיוחד עם האתגר של שילוב הנוער שאינו לומד ואינו עובד כדי להצילו מהידרדרות ולכוונו לאפיקים יצרניים לתועלת המדינה והחברה.

12. הכנסת קוראת למועצת תנועות הנוער לפעול בקרב בני הנוער הערבי, לסייע להכשרת מדריכים ולטפח רעות ושיתוף פעולה בין בני הנוער של שני העמים.

13. הכנסת קוראת לתנועות הנוער לשמש מכשיר לקליטה חברתית לבניהם של עולים חדשים ולהעמיק ולהרחיב את הפעולה בקרב התלמידים טעוני הטיפוח ולסייע להם בלימודיהם.

14. הכנסת רואה בתנועות הנוער פוטנציאל רב עצמה ללחימה בחליי החברה, באלימות, בעזובה, ברשלנות, בפשיעה, בהעלמת מס, ולהגנה על ציבור הצרכנים מפני העושק, וקוראת לתנועות הנוער לשקוד על תכניות ומשימות כדי להדביר את התופעות השליליות הללו על־ידי אורח חיים יצרני ועובד.

15. הכנסת קוראת ליושב־ראש רשות השידור, למנהל הראדיו והטלוויזיה ולעורכי העתונים בארץ להעלות על נס את חשיבותן של תנועות הנוער,

להבליט ככל האפשר את פעולתן הברוכה ולאפשר לתנועות הנוער ולמועצת תנועות הנוער לקרב את ציבור הנערים והנערות בארץ למשימותיהן באמצעות כלי הקומוניקאציה.

16. הכנסת קוראת למשרד החינוך והתרבות לספק לתנועות הנוער משאבים ההולמים את הפוטנציאל וה־משימות שהן נוטלות על עצמן, לעודד את פעילותן בכל אתר ואתר ולשתפן במידת האפשר בעריכת תכ־ניות המשרד בנושאי החינוך הבלתי פורמאלי.

17. הכנסת רואה במסלול הנח"ל, כמשמעותו בחוק שירות הבטחון, המשך טבעי לפעולתן החינוכית של תנועות הנוער בארץ וקוראת לשר הבטחון לאפשר המשך גיבוש חברתי וערכי של בוגרי תנועות הנוער הבוחרים ללכת בדרכי ההגשמה המקובלת במסלול ה־נח"ל ולשקוד על התאמת מסגרת הנח"ל ועל התי־ייעלותה למיצוי מלוא הפוטנציאל האידיאי והאירגוני שלה.

18. הכנסת קובעת כי יש לבחון מחדש את רמת משכורתם של נערים עובדים המאורגנים במסגרות של תנועות הנוער וכן לבדוק את ביציע התחייבויות המ־עבידים לצרכי ההשכלה והקידום המקצועי של ה־נערים.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

חברי הכנסת, לא הוגשו הצעות נוספות לסיכום ואני מעמידה להצבעה את הצעת הסיכום שהובאה על־ידי חבר־הכנסת יצחק יצחקי.

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על־ידי חבר־הכנסת י. יצחקי נתקבלה.

היו"ר ש. ארבלי־אלמוזלינו:

חברי הכנסת, תם הדיון, תם סדר־היום. הישיבה הבאה מחר בשעה 11:00 בבוקר. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 20:22.